

Spelend leren

Eefke van de Ven

2776316

FHKE 's-Hertogenbosch

Marjan de Groot-Reuvekamp

04-05-2019

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Probleemanalyse	5
1.1 Aanleiding en context	5
1.2 Probleemstelling	6
2. Theoretisch kader	6
2.1 Spelend leren	6
2.1.1 Verschillende soorten spel	7
2.2 Het belang van spelend leren voor jonge kinderen	7
2.3 Spelend leren op school	8
2.4 Spelend leren bij aanvankelijk lezen	8
2.5 De rol van de leerkracht bij spelend leren	9
2.6 Onderzoeksvraag/deelvragen	10
3. Opzet van het onderzoek	10
3.1 Beschrijving en verantwoording van dataverzameling	10
3.2 Respondenten	11
3.3 Instrumenten	12
3.4 Wijze van data-analyse	13
4. Resultaten	14
4.1 Resultaten deelvraag 1	14
4.2 Resultaten deelvraag 2	15
4.3 Resultaten deelvraag 3	16
5. Conclusies en aanbevelingen	17
5.1 Conclusies	17
5.1.1. Conclusie deelvraag 1	17
5.1.2. Conclusie deelvraag 2	18
5.1.3. Conclusie deelvraag 3	18
5.1.4. Antwoord op de hoofdvraag	19
5.2 Kritische reflectie op onderzoeksproces	19
5.3 Praktische opbrengst en aanbevelingen	21
5.3.1 Aanbeveling 1	21
5.3.2 Aanbeveling 2	21
5.3.3 Aanbeveling 3	21
5.4.4 Aanbeveling 4	22
Literatuurlijst	23
Bijlagen	25

Bijlage 1 – Uitwerking pilot	25
Bijlage 2 - Observatieformulier	26
Bijlage 3 – Hulpwijzer	27
Bijlage 4 – Ingevulde observatieformulieren na analyse	32
Bijlage 5- Interviewvragen persoonlijk interview.....	41
Bijlage 6 – Persoonlijke interviews uitgewerkt	42
Bijlage 7 – Tabel belangrijkste uitspraken interviews	62
Bijlage 8 – Padlet groepsinterview	68
Bijlage 9 – Groepsinterview uitgewerkt	68
Bijlage 10 – Tabel belangrijkste zaken groepsinterview	73
Bijlage 11 – Materialen ontworpen voor de pilot	75
Korte toelichting spellen	85
Bijlage 12 – Toestemmingsformulier HBO-kennisbank.....	86

Samenvatting

Kindcentrum T. wil graag ervaring opdoen hoe leerkrachten van de onderzoeksschool spelend leren kunnen inzetten bij aanvankelijk lezen in groep 3. Tot op heden wordt spelend leren alleen toegepast in groep 1/2, waardoor de overgang naar groep 3 vrij abrupt is. Het kindcentrum streeft naar een soepelere overgang van 1/2 naar 3. Daarom is samen met de leerkrachten van groep 3 een pilot voor spelend leren ontwikkeld. Vervolgens is door de onderzoeker een observatieformulier ontwikkeld vanuit de theorie van Schipper (2011), Janssen-Vos (2006), Brouwers (2010) & Sagasser (2012) gericht op de kernbegrippen 'open vragen stellen', 'betrokkenheid tonen', 'suggesties geven', 'nieuwe elementen en uitdagingen toevoegen en regels complexer maken', 'kinderen helpen hun rol te verwoorden' en 'nieuwe verbanden laten zien. Kort na de observaties is met iedere leerkracht een semigestructureerd interview gehouden waarin successen en knelpunten gericht op de rol van de leerkracht bespreekbaar werden gemaakt. In een groepsinterview zijn verbetermogelijkheden voor deze knelpunten in kaart gebracht. De resultaten en conclusies geven weer dat leerkrachten zich niet altijd bewust zijn van hun handelen en dat een aantal vaardigheden in de rol van de leerkracht extra aandacht behoeven. Verder willen de leerkrachten graag aan de slag gaan met een combinatie van spelend leren en werken in het werkboek. Een belangrijke aanbeveling is dat leerkrachten aan de slag moeten gaan met het zich eigen maken van de vaardigheden die belangrijk zijn in de rol van de leerkracht bij spelend leren. De onderzoeker heeft hiervoor een hulpmijzer ontworpen.

1. Probleemanalyse

1.1 Aanleiding en context

Spelend leren speelt bij kleuters een grote rol. Jonge kinderen leren op een andere manier dan oudere kinderen. Bij kleuters kunnen spontane activiteiten die zij leuk vinden een rijke bron van leerprocessen bieden. Taakgebonden leren is volgens Van Parreren (2001) voor jonge kinderen nog niet passend (Bosch & Boomsma, 2016). Volgens Vygotsky biedt spelend leren goede ontwikkelingsmogelijkheden, omdat dit de zone van naaste ontwikkeling aanspreekt. Spelend leren speelt ook een rol bij hoger mentaal functioneren. Dit houdt in dat kinderen zelf initiatief nemen en leren hun eigen handelen te sturen (Brouwers, 2010).

Vanuit maatschappelijk belang is in de Tweede Kamer een rondetafelgesprek over de toekomst van het kleuteronderwijs georganiseerd. Dit heeft gezorgd voor een goede voedingsbodem voor de ontwikkeling van spelend leren. Het kind mag weer kind zijn, is wat uit dit gesprek naar voren kwam. Volgens De Boer (2016) moet je kinderen niet voor een lange tijd aan tafel laten zitten, want dit past niet bij hen. Pompert (2016) zou in groep 3 ook veel meer spel willen zien. Een kind is nu eenmaal niet zomaar kleuter af (PO-Raad, 2016). Ook Hajer (2017) doet een pleidooi in haar boek 'Werk maken van spelen'. Hajer vindt dat kinderen te weinig aan spelen toekomen, omdat er een te grote nadruk ligt op cognitief presenteren, met als gevolg het opofferen van tijd om te spelen en tijd om vaardigheden te ontwikkelen die kinderen in de 21^e eeuw hard nodig, zoals het ontwikkelen van creativiteit, competenties en talenten.

De school waar dit onderzoek wordt uitgevoerd staat in Rosmalen en betreft een kindcentrum dat in het jaar 2018-2019 is gefuseerd. Het leerlingenaantal stond op 1 oktober 2018 op 457 leerlingen. Het is een school met 20 groepen, waarvan vijf kleuterklassen, drie groepen 3, twee groepen 4 en één groep 4/5. Er zijn 35 leerkrachten werkzaam op het kindcentrum, twee onderwijsassistentes en vijf algemene medewerkers. De school staat in een wijk waar over het algemeen veel kinderen met midden- tot hoogopgeleide ouders wonen. Het is een overwegend blanke school, met weinig allochtone kinderen.

Omdat de school nog maar net is gefuseerd is de visie nog volop in ontwikkeling. De vragen die bij het ontwikkelen van deze visie werden gesteld zijn: 'wat vinden we goed onderwijs?' en 'waar willen we naartoe?' Uit gesprekken met de directie is gebleken dat leerkrachten spelend leren een belangrijk onderdeel vinden in het onderwijs. Tot op heden wordt spelend leren alleen toegepast in groep 1/2, waardoor de overgang naar groep 3 vrij abrupt is. De vraag van de school die hieruit voortkomt is of er in groep 3 meer op een spelenderwijze manier geleerd kan worden, zodat de overgang van 1/2 naar 3 minder groot wordt. Uiteindelijk wil het kindcentrum spelend leren toepassen in de groepen 1 t/m 4. Met dit onderzoek wordt hiermee een start gemaakt door te kijken hoe de leerkrachten van groep 3 van de onderzoeksschool spelend leren kunnen inzetten bij aanvankelijk lezen.

Er is nog niet eerder structureel geprobeerd spelend leren toe te passen in groep 3. Wel doen de leerkrachten in deze groepen al het een en ander om aanvankelijk lezen op een spelende manier aan te bieden. In alle groepen 3 wordt tot op heden weleens gewerkt in circuitvorm. Dit gebeurt op het moment dat hier behoefte aan is bij de leerlingen of als de leerkrachten de stof op een andere manier willen aanbieden. Dit gebeurt in de eigen klas, in groepjes. Ook wordt er in één van de groepen gewerkt met sensopathisch materiaal, zoals scheerschuim. Er wordt niet gewerkt in hoeken, mede vanwege de pedagogische huisstijl waar de school zich aan houdt. Dit houdt in dat er van de leerkrachten wordt verwacht dat zij zowel in als buiten de klas geen extra dingen toevoegen, naast de dingen die er al zijn.

De school wil graag een pilot met spelend leren bij aanvankelijk lezen uitvoeren in groep 3, om hier ervaring mee op te doen, om inzicht te krijgen in wat dit vraagt van de rol van de leerkracht en om te kijken wat leerkrachten nog nodig hebben om spelend leren in de toekomst structureel toe te kunnen passen in groep 3 en 4.

1.2 Probleemstelling

Uit de aanleiding en context komt naar voren dat het kindcentrum graag ervaring wil opdoen met hoe leerkrachten spelend leren kunnen inzetten bij aanvankelijk lezen in groep 3. Daartoe zal een pilot worden uitgevoerd in de groepen 3. Dit onderzoek is gericht op de ervaringen van de leerkrachten van groep 3 met spelend leren bij aanvankelijk lezen, met als doel inzicht te krijgen hoe spelend leren structureel in de groepen 3 kan worden ingevoerd.

2. Theoretisch kader

Het kindcentrum wil ervaring opdoen met spelend leren bij aanvankelijk lezen in groep 3. In dit hoofdstuk wordt daarom gekeken naar wat er bekend is over spelen en leren en over het toepassen van spelend leren bij aanvankelijk lezen.

2.1 Spelend leren

Er is geen duidelijke definitie van spelend leren. Dit komt omdat 'spelen' en 'leren' twee vrij complexe begrippen zijn. Volgens Brouwers (2010) worden er veel omschrijvingen gegeven die de grenzen aangegeven van wat nog wél en wat geen spel meer genoemd mag worden in de literatuur. Veel deskundigen zijn het er over eens dat activiteiten waarvan het verloop voorspelbaar is niet onder het begrip spel vallen (Brouwers, 2010).

Volgens Janssen-Voss (2004) zijn er een aantal kenmerken die aansluiten bij spelen. Ze benoemt dat spelen prettig is. Spelen levert betrokkenheid op en het is voor kinderen ook op een bepaalde manier spannend. Ook benoemt ze dat spelen vrijheid van handelen betekent. Kinderen bepalen zelf wat ze doen en welke betekenis zij hier aan geven. Ook Van Harten (2011) noemt vrijheid als belangrijkste kenmerk van spel. Zij geeft aan dat spelen een doel in zich heeft. Kinderen spelen niet, omdat ze iets willen leren, maar zij spelen en daarin leren ze. Volgens Peter Gray (2013) streven kinderen hun eigen interesses na door vrij te spelen. Kinderen leren hierdoor misschien niet alles wat ze moeten leren, maar wat ze leren doen zij met plezier en energie. Kinderen zijn in deze wereld uitgerust met de nieuwsgierigheid, speelsheid en gezelligheid om hun eigen onderwijs te leiden. Verder benoemt Janssen-Voss (2004) dat materialen kunnen dienen voor een ander doeleinde dan waar het werkelijk voor bedoeld is en dat spel vrijwillig is. Je kunt een kind niet dwingen om te gaan spelen. Tot slot benoemt Janssen-Voss dat spelen een open of flexibele activiteit is, waarin het vooral om het proces gaat. Spel kan zich namelijk steeds herhalen, vernieuwen of het spel kan ineens een andere wending nemen. Van Oers (2012) omvat spel in een definitie die aansluit bij al het bovengenoemde. Volgens hem is spel een activiteit die voldoet aan een specifiek format van regels, vrijheidsgraden en intrinsieke betrokkenheid.

Van Oers (2012) benoemt ook dat spelen en leren geen twee verschillende dingen zijn. Hij zegt dat spelen niet ten koste gaat van leren, maar dat spelen juist een context biedt voor leren. Volgens hem heeft de context van spel dezelfde kenmerken als de sociale context in de echte wereld. Hij doelt hiermee op de uitdagingen die kinderen aangaan in het spel. Deze zijn volgens van Oers (2012) vergelijkbaar met de uitdagingen die volwassenen aangaan in de 'echte' wereld (Sagasser, 2012). Ook Van Bakel, De Groot en Van der Ploeg (2012) zien een relatie tussen werken, leren en spelen en beschrijven spelend leren als volgt: "Spelend leren is een werkvorm, waarbij men gebruikmaakt van spelelementen die zijn gericht op het leerproces" (Van Bakel, De Groot & Van der Ploeg, 2012, p. 89).

2.1.1 Verschillende soorten spel

Een eerste vorm van spel is bewegingsspel. Dit staat dicht bij manipulerend spel, waarbij plezier en de handeling op zichzelf centraal staat. Het bewegingsspel is op zijn hoogtepunt als kinderen vier, vijf jaar oud zijn. Huppelen, rennen, touwtjespringen en fietsen vallen onder deze vorm van spel. Op latere leeftijd hebben kinderen minder de behoefte om te bewegen om het bewegen zelf. Zij krijgen dan meer interesse in sporten of teamspelen, waarbij het toepassen van regels en winnen of verliezen de spanning en het plezier bepalen (Brouwers, 2010).

Vygotsky doelt met spel op het rollenspel, ofwel het doe-alsofspel, waarin kinderen rollen aannemen die zij kennen uit de echte wereld, zoals vader en moeder, dokter of winkelier (Bodrova & Leong, 2007). Anders geformuleerd is rollenspel dus een benaming voor spelactiviteiten waarin kinderen hun wereld op een eigen manier verbeelden en vormgeven (Janssen-Vos, 2004).

Castermans (2013) benoemt dat spel als leermiddel kan worden ingezet in speelleerhoeken. Dit zijn plaatsen in de klas met een speels of interessant karakter, waar kinderen met een zelfgekozen activiteit of taak aan de slag kunnen gaan. Door hoekenwerk aan te bieden kan een leerkracht tegemoetkomen aan verschillen tussen leerlingen en leerlingen die het nodig hebben extra aandacht bieden. De leerling kan in zijn eigen tempo en op zijn eigen niveau werken in de hoeken. Ook biedt hoekenwerk de gelegenheid om te communiceren, exploreren en bewegen, dat wat kinderen van nature graag doen. Hoekenwerk zorgt daardoor voor motivatie en een hoge betrokkenheid (Pinkse & Smits, 2007).

Ook speelleermaterialen vallen volgens Bosch en Boomsma (2013) onder spel. Speelleermateriaal zijn 'spelletjes' die op een bepaalde manier gebruikt moeten worden. Ook zijn deze spellen aan regels verbonden. Kinderen doen op een spelende manier ervaring op met dit materiaal. Ze doen meer ervaring op dan waar het spel eigenlijk voor bedoeld is. Onder speelleermateriaal vallen sorteer- en rubriceerspellen, waarbij twee afbeeldingen bij elkaar moeten worden gezocht, omdat ze op logischer wijze bij elkaar horen, of omdat ze een paar vormen, memory-spelen, puzzels en het dominospel (Bosch & Boomsma 2013). "Een ander soort spel dat zich beweegt op de grens van wat nog spel genoemd kan worden, is het gezelschapsspel" (Brouwers, 2010, p. 109). Kinderen doen kennis en vaardigheden op met dit soort spellen, maar de leerinhoud is voor hen niet het doel van het spel. Voor de kinderen zit het plezier vooral in de tegenstander te snel af zijn of in het spel willen winnen. Vanaf ongeveer vijf jaar raken kinderen geïnteresseerd in gezelschapsspellen (Brouwers, 2010). Het gezelschapsspel is volgens Bosch en Boomsma (2013) een onderdeel van speelleermateriaal. Daarnaast zijn er ook speelleermaterialen die de lees-/schrijfontwikkeling en de reken-/wiskundige ontwikkeling bevorderen. Bij speelleermaterialen die de geletterdheid stimuleren, speelt de relatie tussen de geschreven en de gesproken taal een belangrijke rol (Bosch en Boomsma, 2013)

Tot slot kan er worden gewerkt met sensopathische materialen zoals: zand, klei en water. Dit zijn materialen die zowel vervormbaar zijn als te bewerken 'met de handen' (Bosch en Boomsma, 2013).

2.2 Het belang van spelend leren voor jonge kinderen

Spelend leren speelt bij kleuters een grote rol. Bij kleuters kunnen spontane activiteiten die zij leuk vinden een rijke bron van leerprocessen bieden. Taakgebonden leren is volgens Van Parreren (2001) voor jonge kinderen nog niet passend (Bosch & Boomsma, 2016). Jonge kinderen zijn namelijk moeilijk te motiveren voor het leren om het leren zelf of het leren zonder betekenisvolle context. Door hen te laten spelen ontstaat motivatie om te leren. Wetenschapsjournalist Mark Mieras (2011) beschrijft dat daar waar plezier begint, het leren serieus wordt bij jonge kinderen. De aanleg van nieuwe verbindingen in de hersenen wordt namelijk versneld door spelen (Schipper, 2011, p. 22).

Volgens (Janssen-Voss) 2014 stimuleert spelend leren de motorische ontwikkeling van een kind, bevordert het de sociale vaardigheden, maakt het ervaringen met de wereld mogelijk, kunnen kinderen beter omgaan met hun emoties, stimuleert het hun taalontwikkeling, krijgen de woorden en handelingen van mensen en de symbolen en tekens die ze gebruiken betekenis en lokt het uit om problemen op te lossen en te leren denken. Ook Van der Aalsvoort, Kwakkel-Scheffer en De Vries (2006) bevestigen dat met spelend leren een beroep wordt gedaan op deze ontwikkelingsgebieden.

Volgens Vygotsky en vele andere na hem biedt spelend leren de beste ontwikkelingsmogelijkheden, omdat dit de zone van naaste ontwikkeling aanspreekt. Voor jonge kinderen is spelen de natuurlijkste manier om hun emoties te verwerken of om grip te krijgen op de werkelijkheid. Kinderen verbeelden de sociaal-culturele werkelijkheid. Zij imiteren het gedrag van volwassenen. Zij spelen bijvoorbeeld dat ze dokter zijn en 'schrijven' een recept voor een patiënt (Brouwers, 2010). Nellestijn en Janssen-Vos (2005) beschrijven dit als een 'spel georiënteerd curriculum', ofwel het 'spelen' van de wereld waarin zij leven. "Kinderen nemen deel aan het echte leven, maar wel in een verkleinde en veilige vorm" (p. 14). Ook Hajer (2017) bevestigt dat kinderen via hun spel greep krijgen op de wereld om hen heen.

Jolles (in Sagasser, 2012) benadert het spel vanuit neuropsychologisch perspectief. Hij benoemt dat kinderen spelenderwijs tot nieuwe inzichten komen. Kinderen gaan al spelend verbanden zien, ontdekken wetmatigheden en vinden oplossingen voor uitdagende opgaven. Kinderen ontwikkelen hierbij leerstrategieën die helpen bij het grip krijgen op de wereld. Volgens Jolles zijn deze leerstrategieën, vanuit de ontwikkeling van de hersenen gezien, veel belangrijker dan het 'aanleren' van dingen. Het gaat er om dat de volwassene het kind de kans biedt om ineffectieve verbindingen af te leren (Sagasser, 2012).

Volgens Hajer (2017) is spelen cruciaal voor het ontwikkelen van creativiteit, competenties en talenten, vaardigheden die kinderen in de 21^e eeuw hard nodig hebben.

2.3 Spelend leren op school

Een leerkracht kan spelend leren vrij en (be)geleid laten plaatsvinden (Bosch en Boomsma, 2013). Bij een vrije activiteit mogen kinderen zelf kiezen wat ze gaan doen en hoe ze met hun materialen omgaan. Kinderen mogen ongehinderd hun spel spelen, zolang zij andere kinderen niet hinderen en het materiaal waar zij mee aan de slag gaan niet kapot maken. Door hier vrij mee aan de slag te gaan leert het kind de wereld kennen. Een voorbeeld van vrij spel is vrij spelen in hoeken.

Daarnaast zijn er ook begeleide activiteiten. Volgens Bosch en Boomsma (2013) zijn dit activiteiten die door kinderen worden gekozen, maar die door de leerkracht zijn voorbereid. Hierdoor heeft de activiteit kwaliteit. De leerkracht probeert het spel op een hoger plan te brengen.

Tot slot zijn er ook geleide activiteiten. Dit zijn activiteiten waarbij leerlingen onder leiding van een leerkracht nieuwe ervaringen opdoen. Hieronder vallen gestructureerde activiteiten, zoals het voorlezen van een boek of het leren van een nieuw lied. Dit valt op de grens van spelen, omdat het al snel gezien wordt als een 'lesje' (Bosch & Boomsma, 2013).

2.4 Spelend leren bij aanvankelijk lezen

Het leesonderwijs kan worden opgedeeld in verschillende fasen. De fasen die in het leesonderwijs aan bod komen zijn voorbereidend lezen, aanvankelijk lezen en voortgezet lezen. In groep 3 richt het leesonderwijs zich op aanvankelijk lezen. Dit is de fase waarin kinderen alle letters leren en waarin zij zich voornamelijk bezig houden met het zich eigen maken van de leesteknik (Huizenga, 2016).

Het op een spelenderwijs aanbieden van aanvankelijk lezen kan op verschillende manieren. Spelend leren bij aanvankelijk lezen kan worden aangeboden door een leeshoek te maken in de klas. De leerkracht zorgt voor prentenboeken in deze hoek maar ook voor losse prenten. Ook liggen er in deze hoek repen papier met woorden of zinnen. De kinderen kunnen deze woorden en/of zinnen bij de juiste prent leggen. Ook letterdozen kunnen in deze hoek worden gebruikt voor verschillende doeleinden. Verder kunnen stempels en stripverhalen worden toegevoegd aan deze hoek (Castermans, 2013)

Naast een leeshoek kunnen er meer hoeken worden gemaakt die het aanvankelijk lezen stimuleren. Denk aan een bibliotheek, waar kinderen boeken kunnen lenen om deze vervolgens te gaan lezen en waar voorgelezen kan worden, of een restaurant waar een menukaart ligt en waar de ober de bestelling opneemt om deze vervolgens door te geven aan de kok (Nellestijn & Janssen-Vos, 2005);

Ook een huishoek biedt mogelijkheden tot aanvankelijk lezen. Leg hier kranten, tijdschriften, reclamefolders, een telefoonboek een notitieboekje en leesboeken neer. Kinderen gaan doen alsof ze aan het lezen zijn en proberen dingen op te schrijven, zij ontdekken de functie van lezen en schrijven (Nellestijn & Janssen-Vos, 2005).

Een luisterhoek waar er geluisterd kan worden naar prentenboeken kan ook interessant zijn voor kinderen. Kinderen kunnen hier luisteren naar verhalen die zijn ingesproken. Dit kunnen verhalen zijn die zijn ingesproken door iemand van buitenaf, maar ook verhalen die zijn ingesproken door de leerkracht of door een kind uit de klas (Nellestijn & Janssen-Vos, 2005).

Naast deze hoeken kan de leerkracht ook samen met de kinderen een brief schrijven met hierbij een doel. Bijvoorbeeld een brief aan Sinterklaas, met de vraag of hij langs komt dit jaar, of een brief aan de bakker, om te vragen of zij daar een keer een kijkje mogen nemen. Deze brief wordt dan zogenaamd op de post gedaan. Ook kun je kinderen brieven naar elkaar laten schrijven, bijvoorbeeld naar een kind uit een andere klas, of naar een andere school (Nellestijn & Janssen-Vos, 2005).

2.5 De rol van de leerkracht bij spelend leren

Het is belangrijk dat de volwassene het kinderspel verrijkt. De volwassene moet goed observeren wat kinderen doen en daarnaast is het belangrijk dat hij zijn eigen speelsheid ontwikkelt. Hierbij is het belangrijk dat de leerkracht meespeelt zonder het spel over te nemen. Het spel kan worden verdiept door de levenservaring en de kennis van de volwassene. Open vragen stellen, uitdagende materialen aanbieden en betrokkenheid tonen zijn hierbij van belang. Hierdoor zal het kind zich verder ontwikkelen (Schipper, 2011). Janssen-Vos (2006) benoemt ook dat bemoeienis van volwassenen het spel zou verstoren, maar aan de andere kant beargumenteert ze dat je er als leerkracht niet van uit mag gaan dat kinderen individueel en op eigen kracht de wereld in hun spel kunnen betrekken. Leerkrachten kunnen kinderspel dus verrijken, maar dit vraagt wel van de leerkracht om dat op een vaardige manier te doen, zodat kinderen deze inmenging niet als storend ervaren. Om de mogelijkheden van spel optimaal te kunnen benutten moet de leerkracht suggesties geven of hulpmiddelen bieden en kinderen helpen hun rol te verwoorden. Als de leerkracht deze rol aanneemt zal het spel op een hoger plan worden gebracht en dit zal een gunstig effect hebben op de ontwikkeling van het kind (Brouwers, 2010). Van Oers vult hier nog op aan dat de leerkracht nieuwe elementen of uitdagingen toe kan voegen aan het spel, dat de leerkracht nieuwe verbanden kan laten zien of de regels complexer kan maken om het spel op een hoger plan te brengen (Sagasser, 2012).

Volgens Laevers zijn kinderen van nature nieuwsgierig. Als zij nieuwe dingen ervaren vergroot dit hun aandacht en betrokkenheid (Laevers & Heylen, 2011). Als de leerkracht materialen toevoegt aan het

spel die een nieuwe uitdaging oproepen kun je bereiken dat kinderen gemotiveerd en betrokken aan het spelen én aan het leren zijn (Oenema & Venema, z.d.).

2.6 Onderzoeksvraag/deelvragen

Hoe kunnen leerkrachten in groep 3 van de onderzoeksschool spelend leren inzetten bij aanvankelijk lezen?

Deelvraag 1

Hoe verrijken leerkrachten het spel van leerlingen om aanvankelijk lezen te bevorderen?

Deelvraag 2

Welke successen en knelpunten ervaren leerkrachten van groep 3 bij het inzetten van spelend leren bij aanvankelijk lezen?

Deelvraag 3

Welke verbetermogelijkheden zien leerkrachten van het cluster 3-4 voor het inzetten van spelend leren bij aanvankelijk lezen?

3. Opzet van het onderzoek

3.1 Beschrijving en verantwoording van dataverzameling

Pilot

Om de deelvragen te kunnen beantwoorden is er in samenhang met de leerkrachten van groep 3 een pilot ontwikkeld, die vervolgens in twee groepen drie is uitgevoerd. Voor deze pilot zijn activiteiten ontwikkeld die verschillende vormen van spelend leren aanraken. Er is een sorteer- en rubriceerspel en een gezelschapsspel ontwikkeld, dit valt beiden onder speelleermateriaal (Bosch en Boomsma, 2013). Aan het gezelschapsspel hangt een winelement, waardoor het plezier hem vooral zit in de tegenstander te snel af zijn (Bosch en Boomsma, 2013). Daarnaast zijn nog een aantal andere spellen ontwikkeld die de lees-/schrijfontwikkeling van de kinderen bevorderen. Deze spellen vallen onder speelleermateriaal die de lees-/schrijfontwikkeling bevorderen, omdat de relatie tussen de geschreven en de gesproken taal een belangrijke rol speelt (Bosch en Boomsma, 2013).

Daarnaast is er een speelleerhoek ontwikkeld, namelijk een restauranthoek. In deze hoek wordt het rollenspel, ofwel het doe-alsofspel gestimuleerd, waarin kinderen rollen aannemen uit de echte wereld, zoals kok, ober en gast (Bodrova & Leong, 2007). In deze hoek worden verschillende materialen aangeboden die de lees-/ en schrijfontwikkeling van de kinderen bevorderen. Volgens Castermans (2013) is dit een speelleerhoek, omdat het een plaats is met een speels karakter, waar kinderen zelf aan de slag kunnen gaan en waar de gelegenheid is voor kinderen om te communiceren, exploreren en bewegen. Daarnaast is er ook een leeshoek ontwikkeld, waarin kinderen verschillende boeken kunnen lezen.

Tot slot is er een spel met scheerschuim aangeboden. Dit is volgens (Bosch & Boomsma, 2013) sensopathisch materiaal, omdat het zowel vervormbaar is als te bewerken 'met de handen.'

Door speelleermateriaal, sensopathisch materiaal en hoekenwerk aan te bieden is er sprake van zowel vrije als (be)geleide activiteiten (Bosch en Boomsma, 2013).

De leerkrachten zijn vóór de pilot ieder mondeling op de hoogte gebracht. Voor een uitgebreide beschrijving van de pilot zie bijlage 1. Voor materialen die voor deze pilot zijn ontwikkeld en een korte omschrijving van de spellen zie bijlage 11.

Observatie

Tijdens het uitvoeren van deze pilot zijn de leerkrachten van twee groepen 3 geobserveerd. In iedere klas hebben twee observaties plaatsgevonden. Eén van de leerkrachten is twee keer geobserveerd, omdat zij fulltime voor de klas staat, de andere leerkrachten zijn beiden één keer geobserveerd, omdat zij parttime voor de klas staan. Volgens Kallenberg, Koster, Onstenk & Scheepma (2011) is een observatie een geschikte methode om leerkrachtgedrag in kaart te brengen. Tijdens deze observatie is gekeken naar hoe de leerkrachten van de onderzoeksschool het spel van kinderen verrijken. Om dit vast te kunnen leggen is vooraf een observatieformulier ontworpen met een duidelijke vraagstelling, gebaseerd op het theoretisch kader.

Interview

Na de pilot is een interview gehouden met de groepsleerkrachten van groep 3, die hebben deelgenomen aan de pilot om antwoord te krijgen op de tweede deelvraag. Volgens Kallenberg et al. (2011) geeft een interview de mogelijkheid om veel informatie te krijgen over meningen en ervaringen van de respondenten. Een combinatie van de instrumenten observatie en interview levert volgens Kallenberg et al. (2011) het meeste resultaat op, omdat je tijdens een gesprek echt te weten kan komen hoe het onderwijsgedrag van een ervaren leerkracht in elkaar zit.

Groepsinterview

Om de derde deelvraag te kunnen beantwoorden is er een groepsinterview afgenomen met de leerkrachten van het cluster 3-4. De leerkrachten kregen een korte uitleg van de pilot die heeft plaats gevonden. Vervolgens zijn de resultaten die hier uit voort zijn gekomen gedeeld. In een Padlet zijn de knelpunten weergegeven. Deze zijn door de onderzoeker kort toegelicht. Vervolgens hebben de leerkrachten hier verbetermogelijkheden voor bedacht en deze ieder voor zich geplaatst in de Padlet. Tot slot zijn de verbetermogelijkheden die de respondenten hebben geplaatst in de Padlet met elkaar gedeeld in een groepsinterview. Volgens Kallenberg et al. (2011) geeft een interview de mogelijkheid om veel informatie te krijgen over meningen en ervaringen van de respondenten. Dit is van belang voor de representativiteit van het onderzoek.

3.2 Respondenten

Observatie en interview

Tijdens de pilot zijn drie leerkrachten, werkzaam in twee groepen 3, geobserveerd en kort daarna geïnterviewd. Deze leerkrachten zijn representatief voor het onderzoek, omdat zij allemaal werkzaam zijn in groep 3 en omdat zij met dezelfde methode voor aanvankelijk lezen werken. Er is nog een groep 3, maar vanwege een fusie werkt deze groep nog met een andere methode voor aanvankelijk lezen. Hierdoor is het lastig om in deze groep dezelfde pilot uit te voeren, omdat de pilot is gericht op de methode. Daarom wordt de pilot in twee van de drie groepen 3 uitgevoerd. In deze twee groepen zijn drie vrouwelijke leerkrachten werkzaam. De drie leerkrachten hebben een leeftijd van 47 t/m 50 jaar. De leerkrachten hebben 25 tot 28 jaar werkervaring in het onderwijs. Eén van de leerkrachten werkt fulltime, de andere leerkrachten zijn een duo, waarvan de ene leerkracht werkt op maandag en dinsdag en de andere leerkracht op woensdag t/m vrijdag.

Groepsinterview

Er is een groepsinterview gehouden met de leerkrachten van het cluster 3-4. Binnen dit cluster zijn acht leerkrachten werkzaam, waarvan één man en zeven vrouwen. Bij het overleg waren drie leerkrachten aanwezig, waarvan twee vrouwen en een man. Eén van de vrouwelijke leerkrachten is werkzaam in groep 3, de andere twee leerkrachten zijn werkzaam in groep 4. De mannelijke leerkracht heeft een leeftijd van 26 jaar en heeft twee jaar werkervaring. De vrouwelijke leerkracht werkzaam in groep 3 heeft een leeftijd van 58 jaar en heeft 33 jaar werkervaring. De vrouwelijke leerkracht werkzaam in groep 4 heeft een leeftijd van 57 jaar en zij heeft 38 jaar werkervaring in het onderwijs. Deze leerkrachten zijn representatief voor het onderzoek, omdat het kindcentrum

spelend leren in de toekomst wil implementeren in de groepen 1 t/m 4. De vrouwelijke leerkracht uit groep 3 is de leerkracht die nu nog werkt met een andere methode voor aanvankelijk lezen, vanwege de fusie. Voor de representativiteit van het onderzoek was het zeker van belang dat zij bij het groepsinterview zou zijn.

3.3 Instrumenten

Observatie

Er hebben vier observaties plaatsgevonden in twee groepen drie om antwoord te krijgen op de eerste deelvraag. Hiervoor is er een gestructureerd observatieformulier ontworpen met betrekking tot concreet leerkrachtgedrag, zodat er zicht is op hoe leerkrachten op dit moment het spel van kinderen verrijken. Deze observatielijst is samengesteld vanuit de theorie van Schipper (2011), Janssen-Vos (2006), Brouwers (2010) & Sagasser (2012). De begrippen die in het observatieschema naar voren komen zijn: 'de leerkracht stelt open vragen, de leerkracht toont betrokkenheid, de leerkracht geeft suggesties, de leerkracht voegt nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel toe en maakt regels complexer, de leerkracht helpt kinderen hun rol te verwoorden en de leerkracht laat nieuwe verbanden zien.' De observaties zijn gedaan in aanwezigheid van de groepsleerkracht, de leerlingen uit de betreffende groep en de onderzoeker. De onderzoeker stelde tijdens de observatie geen vragen. Om de betrouwbaarheid en validiteit te waarborgen zijn filmobservaties ingezet. Aan de hand van deze filmobservaties is voor iedere leerkracht het observatieformulier ingevuld. In het observatieformulier wordt aangegeven of het leerkrachtgedrag is waargenomen en hoe vaak het is waargenomen. Ook is er ruimte voor toelichtingen. Het observatieformulier is te vinden in bijlage 2.

Interview

Volgens Kallenberg et al. (2011) geeft een interview de mogelijkheid om veel informatie te krijgen over meningen en ervaringen van de respondenten. Het semigestructureerde interview is met alle drie de leerkrachten in een rustige ruimte afgenomen en opgenomen om de beïnvloedende factoren te minimaliseren. Het interview is afgenomen om antwoord te krijgen op de tweede deelvraag. Met het interview werden de successen en de knelpunten die de leerkrachten hebben ervaren bij het inzetten van spelend leren bij aanvankelijk lezen in kaart gebracht. Ook is ingezoomd op verbetermogelijkheden. De vragen die in het interview naar voren komen zijn wederom gericht op de theorie van Schipper (2011), Janssen-Vos (2006), Brouwers (2010) & Sagasser (2012). De begrippen waar de vragen van het interview op zijn gebaseerd zijn: 'betrokkenheid, suggesties geven, nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel toevoegen en regels complexer maken, kinderen helpen hun rol te verwoorden en nieuwe verbanden laten zien.' Ook kwam in het interview naar voren welke verbetermogelijkheden de leerkrachten zien. Door te kiezen voor deze vorm van interviewen was het mogelijk om de interviews met elkaar te vergelijken, omdat voor een deel de vragen al vaststonden. Dit heeft gezorgd voor structuur. Ook kwamen er vragen naar voren in het interview met een open element. Een voorbeeld van zo'n vraag is: 'Heb je een idee hoe je dat zou kunnen doen, leerlingen helpen hun rol te verwoorden?' en 'Kun je daar een voorbeeld van noemen?'

Groepsinterview

Het groepsinterview is afgenomen op antwoord te krijgen op de derde deelvraag. Vooraf aan het groepsinterview is door de respondenten een Padlet ingevuld. In deze Padlet zijn de knelpunten opgenomen die voort komen uit de persoonlijke interviews. Deze Padlet is vooraf aan het groepsinterview ingevuld, omdat het belangrijk is dat iedere respondent iets kan inbrengen en om te voorkomen dat één iemand de hele tijd aan het woord is. Vervolgens is het groepsinterview in een rustige omgeving afgenomen om beïnvloedende factoren te minimaliseren. Het groepsinterview is opgenomen, zodat het later teruggeluisterd kon worden en volledig kon worden getranscribeerd. Met het groepsinterview werden verbetermogelijkheden in kaart gebracht. De begrippen waar het groepsinterview op is gebaseerd zijn: 'nieuwe elementen en uitdagingen toevoegen en regels complexer maken, kinderen helpen hun rol te verwoorden, nieuwe verbanden laten zien en overige

verbetermogelijkheden.’ Deze begrippen komen voort uit de theorie van Brouwers (2010) en Sagasser (2012). Het groepsinterview is gehouden zodat het onderzoek meer respondenten en daarmee meer input heeft.

3.4 Wijze van data-analyse

Observatie

Er is een observatielijst opgesteld die gebaseerd is op het theoretisch kader. Kernbegrippen uit het theoretisch kader zijn hierin verwerkt. De kernbegrippen zijn: ‘de leerkracht stelt open vragen, de leerkracht toont betrokkenheid, de leerkracht geeft suggesties, de leerkracht voegt nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel toe en maakt regels complexer, de leerkracht helpt kinderen hun rol te verwoorden en de leerkracht laat nieuwe verbanden zien.’ Vervolgens zijn deze kernbegrippen omgezet in concreet leerkracht gedrag. De leerkrachten zijn allemaal gefilmd. Vervolgens is het beeldmateriaal een aantal keer terug gekeken. Er is geturfd hoe vaak het leerkrachtgedrag plaats vond. Ook zijn concrete voorbeelden in het observatieformulier opgenomen. De ingevulde observatieformulieren zijn te vinden in bijlage 4.

Vervolgens zijn de uitslagen van het concrete leerkrachtgedrag van iedere leerkracht naast elkaar gezet, zoals te zien is in tabel 1. Hierbij is het turven omgezet in getallen. Deze getallen geven aan hoe vaak bepaald leerkracht gedrag is gezien. Ook staat in de tabel hoe vaak het leerkrachtgedrag in totaal is gezien.

Interviews

De drie interviews zijn volledig getranscribeerd. Vervolgens is niet relevante informatie weggestreept en de overgebleven informatie gecodeerd. De labels komen voort uit het theoretisch kader en sluiten aan bij de observaties. De relevante informatie is opgedeeld in de volgende labels: ‘open vragen stellen’, ‘betrokkenheid tonen’, ‘suggesties geven’, ‘nieuwe elementen en uitdagingen toevoegen en regels complexer maken’, ‘kinderen helpen hun rol te verwoorden’, ‘nieuwe verbanden laten zien, ‘successen’, ‘knelpunten’ en ‘verbetermogelijkheden.’ Deze labels zijn in het transcript met kleuren aangegeven, zie bijlage 6.

Tot slot is een documentanalyse gemaakt waarin de uitspraken van de leerkrachten per label in een tabel zijn gezet. Iedere leerkracht heeft een eigen kleur gekregen, zodat makkelijk te onderscheiden is welke uitspraken door welke leerkracht zijn gedaan. Vervolgens zijn overeenkomsten en opvallende dingen onderstreept en dikgedrukt, zodat verbanden zichtbaar worden. Aan de hand van deze tabel is de resultatenbeschrijving gedaan. Deze tabel is terug te vinden in bijlage 7.

Groepsinterview

De resultaten die uit de Padlet naar voren komen zijn met elkaar vergeleken. Er is gezocht naar verbanden. Vervolgens is het opgenomen interview getranscribeerd en is niet relevante informatie weggestreept en de overgebleven informatie gecodeerd. De labels komen voort uit het theoretisch kader en uit de resultaten van de individuele interviews. De relevante informatie is opgedeeld in de volgende labels: ‘nieuwe elementen en uitdagingen toevoegen en regels complexer maken, kinderen helpen hun rol te verwoorden, nieuwe verbanden laten zien en overige verbetermogelijkheden.’ Deze labels zijn in het transcript met kleuren aangegeven, zie bijlage 9.

Tot slot is een documentanalyse gemaakt waarin de uitspraken van de leerkrachten per label in een tabel zijn gezet. Iedere leerkracht heeft een eigen kleur gekregen, zodat makkelijk te onderscheiden is welke uitspraken door welke leerkracht zijn gedaan. Vervolgens zijn overeenkomsten en opvallende dingen onderstreept en dikgedrukt, zodat verbanden zichtbaar worden. Aan de hand van deze tabel is de resultatenbeschrijving gedaan. De tabel is terug te vinden in bijlage 10.

4. Resultaten

4.1 Resultaten deelvraag 1

Hoe verrijken leerkrachten het spel van leerlingen om aanvankelijk lezen te bevorderen?

Uit de observaties komt naar voren dat de drie leerkrachten samen 27 keer een open vraag hebben gesteld, zoals is te zien in tabel 1.

Bij het kopje betrokkenheid tonen komt uit de observaties naar voren dat de leerkrachten samen 17 keer zijn aangeschoven, dat zij samen 62 vragen hebben gesteld, dat één van de leerkrachten twee keer heeft meegespeeld; de andere twee leerkrachten niet, dat zij samen 47 keer hebben geluisterd naar het kind en 48 keer hebben gereageerd op het kind en dat twee van de drie leerkrachten samen 5 keer hebben benoemd wat zij voelen en/of zien. Eén van de leerkrachten deed dit niet.

Verder is af te lezen uit tabel 1 dat de leerkrachten samen 14 keer een idee hebben gegeven aan kinderen, dat zij 0 keer iets voor hebben gedaan, 0 keer een nieuwe regel hebben bedacht en ook geen extra materiaal hebben aangeboden voor nieuwe spelimpuls. Dit valt onder het kopje 'suggesties geven.'

Rol	Concreet gedrag leerkracht	Leerkracht 1, observatie 1	Leerkracht 1, observatie 2	Leerkracht 2	Leerkracht 3	Totaal
De leerkracht stelt open vragen	De vraag begint met: wie, wat, waar, wanneer of hoe.	8	5	8	6	27
De leerkracht toont betrokkenheid	Schuift aan.	3	3	4	7	17
	Stelt vragen.	17	10	12	23	62
	Speelt mee.	0	0	2	0	2
	Luistert naar het kind.	7	10	14	16	47
	Reageert op het kind.	6	12	14	16	48
	Benoemt wat hij voelt en wat hij ziet.	3	1	1	0	5
De leerkracht geeft suggesties	Geeft ideeën	5	4	1	4	14
	Doet voor	0	0	0	0	0
	Bedenkt een nieuwe regel	0	0	0	0	0
	Biedt extra materiaal aan voor nieuwe spelimpuls	1	0	0	1	2
De leerkracht voegt nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel toe en maakt regels complexer	Bedenkt nieuwe regels	0	1	0	0	1
	Biedt extra materiaal aan om het spel op een hoger plan te tillen	1	0	1	1	3

De leerkracht helpt kinderen hun rol te verwoorden	Kijkt eerst goed wat het kind doet	0	1	1	0	2
	Stelt vragen die het spel bevorderen	0	0	14	0	14
	Benoemt wat hij doet om kinderen tot interactie uit te lokken	0	0	0	0	0
De leerkracht laat nieuwe verbanden zien		0	1	1	0	2

Tabel 1. Overzicht van de rol van de leerkracht bij spelend leren. (N=3)

Bij het volgende kopje ‘de leerkracht voegt nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel toe en maakt regels complexer’ kun je in tabel 1 aflezen dat één van de leerkrachten één keer een nieuwe regel heeft bedacht en dat de leerkrachten ieder één keer extra materiaal hebben aangeboden om het spel op een hoger plan te tillen. Bij één van de vier observaties is dit helemaal niet gezien.

De leerkracht helpt kinderen hun rol te verwoorden is het volgende kopje. Er is bij twee observatiemomenten één keer gezien dat de leerkracht eerst goed kijkt wat het kind doet, bij twee observatiemomenten is dit niet gezien. Drie van de leerkrachten hebben geen vragen gesteld die het spel bevorderen. Eén leerkracht deed dit 14 keer. Geen enkele leerkracht heeft benoemd wat hij doet om kinderen tot interactie uit te lokken. Tot slot is er bij twee observatiemomenten één keer gezien dat de leerkracht nieuwe verbanden laat zien. Bij de andere twee observatiemomenten is dit niet terug gezien.

4.2 Resultaten deelvraag 2

Welke successen en knelpunten ervaren leerkrachten van groep 3 bij het inzetten van spelend leren bij aanvankelijk lezen?

Uit het interview komt naar voren dat twee van de drie leerkrachten dachten dat zij open vragen hadden gesteld. Deze leerkrachten konden hier ook voorbeelden van noemen. Eén leerkracht dacht dat zij geen open vragen had gesteld.

Alle drie de leerkrachten geven aan betrokkenheid te hebben getoond. Twee van de drie leerkrachten geven aan dat dit vrijwel vanzelf gaat. Alle drie de leerkrachten kunnen benoemen op welke manier zij betrokken waren. Onder het kopje ‘betrokkenheid tonen’ valt ook meespelen. De eerste leerkracht denkt dat zij maar heel eventjes heeft meegespeeld, de tweede leerkracht weet niet of ze heeft meegespeeld en de derde leerkracht benoemt dat meespelen een uitdaging is voor haar.

Verder komt uit de tabel naar voren dat alle drie de leerkrachten voorbeelden kunnen noemen bij het geven van suggesties. De eerste leerkracht geeft een suggestie als zij merkt dat de kinderen zelf niet echt tot iets komen of als een activiteit niet goed werkt. De tweede leerkracht geeft suggesties als zij denkt dat dit nodig is. De derde leerkracht geeft een suggestie als de kinderen niet komen tot wat je als leerkracht van hen wil. De tweede en de derde leerkracht geven aan dat zij geen extra materiaal hebben aangeboden. De eerste leerkracht heeft dit wel gedaan.

Het toevoegen van nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel en het complexer maken van regels is bij de eerste leerkracht in het interview niet ter sprake gekomen. De overige twee leerkrachten kunnen beide één voorbeeld noemen van hoe zij dit hebben gedaan.

Daarnaast geeft de eerste leerkracht aan dat zij kinderen te weinig heeft geholpen om hun rol te verwoorden. De leerkracht kan één voorbeeld noemen hoe ze dit zou kunnen doen. De tweede leerkracht noemt een voorbeeld van hoe zij dit heeft gedaan en hoe ze dit zou kunnen uitbreiden. De derde leerkracht geeft aan dat zij kinderen niet heeft geholpen met het verwoorden van hun rol, maar dat ze dit een volgende keer zou doen door veel open vragen te stellen.

Twee leerkrachten geven aan geen nieuwe verbanden te hebben laten zien. Eén leerkracht heeft dit wel gedaan en kan hier een voorbeeld bij noemen. De andere leerkrachten kunnen hier geen voorbeeld bij noemen.

Alle drie de leerkrachten noemen de betrokkenheid en het enthousiasme van de kinderen als een succesfactor. Ook van elkaar leren en bezig zijn met elkaar wordt door twee van de leerkrachten als succesfactor gezien. De kinderen zelf laten kiezen waarmee zij aan de slag willen gaan wordt ook door alle drie de leerkrachten als succesfactor gezien.

Daarnaast wordt door twee van de drie leerkrachten tijdgebrek als knelpunt genoemd. Twee leerkrachten geven aan dat ze bang zijn dat ze dingen gaan missen als ze alles op een spelenderwijze manier gaan doen. Eén van de leerkrachten zegt dat het er nu bij komt, omdat ze toch ook nog in het werkboek aan de slag gaat.

Tot slot geven twee leerkrachten aan dat meespelen nog aandacht nodig heeft. De ene leerkracht zou dit doen als ze weet dat de rest prima loopt. Ze weet dat ze er meer uit kan halen dan ze nu heeft gedaan. De andere leerkracht noemt het een uitdaging. Ook geven twee van de drie leerkrachten aan zich niet altijd bewust te zijn van hun gedrag. Ook dit is een verbetermogelijkheid.

4.3 Resultaten deelvraag 3

Welke verbetermogelijkheden zien leerkrachten van het cluster 3-4 voor het inzetten van spelend leren bij aanvankelijk lezen?

Uit de Padlet, zie bijlage 8, komen een aantal dingen naar voren. Eén van de leerkrachten geeft aan dat de rol van de leerkracht begeleidend moet zijn bij spelend leren. Eén andere leerkracht noemt dat de rol van de leerkracht vooral coachend moet zijn.

Daarnaast zegt één leerkracht op de Padlet dat er extra budget vrij moet komen in de begroting voor spelend leren. Een andere leerkracht zegt ook dat er extra budget moet worden uitgetrokken om spel materiaal te kopen. De derde leerkracht zegt dat als er geld gereserveerd wordt het kostenplaatje geen probleem hoeft te zijn. In het groepsinterview vult één van de leerkrachten hierop aan dat materiaal moet worden uitgewisseld, omdat het zonde is om alles per klas te hebben. Uit het groepsinterview, zie bijlage 9, komt ook naar voren dat één van de leerkrachten materiaal op meerdere niveaus zou aanbieden. Dit sluit aan bij het kopje nieuwe elementen en uitdagingen toevoegen en regels complexer maken.

Ook komt uit de Padlet naar voren dat één van de leerkrachten een mix van spelend leren en werken uit het werkboek zou doen. De tweede leerkracht benoemt dat een handleiding kan dienen als leidraad. Zij zou niet alles uit het werkboek maken en benoemt dat leerkrachten keuzes moeten durven maken. De verwerking kan volgens haar in spelvorm. De derde leerkracht vindt het belangrijk dat er naast spelend leren ook nog in het schrift gewerkt wordt. Ze benoemt dat kinderen op deze

manier het een en ander dat ze geleerd hebben kunnen verwerken en dat de methode hierbij kan dienen als bronnenboek.

Bij het kopje kinderen helpen hun rol te verwoorden benoemen beide leerkrachten in het groepsinterview dat je standaard dingen in kan zetten die kinderen al kennen zodat je vervolgens iets nieuws toe kan voegen. Eén van de leerkrachten vult aan dat ze hulp biedt bij het nieuwe spel en dat ze de rest los laat.

Ook is er gekeken naar verbetermogelijkheden bij het laten zien van nieuwe verbanden. Eén van de leerkrachten zegt dat je goed moet kijken waar je in de klas mee bezig bent en dat je hier op in kunt spelen. Ook benoemt ze dat je het breder mag trekken naar andere vakken. Eén andere leerkracht vult hierop aan dat je kinderen een doel moet geven waar ze aan kunnen werken, zodat de kinderen zelf de verbanden makkelijk kunnen leggen.

Tot slot benoemt één van de leerkrachten dat per kern van aanvankelijk lezen iemand het spelend leren kan voorbereiden, zodat je per leerkracht minder voorbereiding hebt. De andere leerkracht benoemt dat je nakijkwerk kunt minderen. Beide leerkrachten benoemen dat zij een mix van spelend leren en het gebruiken van het werkboek zouden doen. Eén van de leerkrachten zou spellen die je bij spelend leren gebruikt ook inzetten als kinderen klaar zijn met hun werk. De andere leerkracht benoemt dat spelend leren goed kan worden gekoppeld aan bewegend leren.

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

5.1.1. Conclusie deelvraag 1

Hoe verrijken leerkrachten het spel van leerlingen om aanvankelijk lezen te bevorderen?

Uit de observatie blijkt dat het stellen van open vragen de leerkrachten goed af gaat. Ook de betrokkenheid van de leerkrachten is erg hoog. Het benoemen van wat de leerkracht voelt en ziet is door twee van de drie leerkrachten wel gedaan, maar niet vaak. Hier mag nog aan gewerkt worden. Het meespelen heeft zeker nog aandacht nodig. Volgens Schipper (2011) is het belangrijk dat een volwassene meespeelt zonder het spel over te nemen, omdat het spel kan worden verdiept door de levenservaring en kennis van de volwassene. Een kind zal zich hierdoor verder ontwikkelen. Verder benoemt Janssen-Vos (2006) dat je er als leerkracht niet vanuit mag gaan dat kinderen individueel en op eigen kracht de wereld in hun spel kunnen betrekken.

Het geven van suggesties behoeft ook extra aandacht. Het geven van ideeën is door de leerkrachten gedaan, maar niet in grote mate. Als de leerkrachten hier vooraf beter over na zouden denken, zouden zij dit verder kunnen uitbreiden, komt bij deelvraag 2 naar voren.

Dingen voordoen en een nieuwe regel bedenken is niet gebeurd en extra materiaal aanbieden voor een nieuw spelimpuls is weinig naar voren gekomen. Het toevoegen van nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel en het complexer maken van regels is ook maar weinig naar voren gekomen. Kinderen helpen hun rol te verwoorden is maar door één leerkracht gedaan. Zij stelde veel vragen, waardoor het spel van de kinderen echt op een hoger plan werd gebracht. De andere leerkrachten hebben dit helemaal niet gedaan. Ook het laten zien van nieuwe verbanden is maar weinig naar voren gekomen.

5.1.2. Conclusie deelvraag 2

Welke successen en knelpunten ervaren leerkrachten van groep 3 bij het inzetten van spelend leren bij aanvankelijk lezen?

Uit het interview komt wederom naar voren dat het stellen van open vragen de leerkrachten goed af gaat. Ook de betrokkenheid van de leerkrachten is hoog. Zij benoemen dat het tonen van betrokkenheid vrijwel vanzelf gaat. Daarnaast is het enthousiasme en de betrokkenheid van de kinderen ook hoog. Het meespelen behoeft nog wel wat extra aandacht, dit hebben de leerkrachten weinig tot niet gedaan. Hier sluit bij aan dat het helpen van kinderen om hun rol te verwoorden aandacht nodig heeft. De leerkrachten weten wel hoe ze dit een volgende keer kunnen doen. De leerkrachten geven vooral suggesties als zij merken dat dit nodig is, als een spel bijvoorbeeld niet goed loopt. Er is maar één leerkracht die hierbij ook extra materiaal aanbiedt. Het toevoegen van nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel en het complexer maken van regels is ook iets dat de leerkrachten niet hebben gedaan, maar zij weten wel hoe ze dit zouden kunnen doen. Het laten zien van nieuwe verbanden behoeft ook nog extra aandacht. De leerkrachten geven aan dat zij dit bij spelend leren lastiger vinden dan in een normale les. Volgens Jolles (in Sagasser, 2012) komen kinderen al spelend tot nieuwe inzichten en gaan zij zelf al verbanden zien. Het is goed om hier als leerkracht op in te steken. De leerkrachten zien het zelf laten kiezen als een positief punt en ook het feit dat kinderen leren van elkaar ervaren zij als positief. Tijdgebrek is een knelpunt voor de leerkrachten en ook ervaren zij spelend leren nu als 'extra.' Zij vinden het lastig om het werkboek los te laten, ook al komen veel opdrachten uit het werkboek terug tijdens het spelend leren. De leerkrachten zijn bang dat er tekort geschoten wordt als er alleen spelend wordt geleerd bij aanvankelijk lezen. Zij willen graag een combinatie zien tussen spelend leren en opdrachten maken in het werkboek. Ook zijn de leerkrachten zich niet altijd bewust van hun gedrag.

5.1.3. Conclusie deelvraag 3

Welke verbetermogelijkheden zien leerkrachten van het cluster 3-4 voor het inzetten van spelend leren bij aanvankelijk lezen?

Alle drie de leerkrachten vinden dat er budget vrij moet komen voor spelend leren, zodat er goed materiaal kan worden aangeschaft. Goed materiaal is ook volgens Oenema & Venema (z.d.) belangrijk, omdat materiaal dat in het spel een nieuwe uitdaging oproept kan bereiken dat kinderen gemotiveerd aan het spelen én aan het leren zijn. Het zelf maken en bij elkaar zoeken van materialen kost te veel tijd en voorbereiding. Om geld te besparen kan het materiaal tussen de verschillende groepen worden uitgewisseld. Om ervoor te zorgen dat er kan worden voldaan aan de uitspraak: 'niet stapelen, maar vervangen', kan er worden gekeken naar mogelijkheden om spelend leren en bewegend leren aan elkaar te koppelen. Ook kan hiermee tijd worden bespaard. Daarnaast kan er worden gekeken of vakoverstijgend werken mogelijk is. Op deze manier kunnen verbanden gemakkelijker worden gelegd. Om te zorgen voor meer tijd voor meespelen en kinderen helpen hun rol te verwoorden, zouden leerkrachten steeds iets nieuws moeten toevoegen aan dat wat de kinderen al kennen. Op deze manier zorg je er voor dat kinderen bij veel opdrachten zelfstandig aan de slag kunnen gaan, zodat de leerkracht de focus kan leggen op het meespelen. Ook streven de leerkrachten naar een mix van spelend leren en opdrachten maken uit het werkboek. De leerkracht moet hierin keuzes durven maken en los durven laten. De methode kan als leidraad dienen en de verwerking van de aangeboden stof kan spelenderwijs. Dat dit een goede manier van werken is wordt bevestigd door Van Oers (2012). Hij benoemt dat spelen en leren geen verschillende dingen zijn en dat spelen niet ten koste gaat van leren, maar dat spelen juist een context biedt voor leren. Ook Van Bakel, De Groot en Van der Ploeg (2012) zien een relatie tussen werken, leren en spelen en

beschrijven spelend leren als volgt: “Spelend leren is een werkvorm, waarbij men gebruikmaakt van spelelementen die zijn gericht op het leerproces” (Van Bakel, De Groot & Van der Ploeg, 2012, p. 89).

5.1.4. Antwoord op de hoofdvraag

Hoe kunnen leerkrachten in groep 3 van de onderzoeksschool spelend leren inzetten bij aanvankelijk lezen?

De leerkrachten die hebben deelgenomen aan de pilot en de leerkrachten die hebben deelgenomen aan het groepsinterview zijn enthousiast over het toepassen van spelend leren bij aanvankelijk lezen in groep 3. Zij zouden graag aan de slag gaan met een combinatie van spelend leren en werken in het werkboek. Zij willen spelend leren toepassen als verwerking van de aangeboden stof uit het werkboek. De leerkrachten durven het werkboek niet helemaal los te laten, omdat ze bang zijn op bepaalde punten tekort te schieten. Van Bakel, De Groot en Van der Ploeg (2012) zien een relatie tussen werken, leren en spelen en ook Van Oers (2012) benoemt dat spelen een context biedt voor leren. Verder zouden de leerkrachten graag op zoek gaan naar mogelijkheden om spelend leren en bewegend leren te integreren, zodat er sprake is van vervangen in plaats van stapelen. Er zijn wel nog een aantal punten in de rol van de leerkracht die extra aandacht behoeven, blijkt uit observaties. Het meespelen, ofwel kinderen helpen hun rol te verwoorden heeft zeker extra aandacht nodig. Het is belangrijk dat leerkrachten goed op de hoogte zijn hoe ze dit kunnen doen. Volgens Schipper (2011) is het belangrijk dat een volwassene meespeelt zonder het spel over te nemen, omdat het spel kan worden verdiept door de levenservaring en kennis van de volwassene. Een kind zal zich hierdoor verder ontwikkelen. Verder benoemt Janssen-Vos (2006) dat je er als leerkracht niet vanuit mag gaan dat kinderen individueel en op eigen kracht de wereld in hun spel kunnen betrekken. Suggesties geven, verbanden leggen, het bedenken van nieuwe regels en het aanbieden van extra materiaal behoeft extra aandacht. Leerkrachten hebben wel ideeën hoe ze dit kunnen doen, maar passen dit niet toe als zij hier van tevoren niet goed over na hebben gedacht. Ook blijkt dat de leerkrachten zich niet altijd bewust zijn van hun gedrag. Materiaal is er niet voldoende. Wil er goed materiaal komen, dan zal hier budget voor uitgetrokken moeten worden. Het materiaal kan bij elkaar worden geleend, om kosten te besparen. Goed materiaal is volgens Oenema & Venema (z.d.) belangrijk, omdat materiaal dat in het spel een nieuwe uitdaging oproept kan bereiken dat kinderen gemotiveerd aan het spelen én aan het leren zijn. Verder is het van belang dat nieuwe activiteiten en nieuw materiaal stap voor stap wordt aangeboden, zodat de leerkracht beter het overzicht kan houden, meer tijd heeft om mee te spelen en hulp kan bieden waar nodig.

5.2 Kritische reflectie op onderzoeksproces

Het was in het begin lastig om informatie voor het theoretisch kader te vinden gericht op spelend leren bij aanvankelijk lezen. Op het gebied van rekenen was veel meer informatie te vinden en veel bronnen gericht op aanvankelijk lezen waren niet recent. Het opstellen van het theoretisch kader duurde hierdoor langer dan gepland. Vanuit de onderzoeker kwam de vraag aan de directie of het onderzoek ook op spelend leren bij rekenen gericht mocht worden, maar de directie wilde liever niet afwijken van het aanvankelijk lezen. Er werd besloten om het theoretisch kader minder specifiek op aanvankelijk lezen te richten en meer de verbinding te zoeken tussen spelend leren en aanvankelijk lezen. Deze aanpassing heeft er voor gezorgd dat de onderzoeker uiteindelijk toch veel informatie heeft kunnen vinden waardoor het theoretisch kader verder kon worden opgesteld.

De pilot die is ontworpen heeft plaatsgevonden in twee groepen drie. Het kindcentrum telt drie groepen 3, maar het kindcentrum is afgelopen jaar gefuseerd, waardoor er in de groepen 3 met verschillende methodes voor aanvankelijk lezen wordt gewerkt. Vandaar dat er voor gekozen is om

de pilot in de twee groepen 3 uit te voeren die werken met dezelfde methode voor aanvankelijk lezen. Hierdoor is het aantal respondenten die hebben deelgenomen aan de pilot lager.

De activiteiten die voor deze pilot zijn ontwikkeld raakte verschillende vormen van spelend leren aan. Er werd speelleermateriaal, sensomotorisch materiaal en hoekenwerk aangeboden. Hierdoor is er volgens (Bosch en Boomsma, 2013) sprake van zowel vrije als (be)geleide activiteiten. Ook sloot de pilot aan bij de huisstijl die de school heeft, omdat alle spullen in kisten zaten, die er op het moment dat er spelend geleerd werd bij werden gepakt. Hierdoor zijn er geen extra 'vaste' plekken gemaakt in/ of buiten de klas. Naast de activiteiten is er ook een digitaal keuzemenu ontwikkeld op Prowise, waarbij de kinderen hun naam in konden vullen bij de activiteit waarmee zij aan de slag wilden gaan. Kinderen mochten zelf kiezen. Volgens Janssen-Vos (2004), Van Harten (2011) en Van Oers (2012) is dit belangrijk, omdat spel een activiteit is die moet voldoen aan vrijheidsgraden en intrinsieke betrokkenheid.

Naast de pilot hebben observaties plaatsgevonden en zijn interviews gehouden. Tijdens de observatie zijn filmopnames gemaakt, die later meerdere keren zijn bekeken. Hierdoor kon het observatieformulier volledig worden ingevuld en kon een betrouwbare conclusie worden gevormd. Ook de interviews zijn opgenomen en vervolgens getranscribeerd. Door de uitspraken van de leerkrachten per label in een tabel te zetten kon de verkregen informatie van de respondenten met elkaar worden vergeleken. Ook hierdoor kon een betrouwbare conclusie worden gevormd.

De onderzoeker heeft drie respondenten geobserveerd. De observant is bij één leerkracht op twee momenten gaan kijken en bij de andere leerkrachten op één moment. Het is hierdoor een momentopname en het spelend leren is nog niet ingeoeft. De observant had bij elke respondent meerdere malen moeten observeren, ook op het moment dat er al een aantal keer geoefend is met het spelend leren, zodat de kinderen weten wat er van hen wordt verwacht. Dit zou een verandering in gedrag kunnen laten zien bij de leerkracht. Door ook op een later moment in het proces te gaan kijken zou een representatiever beeld en daarmee een betrouwbaardere conclusie gevormd kunnen worden.

Bij het groepsinterview waren drie van de acht leerkrachten uit het cluster 3-4 aanwezig. Dit waren leerkrachten uit groep 3 en 4, zowel mannelijk als vrouwelijk, van beide scholen voor de fusie en met verschil in werkervaring, maar de onderzoeker had gehoopt op meer respondenten. Helaas was één van de respondenten ziek op de dag dat het interview plaatsvond, twee leerkrachten waren niet werkzaam op die dag, één leerkracht gaf van te voren al aan niet te kunnen en één van de leerkrachten had een oudergesprek gepland. Eén van de drie leerkrachten kwam later, vanwege een spoedsafpraak bij de tandarts. Zij heeft alleen de Padlet ingevuld en niet deelgenomen aan het gesprek. Uiteindelijk waren er dus twee respondenten minder aanwezig dan van tevoren was gepland.

Omdat het kindcentrum er naar streeft om in de toekomst volledig spelend te leren in de groepen 1 t/m 4 zou een eventueel vervolgonderzoek zich kunnen richten op spelend leren in het rekenonderwijs, of spelend leren bij voortgezet lezen in groep 4. Het onderzoek kan op eenzelfde manier worden opgezet en hiervoor kunnen dezelfde instrumenten worden gebruikt, alleen richt het onderzoek zich op een ander vakgebied of een andere groep.

5.3 Praktische opbrengst en aanbevelingen

5.3.1 Aanbeveling 1

Uit de resultaten en de conclusie blijkt dat er winst valt te behalen bij een aantal vaardigheden die belangrijk zijn in de rol van de leerkracht bij spelend leren. Het gaat hierbij om de vaardigheden: 'kinderen helpen hun rol te verwoorden, nieuwe elementen of uitdagingen toevoegen aan het spel, regels complexer maken en nieuwe verbanden laten zien.' Volgens (Brouwers, 2010) is het belangrijk om kinderen te helpen hun rol te verwoorden, omdat de mogelijkheden van spel dan optimaal kunnen worden benut. Als de leerkracht deze rol aanneemt zal het spel op een hoger plan worden gebracht en dit zal een gunstig effect hebben op de ontwikkeling van het kind. Van Oers vult hier op aan dat de leerkracht door nieuwe elementen of uitdagingen toe te voegen aan het spel, door nieuwe verbanden te laten zien of door regels complexer te maken het spel op een hoger plan kan worden gebracht (Sagasser, 2012). Om leerkrachten te helpen bij het zich eigen maken van deze vaardigheden is door de onderzoeker een hulpwijzer ontworpen. De hulpwijzer is gebaseerd op kernbegrippen uit het theoretisch kader. Deze kernbegrippen zijn omgezet in concreet leerkrachtgedrag en bij ieder kernbegrip zijn hulpvragen en ideeën geformuleerd die leerkrachten kunnen helpen om het spel van kinderen op een hoger plan te brengen. De hulpwijzer is terug te vinden in bijlage 3.

5.3.2 Aanbeveling 2

Uit de resultaten en de conclusie blijkt dat er winst valt te behalen in het bewuster worden van leerkrachtgedrag bij spelend leren. Een aantal vaardigheden gaan al goed, maar leerkrachten zijn zich niet bewust van hun gedrag. Leerkrachten kunnen kinderspel verrijken, maar dit vraagt wel van de leerkracht om dat op een vaardige manier te doen (Brouwers, 2010). Dit kan alleen als leerkrachten bewust zijn van hun handelen. Om leerkrachten bewuster te maken van hun gedrag kan het observatieformulier dat door de onderzoeker is ontworpen houvast bieden. Hierin staat concreet leerkrachtgedrag dat belangrijk is in de rol van de leerkracht bij spelend leren. Het observatieformulier is te vinden in bijlage 2. Verder zou het waardevol zijn als leerkrachten bij elkaar gaan kijken, zodat zij elkaar tips kunnen geven en van elkaar kunnen leren.

5.3.3 Aanbeveling 3

Uit de resultaten en de conclusie blijkt dat er te weinig materiaal is in groep 3 waarmee spelend geleerd kan worden. Goed materiaal is volgens Oenema & Venema (z.d.) belangrijk, omdat materiaal dat in het spel een nieuwe uitdaging oproept kan bereiken dat kinderen gemotiveerd aan het spelen én aan het leren zijn. Er zal budget vrij gemaakt moeten worden in de begroting, als de onderzoeksschool spelend leren op een goede manier wil toepassen. Om kosten te besparen kan materiaal voor één groep worden besteld, zodat het vervolgens kan worden uitgewisseld.

Ook komt naar voren dat de respondenten een combinatie willen van spelend leren en werken uit het werkboek. Zij durven het werkboek niet helemaal los te laten. Van Bakel, De Groot en Van der Ploeg (2012) zien een relatie tussen werken, leren en spelen. Van Oers (2012) benoemt dat spelen en leren geen verschillende dingen zijn. Hij zegt dat spelen niet ten koste gaat van leren, maar dat spelen juist een context biedt voor leren. Het is belangrijk om de meerwaarde van spelend leren in het team bespreekbaar te maken, als het kindcentrum spelend leren in de toekomst volledig wil implementeren in de groepen 1 t/m 4. Door de meerwaarde van spelend leren bespreekbaar te maken zullen leerkrachten de methode steeds verder los durven laten. Het theoretisch kader kan hierbij dienen als bron.

5.4.4 Aanbeveling 4

De onderzoeker zou de school een werkgroep spelend leren aanbevelen. Deze werkgroep moet de volgende punten bespreekbaar maken:

- wat is er al een materiaal voor spelend leren bij aanvankelijk lezen in de verschillende groepen 3?
- wat is er nog nodig aan materiaal?
- willen we het spelend leren afstemmen op iedere kern van de methode voor aanvankelijk lezen of willen we het koppelen aan een thema?
- zijn er mogelijkheden om spelend leren en bewegend leren te integreren? Zo ja, hoe?
-

Literatuurlijst

- Bodrova, E., & Leong, D. J. (2007). *Tools of the Mind: The Vygotskian approach to early childhood education* (second edition). United States: Pearson Education.
- Bosch, W., & Boomsma, C. (2016). *Onderwijs aan het jonge kind... een vak apart* (2e druk). Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Brouwers, H. (2010). *Kiezen voor het jonge kind*. Bussum: Coutinho.
- Castermans, J. (2013). *Spelend leren: Actief en kindgericht basisonderwijs*. Sint-Niklaas: Abimo
- Gray, P. (2013). *Free to learn: Why Unleashing the Instinct to Play Will Make Our Children Happier, More Self-Reliant and Better Students for Life*. New York: Basic Books.
- Hajer, F. (2017). *Werk maken van spelen: Oproep voor speelbeleid*. Amsterdam: uitgave Froukje Hajer, Kind, Spel en Ruimte.
- Huizenga, H. (2016). *Taal en didactiek: Aanvankelijk en technisch lezen* (4e druk). Groningen: Noordhoff.
- Janssen-Vos, F. (2004). *Spel en ontwikkeling: Spelen en leren in de onderbouw*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J., & Scheepsmma, W. (2011). *Ontwikkeling door onderzoek: Een handreiking voor leraren*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Laevers, F., & Heylen, L. (2011). *Passie voor wetenschap en techniek: Onderzoekend en ontwerpend leren in de basisschool*. Leuven: CEGO.
- Nellestijn, B., & Janssen-Vos, F. (2005). *Het materialenboek: Een rijke leeromgeving in de onderbouw*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Pinkse, F., & Smits, B. (2007). *Handboek werken in hoeken groep 1 t/m 8*. Drunen: Delubas educatieve uitgeverij.
- Pompert, B., & Schiferli, T. (1999). *Spelen en leren op school: Stimulerend onderwijs in de onderbouw*. Baarn: Bekadidact.
- Sagasser, I. (2012). Spelen, leren en ontdekken. *De wereld van het jonge kind*, 40, 10-13.
- Schipper, S. (2011). Als je niet speelt komt het niet goed met jou. *Mensenkinderen*, 27, 21-23.
- Geraadpleegd op 9 november 2018, van https://www.jenaplan.nl/userfiles/files/mensenkinderen/MK2011-09_jg27_nr1.pdf
- Van Bakel, H., De Groot, R., & Van der Ploeg, J. (2012). *Van klein tot groot: De ontwikkeling van het jonge kind*. Antwerpen: Garant.
- Van der Aalsvoort, D., Kwakkel-Scheffer, N., & De Vries, A. (2006). *Puur plezier: Spelsuggesties voor de basisschool*. Leuven: Acco.

- Van Harten, A. M. (2011). Coöperatief Spel voor Kleuters. *Mensenkinderen*, 27, 11-13. Geraadpleegd op 9 november 2018, van https://www.jenaplan.nl/userfiles/files/mensenkinderen/MK2011-09_jg27_nr1.pdf
- Van Oers, B. (2012). Spelen en blijven spelen. *Mensenkinderen*, 27, 6-8. Geraadpleegd op 9 november 2018, van https://www.jenaplan.nl/userfiles/files/mensenkinderen/MK2012-01_jg27_nr3.pdf
- Van Parreren, C.F. (2001). *Ontwikkeling van het jonge kind in de basisschool*. Baarn: Bekadidact.
- Zwijzen. (z.d.). *Hoe het werkt*. Geraadpleegd op 5 oktober 2018, van <https://www.zwijzen.nl/lesmethoden/veilig-leren-lezen/hoe-het-werkt#verschillen-2e-maanversie>

Bijlagen

Bijlage 1 – Uitwerking pilot

Om de deelvragen te kunnen beantwoorden is er in samenhang met de leerkrachten van groep 3 een pilot ontwikkeld, die vervolgens in twee groepen drie is uitgevoerd. Voor deze pilot zijn verschillende activiteiten ontwikkeld die verschillende vormen van spelend leren aanraken. Er is een sorteer- en rubriceerspel ontwikkeld, namelijk een memory in twee verschillende versies. Een maan- en een zonversie. Dit houdt in dat er verschillen zijn in moeilijkheid. Sorteert- en rubriceerspellen vallen onder speelleermateriaal (Bosch en Boomsma, 2013). Naast sorteert- en rubriceerspellen valt ook het gezelschapsspel onder speelleermateriaal (Bosch en Boomsma, 2013). Er is een gezelschapsspel ontwikkeld voor deze pilot, namelijk het mep-je-rot spel, waarbij kinderen zo snel mogelijk het goede woord op de kaart moeten slaan. Dit spel valt onder het gezelschapsspel, omdat er een winelement aan het spel vast hangt en het plezier hem vooral zit in de tegenstander te snel af zijn (Bosch en Boomsma, 2013). Daarnaast zijn nog een aantal andere spellen ontwikkeld die de lees-/schrijfontwikkeling van de kinderen bevorderen, zoals het hilarische zinnen spel en het detective spel. Deze spellen vallen onder speelleermateriaal die de lees-/schrijfontwikkeling bevorderen, omdat de relatie tussen de geschreven en de gesproken taal een belangrijke rol spelen (Bosch en Boomsma, 2013). Ook is er gewerkt met sensopathisch materiaal. Tot slot kan er worden gewerkt met sensopathische materialen zoals: zand, klei en water. Dit zijn materialen die zowel vervormbaar zijn als te bewerken 'met de handen' (Bosch en Boomsma, 2013). Tijdens de pilot is gewerkt met scheerschuur, waarin woorden en zinnen werden gemaakt.

Daarnaast is er een speelleerhoek ontwikkeld. Er is een restauranthoek ontwikkeld. In deze hoek wordt het rollenspel, ofwel het doe-alsofspel gestimuleerd, waarin kinderen rollen aannemen uit de echte wereld, zoals kok, ober en gast (Bodrova & Leong, 2007). In deze hoek werden verschillende materialen aangeboden die de lees- en schrijfontwikkeling van de kinderen bevorderen. Dit is volgens Castermans (2013) een speelleerhoek, omdat het een plaats is met een speels karakter, waar kinderen zelf aan de slag kunnen gaan en waar de gelegenheid is voor kinderen om te communiceren, exploreren en bewegen. Daarnaast is er ook een leeshoek ontwikkeld, waarin kinderen verschillende boeken konden lezen.

Door speelleermateriaal, sensomotorisch materiaal en hoekenwerk aan te bieden is er sprake van zowel vrije als (be)geleide activiteiten (Bosch en Boomsma, 2013).

Alle materialen zaten in kisten, ook het materiaal van de hoeken. Op het moment dat er spelend geleerd wordt, worden deze kisten erbij gepakt. Na de pilot wordt alles weer opgeborgen. Op deze manier past het spelend leren binnen de huisstijl die de school heeft, omdat er geen extra 'vaste' plekken zijn gemaakt in/ of buiten de klas.

Naast de activiteiten is er ook een digitaal keuzemenu ontwikkeld op Prowise, waarbij de kinderen hun naam in kunnen vullen bij de activiteit waarmee ze aan de slag willen gaan. Kinderen mogen zelf kiezen. Volgens Janssen-Vos (2004), Van Harten (2011) en Van Oers (2012) is dit belangrijk, omdat spel een activiteit is die moet voldoen aan vrijheidsgraden en intrinsieke betrokkenheid.

Bijlage 2 - Observatieformulier

Hoe kan een leerkracht het spel verrijken?	Hoe kun je dit terug zien in concreet gedrag van de leerkracht?	Niet gezien	Wel gezien <i>Turven: hoe vaak heb ik dit gezien?</i>	Toelichting wat zag ik?
De leerkracht stelt open vragen	De vraag begint met: wie, wat, waar, wanneer of hoe.			
De leerkracht toont betrokkenheid	De leerkracht schuift aan			
	De leerkracht stelt vragen			
	De leerkracht speelt mee			
	De leerkracht luistert naar het kind			
	De leerkracht reageert op het kind			
	De leerkracht benoemt wat hij voelt en wat hij ziet			
De leerkracht geeft suggesties	De leerkracht geeft ideeën			
	De leerkracht doet voor			
	De leerkracht bedenkt een nieuwe regel			
	De leerkracht biedt extra materiaal aan voor nieuwe spelimpuls			
De leerkracht voegt nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel toe en maakt regels complexer	De leerkracht bedenkt nieuwe regels			
	De leerkracht biedt extra materiaal aan om het spel op een hoger plan te tillen			
	De leerkracht kijkt eerst goed wat het kind doet			

De leerkracht helpt kinderen hun rol te verwoorden	De leerkracht stelt vragen die het spel bevorderen			
	De leerkracht benoemt wat hij doet om kinderen tot interactie uit te lokken			
De leerkracht laat nieuwe verbanden zien				

Bijlage 3 – Hulpwijzer

* de vaardigheden die extra aandacht behoeven zijn met blauw gemarkeerd.

Hoe kan een leerkracht het spel van kinderen verrijken?	Hoe kun je dit terug zien in concreet gedrag van de leerkracht?	Welke vragen kan een leerkracht stellen? Welke middelen kan de leerkracht inzetten?
De leerkracht stelt open vragen	De vraag begint met: wie, wat, waar, wanneer of hoe.	<i>Wat heb je gevonden?</i> <i>Wat moet er dan bij de stoelen staan?</i> <i>Huh, wat is dit nou?</i> <i>Wat staat daar op?</i> <i>Wat betekent dat?</i> <i>Wat staat daar?</i> <i>Waar zijn we nu heel erg mee bezig?</i> <i>Hoe zou je hem dan schrijven?</i> <i>Wanneer gebruik je dit eigenlijk?</i> <i>Waar komt dit vandaan?</i> <i>Hoe doen jullie dit spel?</i> <i>Etc.</i>
De leerkracht toont betrokkenheid	De leerkracht schuift aan	
	De leerkracht stelt vragen	
	De leerkracht speelt mee	Zie 'de leerkracht helpt kinderen hun rol te verwoorden' verder naar onder in dit schema voor vragen die de leerkracht kan stellen tijdens het meespelen, zodat het spel op een hoger plan kan worden gebracht.
	De leerkracht luistert naar het kind	
	De leerkracht reageert op het kind	
	De leerkracht benoemt wat hij voelt en wat hij ziet	Ik zie dat..... - je al veel woorden hebt gevonden - je het fijn vindt om hier te lezen - je een lach op je gezicht krijgt van de grappige zinnen

		- je twee letters hebt omgedraaid - jullie ontzettend goed aan het lezen zijn - je heel veel woorden met -ng hebt gevonden - Etc. Ik heb het gevoel dat/ ik denk dat.... - jij beter kan lezen als je op een rustiger plekje gaat zitten - het een goed idee is als jullie aan elkaar voorlezen - jullie elkaar heel goed kunnen helpen - je het fijn vindt om zo'n knus plekje te lezen - er te veel scheerschuim op het blad zit - Etc.
De leerkracht geeft suggesties	De leerkracht geeft ideeën	<i>Zie hieronder</i>
	De leerkracht doet voor	Als het spel niet op gang komt: - laat zien hoe jij woorden/zinnen schrijft (in het scheerschuim) - pak een paar kaartjes en maak een zin - laat zien hoe jij een zin maakt - speel mee
	De leerkracht bedenkt een nieuwe regel	- voeg bewegend leren aan het spel toe - laat kinderen elkaars woorden/zin lezen - laat kinderen een zin bedenken met het woord dat een ander kind heeft gevonden - laat kinderen woorden zoeken met een bepaalde categorie
	De leerkracht biedt extra materiaal aan voor nieuwe spelimpuls	- zandloper/stopwatch (tijd er aan verbinden) In de verschillende speelleerhoeken: <u>Restaurant:</u> - gereserveerd bordje - menukaart - naamkaartje voor de ober - notitieboekje om de bestelling op te schrijven - servetten met tekst - naam van het restaurant op een bordje - receptenboek - Etc. <u>Dokter/wachtkamer:</u> - tijdschriften in de wachtkamer - notatieblokje voor de dokter - desnoods een oude computer/laptop - medicijnen met naam (pillen, hoestdrank, zalf, - verbanddoos - naamkaartje voor de dokter - posters met tekst - Etc.

		<u>Bibliotheek:</u> - verschillende boeken (leesboek, prentenboek, tijdschrift, luisterboek, informatieboek, verschillende onderwerpen) - Etc. <u>Huishoek:</u> - boeken/tijdschriften - receptenboek - televisiegids - telefoongids - schrijfblok - brieven - verjaardagskaarten - producten met naam - Etc.
De leerkracht voegt nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel toe en maakt regels complexer	De leerkracht bedenkt nieuwe regels	- voeg bewegend leren aan het spel toe - laat kinderen elkaars woorden/zin lezen - laat kinderen een zin bedenken met het woord dat een ander kind heeft gevonden - laat kinderen woorden zoeken met een bepaalde categorie - probeer zo veel mogelijk woorden te vinden in één minuut - wie heeft het eerst 10 woorden gevonden met de (noem letter) - wie kan de langste zin maken? - maak een tekening bij de zin die je hebt gevonden
	De leerkracht biedt extra materiaal aan om het spel op een hoger plan te tillen	- verschillende versies aanbieden
De leerkracht helpt kinderen hun rol te verwoorden	De leerkracht kijkt eerst goed wat het kind doet	<i>Kijk naar de handelingen van het kind en speel hier op in/stem hier je vragen op af. Hieronder worden een aantal suggesties gegeven voor vragen die u in de verschillende speelleerhoeken zou kunnen stellen.</i>
	De leerkracht stelt vragen die het spel bevorderen	In de verschillende speelleerhoeken: <u>Restaurant:</u> Mevrouw wat gaat u eten? Wat gaat u bestellen? Wie komt dat dan brengen naar u? Smaakt het een beetje? Wat stond er op het menu, wat kon u nog meer bestellen? Ik zie daar een bordje staan meneer, kunt u mij vertellen wat dat betekent? En wat is reserveren dan? Heeft u al veel reserveringen in dit restaurant? En bestaat uw restaurant al lang? Wat gaat u eten? En gaat u ook nog een toetje eten, een nagerecht, of weet u dat nog niet? Ober, kan ik wat bestellen? Heeft u ook glutenvrije pannenkoeken? Ik heb namelijk een glutenallergie.

		Ober, er zit een vlieg in mijn soep. Mag ik de kok even spreken? Mag ik de menukaart? Etc. <u>Dokter/wachtkamer:</u> <i>* u kunt de doktersassistente spelen of iemand die ook in de wachtkamer zit.</i> Wat heeft u gedaan? Wat is er gebeurd? Zou u mij een tijdschrift aan willen geven? Welke medicijnen heeft u gekregen? Waar heeft u pijn? Heeft u nog vragen over de medicijnen? Mag ik even in uw keel kijken? Dit briefje mag u afgeven bij de apotheek. Wanneer is het gebeurd? Kunt u mij de Aangeven? (gericht op materiaal). Kunt u lezen wat er op die poster staat? (oog test) <u>Bibliotheek:</u> Kunt u mij vertellen waar de boeken liggen? (De achterkant van een boek lezen) lijkt me een spannend boek! Waar kan ik mijn boeken inleveren/verlengen? Hoeveel boeken mag ik lenen? Voor hoe lang mag ik mijn boeken lenen? Wil je misschien wat stiller zijn, ik probeer te lezen? Kunt u voor mij kijken of dit boek nog beschikbaar is? Wat is jouw favoriete boek? Van wat voor soort boeken houdt jij? Lees je vaak boeken? Waar kan ik de stripboeken vinden? Etc. <u>Huishoek:</u> Wat ben je aan het koken? Staat het vuur wel hoog genoeg? Moeten er nog wat kruiden op? Mag ik misschien mee eten? Heb je hier een recept van? Ik wil het ook wel een keer maken. Zullen we samen de tafel dekken? Met hoeveel personen gaan we eten? Lust er iemand wat te drinken? Hoe laat moet (naam pop) het flesje krijgen? Misschien is (pop) een beetje moe. Heb je het bedje van (pop) al opgemaakt? Hoe laat is het? Welke boodschappen hebben we nodig voor het eten van morgen? Zullen we een boodschappenlijstje maken? Morgen is ... jarig, zullen we een kaart voor hem/haar schrijven? Etc.
--	--	--

	De leerkracht benoemt wat hij doet om kinderen tot interactie uit te lokken	<u>Restaurant:</u> Ik denk dat ik ga bestellen. Ik pak even de menukaart. Ik ga de ober vragen of ik citroen in mijn water mag. Ik zoek een vegetarisch gerecht. Ik ga even de ober aanspreken, mijn vlees is niet goed gaar. Ik ga vragen wat voor soep ze hebben. Even vragen of ik nieuw bestek mag. Ik vraag aan de ober of we ook brood vooraf mogen. Etc. <u>Dokter/wachtkamer:</u> Ik pak even een tijdschrift, dan duurt het wachten misschien minder lang. Ik vind het wel spannend. Als ik er op druk doet het pijn. Ik bel even naar mijn assistente. Ik vraag even aan mijn assistente of ze het verband wil pakken. Vertelt u maar wat er aan de hand is, dan typ ik dat uit op de computer. Ik geef u een bonnetje mee die mag u bij de apotheek afgeven. Daar staat op welke medicijnen u krijgt. Ik ga even de spuit schoonmaken. Etc. <u>Bibliotheek:</u> Ik ga op de computer naar een boek zoeken. Ik ga de bibliotheek juf vragen waar de dierenboeken staan. Ik ga lekker een rustig plekje zoeken om te lezen. Ik ga op zoek naar een heel spannend boek. Ik ga even mijn bieb pas pakken. Ik ga de boeken over de plaat halen, zodat ik ze kan lenen. Ik zoek een boek. Ik ga even vragen hoeveel boeken ik mag lenen. Etc. <u>Huishoek:</u> Ik ga even koffie en thee zetten. Ik pak vast vier borden uit de kast. Ik leg baby in bed. Ik ga het vuur wat lager zetten, anders verbranden de pannenkoeken. Ik ga even het telefoonnummer opzoeken van de tandarts. Ik ga even met oma bellen. Ik ga de tafel vast afruimen. Ik ga een recept zoeken voor pannenkoeken. Ik ga even proeven of het zo goed op smaak is. Etc.
	De leerkracht laat nieuwe verbanden zien	Het verband tussen lezen en schrijven. Het verband met verschillende spellingcategorieën.

	Het verband tussen losse woorden en een zin (een zin bestaat uit woorden → wie – doet – wat?) Het verband tussen verschillende vakken. Het verband met waar je in de klas mee bezig bent (bijv. een thema, een verhaal, de vriendjesflat, opdrachten, activiteiten)
--	--

Bijlage 4 – Ingevulde observatieformulieren na analyse

Observatieformulier leerkracht 1, moment 1

Hoe kan een leerkracht het spel verrijken?	Hoe kun je dit terug zien in concreet gedrag van de leerkracht?	Niet gezien	Wel gezien <i>Turven: hoe vaak heb ik dit gezien?</i>	Toelichting wat zag ik?
De leerkracht stelt open vragen	De vraag begint met: wie, wat, waar, wanneer of hoe.		### #	Wat moet er dan bij de stoelen staan? Huh, wat is dit nou? Wat staat daar op? Wat betekent dat? (gereserveerd) Wat staat daar? Waar zijn we nu heel erg mee bezig? Hoe zou je hem dan schrijven?
De leerkracht toont betrokkenheid	De leerkracht schuift aan		///	
	De leerkracht stelt vragen		### ### ### #	Bij elke stoel eentje? Probeer is mee te lezen. Zijn jullie met zijn tweetjes? Wie van jullie wil er beginnen met een kaartje om te draaien? En heb je ze allemaal gelezen? Hadden jullie al iets geschreven? Welke woorden zou je dan kunnen maken? Welke hoor je vooraan? Welk woord ga jij maken, J.? Is dat een -ng op het eind? Is dat wat de mensen willen eten? Lukt het met zijn tweetjes zo? Is het verstandig om vlak bij S. te gaan zitten? Denk je dat je daar heel goed lezen kunt? Of is het misschien verstandig om een plekje te zoeken waar je wat rustiger kunt lezen? Laat me eens even kijken wat je allemaal gevonden hebt?

				Wie liet er hier een scheet? Heb jij die gehoord? (bij het zoekspel)
	De leerkracht speelt mee	x		
	De leerkracht luistert naar het kind		### //	De kinderen proberen gereserveerd te lezen, de leerkracht luistert. De leerkracht vraagt wat het woordje gereserveerd betekent, een kind: dat er eten al staat.
	De leerkracht reageert op het kind		### /	Het lezen van het woordje gereserveerd lukt niet, de leerkracht zegt: kom we lezen het in stukjes. Er staat gereserveerd! → wat betekent dat? De leerkracht vraagt wat het woordje gereserveerd betekent, een kind: dat er eten al staat → ooh dus als er mensen komen eten dan hebben die al een plekje besteld, dan mogen daar geen andere mensen meer zitten. Wat is dit? → dat is versiering om het mooier te maken. Ik heb er kei veel → ooh, ik zie het
	De leerkracht benoemt wat hij voelt en wat hij ziet		///	Ik weet niet of het verstandig is om met zijn allen bij elkaar te zitten, want als je bij een ander gaat zitten vraag ik me af of je heel fijn en goed lezen kunt. M. nou ga je vlak bij S. zitten en in de klas zijn jullie heel erg van die kletskontjes, is het dan verstandig om vlak bij S. te gaan zitten? Ik zie dat de meeste kindjes een beetje klaar zijn.

De leerkracht geeft suggesties	De leerkracht geeft ideeën		///	Bij mep je rot: zijn jullie maar met zijn tweetjes, dan gaan we het zo doen, dan pakken we maar een kaart, dan leggen we deze in het midden en dan mogen jullie om de beurt een kaartje omdraaien. Bij mep je rot: pak maar je wisbordje dan kun je de punten opschrijven. Zoek een plekje waar je heel fijn en rustig kunt lezen. Bij het scheerschuim: ik wil graag woorden met de nk of de ng. Bij het scheerschuim: wat je kunt doen is de woorden aan elkaar laten zien die je hebt gemaakt.
	De leerkracht doet voor	x		Alleen tijdens de uitleg van de opdrachten, niet tijdens het spel.
	De leerkracht bedenkt een nieuwe regel	x		
	De leerkracht biedt extra materiaal aan voor nieuwe spelimpuls		/	Het gereserveerd bordje: wat betekent dat, gereserveerd?
De leerkracht voegt nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel toe en maakt regels complexer	De leerkracht bedenkt nieuwe regels	x		
	De leerkracht biedt extra materiaal aan om het spel op een hoger plan te tillen		/	De kinderen die memory spelen krijgen na de maanversie de zonversie.
De leerkracht helpt kinderen hun rol te verwoorden	De leerkracht kijkt eerst goed wat het kind doet	x		
	De leerkracht stelt vragen die het spel bevorderen	x		
	De leerkracht benoemt wat hij doet om kinderen tot interactie uit te lokken	x		
De leerkracht laat nieuwe verbanden zien		x		

Observatieformulier leerkracht 1, moment 2

Hoe kan een leerkracht het spel verrijken?	Hoe kun je dit terug zien in concreet gedrag van de leerkracht?	Niet gezien	Wel gezien <i>Turven: hoe vaak heb ik dit gezien?</i>	Toelichting wat zag ik?
De leerkracht stelt open vragen	De vraag begint met: wie, wat, waar, wanneer of hoe.		///	Hoe gaat het hier? Wat heb je besteld, kerel? Wat zou je dan nog kunnen doen dat met lezen te maken heeft? Wat kunnen we dan doen? Wat hadden jullie gekookt?
De leerkracht toont betrokkenheid	De leerkracht schuift aan		///	
	De leerkracht stelt vragen		/// ///	Nou, ik denk dat we hier wel een lekker hoekje kunnen maken of niet? Dus jullie zijn even aan het opzoeken wat je nou moet bakken of niet? Waren jullie ook al aan het schrijven geweest of niet? Misschien kun je ook met elkaar lezen? Staat dat op jouw lijstje? Wacht je al lang of niet? Is de ober nog niet langs geweest om te vragen: meneer lust u een glaasje drinken? Hebben jullie al woorden aan elkaar laten lezen? Aan wie had jij hem voorgelezen?
	De leerkracht speelt mee	x		
	De leerkracht luistert naar het kind		/// ///	
	De leerkracht reageert op het kind		/// /// //	

	De leerkracht benoemt wat hij voelt en wat hij ziet		/	Ik zie dat I. een woord schrijft, ik zie bij jou nog geen woord J.
De leerkracht geeft suggesties	De leerkracht geeft ideeën		////	Probeer maar eens woorden te maken met de -sch. De leerkracht geeft de kinderen een idee bij het spel mep je rot. Misschien kun je ook met elkaar lezen? Laat de woorden maar aan elkaar zien die je hebt gemaakt.
	De leerkracht doet voor	x		
	De leerkracht bedenkt een nieuwe regel	x		
	De leerkracht biedt extra materiaal aan voor nieuwe spelimpuls	x		
De leerkracht voegt nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel toe en maakt regels complexer	De leerkracht bedenkt nieuwe regels		/	De leerkracht legt bij het spel mep je rot de kaart aan de andere kant, zodat de kinderen van tevoren het woord niet kunnen opzoeken. Ze moeten om de tafels heen rennen en degene die het woord als eerste vindt wint.
	De leerkracht biedt extra materiaal aan om het spel op een hoger plan te tillen	x		
De leerkracht helpt kinderen hun rol te verwoorden	De leerkracht kijkt eerst goed wat het kind doet		/	
	De leerkracht stelt vragen die het spel bevorderen	x		
	De leerkracht benoemt wat hij doet om kinderen tot interactie uit te lokken	x		
De leerkracht laat nieuwe verbanden zien			/	Dit is een categorie en ga ik jullie vandaag nog leren, de stomme r, weet je al wat ik bedoel? En dat is bij deze ook, en bij deze ook → ze laat een

			verband zien tussen de woorden, bij elk woord heeft het kind dezelfde fout gemaakt, het kind ontdekt wat de fout is en kan elk woord verbeteren, doordat ze het verband tussen deze woorden ziet.
--	--	--	---

Observatieformulier leerkracht 2

Hoe kan een leerkracht het spel verrijken?	Hoe kun je dit terug zien in concreet gedrag van de leerkracht?	Niet gezien	Wel gezien <i>Turven: hoe vaak heb ik dit gezien?</i>	Toelichting <i>wat zag ik?</i>
De leerkracht stelt open vragen	De vraag begint met: wie, wat, waar, wanneer of hoe.		### ///	Wat staat daar? Hoe deden jullie het spel? Wat staat er? Wat moet er achter de zin? Wat krijg je dan voor grappige zin? Wat staat er? Waar staat dat woordje? Wat draagt een ridder in zijn hand om zich te beschermen?
De leerkracht toont betrokkenheid	De leerkracht schuift aan		////	
	De leerkracht stelt vragen		### ### //	Ligt het netjes zo? Dit zijn woorden met de? Kijk eens goed naar de vorm van het tafelkleed, is het een vierkant, is het een rechthoek? Heb jij ook al gemept? Weet je nog een zin? Lukt het hier met de -ch? Waarom hadden mensen vroeger een kroonluchter in hun kasteel hangen? Dus wat wilden ze met die kroonluchter? En heb je nog wat grappige zinnen gemaakt? Hebben jullie nu gewisseld van kaart? Zijn jullie aan het voorlezen aan elkaar? Kun je er eentje onthouden die je zo kunt vertellen aan de klas?
	De leerkracht speelt mee		//	De leerkracht speelde mee in het restaurant, zij stelde hierbij

				een aantal vragen. Die vind je verderop in het schema.
	De leerkracht luistert naar het kind		### ### ////	
	De leerkracht reageert op het kind		### ### ////	
	De leerkracht benoemt wat hij voelt en wat hij ziet		/	Jouw gezicht ging meteen lachen H. toen jij dat las, want jij dacht dat kan eigenlijk helemaal niet.
De leerkracht geeft suggesties	De leerkracht geeft ideeën		/	Bij het scheerschuim: bedenk nu eens een zin, denk aan: wie – doet – wat, weet je nog?
	De leerkracht doet voor	x		
	De leerkracht bedenkt een nieuwe regel	x		
	De leerkracht biedt extra materiaal aan voor nieuwe spelimpuls	x		
De leerkracht voegt nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel toe en maakt regels complexer	De leerkracht bedenkt nieuwe regels	x		
	De leerkracht biedt extra materiaal aan om het spel op een hoger plan te tillen		/	De zonversie van mep je rot.
De leerkracht helpt kinderen hun rol te verwoorden	De leerkracht kijkt eerst goed wat het kind doet		/	
	De leerkracht stelt vragen die het spel bevorderen		### ### ////	Kijk eens goed naar de vorm van het tafelkleed, is het vierkant, is het een rechthoek? → nu past hij beter hè. Mevrouw wat gaat u eten? Wat gaat u bestellen? Wie komt dat dan brengen naar u? Smaakt het een beetje? Wat stond er op het menu, wat kon u nog meer bestellen? Ik zie daar een bordje staan meneer, kunt u mij vertellen wat dat betekent? En wat is reserveren dan?

				Heeft u al veel reserveringen in dit restaurant? En bestaat uw restaurant al lang? Hebben jullie dit wel eens in een restaurant gezien? Wat gaat u eten? En gaat u ook nog een toetje eten, een nagerecht, of weet u dat nog niet?
	De leerkracht benoemt wat hij doet om kinderen tot interactie uit te lokken	x		
De leerkracht laat nieuwe verbanden zien		x		

Observatieformulier leerkracht 3

Hoe kan een leerkracht het spel verrijken?	Hoe kun je dit terug zien in concreet gedrag van de leerkracht?	Niet gezien	Wel gezien <i>Turven: hoe vaak heb ik dit gezien?</i>	Toelichting <i>wat zag ik?</i>
De leerkracht stelt open vragen	De vraag begint met: wie, wat, waar, wanneer of hoe.		###/	Wat staat hier? Wat zou je daar nou kunnen doen dan? Wat ben jij allemaal aan het opschrijven? Wat ga jij maken L.? Wat voor woordjes moest je ook alweer verzinnen? Hoe is het hier?
De leerkracht toont betrokkenheid	De leerkracht schuift aan		###//	
	De leerkracht stelt vragen		###### ###### ///	S. heb jij wel eens een schaap zien zwemmen? Lukt het met het lezen? Welke maak jij? Welke woorden heb je al geschreven? Welke woordjes kun je nu maken? Lukt het? Weet je nog welke categorie dit is? Kun je mij een stukje voorlezen? Hebben jullie geruild? Welke woordjes heb je al gemaakt?

				Kun je ook nog nieuwe woordjes maken? Had je nou gevonden wat er stond? Heb jij ook al woordjes gelezen? Welke had je? Had je dat ook aan iemand anders kunnen vragen? Wat zie je voor woordjes in de klas? Kijk eens om je heen wat zie je nou? Wat heb jij aan? Welk woordje ga jij schrijven? Wat is een scheep? Wat staat hier? Wat betekend dat, gereserveerd?
	De leerkracht speelt mee	x		
	De leerkracht luistert naar het kind		/// /// ///	
	De leerkracht reageert op het kind		/// /// ///	
	De leerkracht benoemt wat hij voelt en wat hij ziet	x		
De leerkracht geeft suggesties	De leerkracht geeft ideeën		////	Kind 1 leest de kaartjes, kind twee gaat ze meppen, daarna omruilen Kunnen we nou ook woordjes maken waar we het zo net over hadden, zoals: schip ring, bank en licht. Kun je nu ook een zin maken op je wisbordje met de woorden die je hebt gevonden. Vertel eens aan elkaar welke je op geschreven hebt.
	De leerkracht doet voor	x		
	De leerkracht bedenkt een nieuwe regel	x		

	De leerkracht biedt extra materiaal aan voor nieuwe spelimpuls		/	Het gereserveerd bordje.
De leerkracht voegt nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel toe en maakt regels complexer	De leerkracht bedenkt nieuwe regels	x		
	De leerkracht biedt extra materiaal aan om het spel op een hoger plan te tillen		/	De zonversie van mep je rot.
De leerkracht helpt kinderen hun rol te verwoorden	De leerkracht kijkt eerst goed wat het kind doet	x		
	De leerkracht stelt vragen die het spel bevorderen	x		
	De leerkracht benoemt wat hij doet om kinderen tot interactie uit te lokken	x		
De leerkracht laat nieuwe verbanden zien			/	Verband zinnen maken: wie, doet, wat? Denk aan de les.

Bijlage 5- Interviewvragen persoonlijk interview

1. Hebt u bezwaar als het interview wordt opgenomen?
2. Eerst een algemene vraag. Wat vond u van deze manier van werken?
3. Het eerste punt dat belangrijk is bij spelend leren is het stellen van open vragen, heb je deze vragen gesteld? Welke vragen heb je gesteld? Vond je het makkelijk om deze vragen te stellen?
4. Was u betrokken bij wat de kinderen deden? Op welke manier liet u zien dat u betrokken was?
5. Heeft u suggesties gegeven om het spel te verrijken/op een hoger plan te tillen? Kunt u hier een voorbeeld van noemen?
6. Heeft u nieuwe elementen, uitdagingen of regels aan het spel toegevoegd? Kunt u uitleggen hoe u dit heeft gedaan? Heeft u een idee hoe u dit een volgende keer zou kunnen doen?
7. Heeft u kinderen geholpen om hun rol te verwoorden in de verschillende hoeken? Kunt u vragen bedenken die u aan de kinderen zou kunnen stellen in deze hoek?
8. Wat vond u het gemakkelijkst in de begeleiding, terugkijkend op deze punten? Wat vond u het lastigst? Wat maakt dit punt lastig?
9. Als iets niet is gelukt: heeft u een idee hoe u dit de volgende keer zou kunnen doen? Welk doel had je met de begeleiding van de kinderen? Bent u nog ergens tegen aangelopen tijdens het begeleiden van de kinderen?

Bijlage 6 – Persoonlijke interviews uitgewerkt

I = interviewer

R = respondent

Labels:

open vragen stellen

betrokkenheid tonen

suggesties geven

nieuwe elementen en uitdagingen toevoegen en regels complexer maken

kinderen helpen hun rol te verwoorden

nieuwe verbanden laten zien

succesen

knelpunten

verbetermogelijkheden

Interview leerkracht 1

I: uhhh nou ik heb jouw pas geobserveerd tijdens de pilot en ik heb naar een aantal punten gekeken die bij spelend leren belangrijk zijn, want je hebt dan als leerkracht in je begeleiding een aantal rollen, een aantal dingen die je kan doen in jouw rol als leerkracht en niet alle dingen zijn alleen bij spelend leren belangrijk, maar er zijn een paar dingen die vooral ook bij spelend leren belangrijk zijn en daar heb ik naar gekeken.

R: oke.

I: en daar gaan we het even over hebben, want ik ben benieuwd hoe jij daar in staat en hoe je dat ervaren hebt.

R: uhum.

I: daar gaan we het even over hebben. En dan wil ik beginnen met de vraag: hoe heb jij het ervaren om dit te doen. Gewoon even als..

R: in het algemeen.

I: ja.

R: uhhh. De manier waarop vond ik erg leuk. De betrokkenheid van de meeste kinderen, niet van allemaal, was best groot, maar dit lag misschien ook wel een klein beetje aan waar ze in zaten. Uhhh de eerste keer vond ik dat ik vooral bezig was met kijken of alles wel goed gaat, een beetje hetzelfde als met vier keer wijzer, dat is zo'n eerste ronde ook altijd. Wat gaat goed en wat gaat niet goed? Dat ging de tweede keer al iets beter. En ja dat heb jij niet gezien, we hebben het ook nog een derde keer gedaan en dan hoefde ik maar te zeggen ga maar naar het bord om te kiezen, oke begin

maar en ze wisten allemaal wel wat ze moesten doen en waar ze het moesten doen, dus dan loopt het wel al beter, maar ik voelde dat mijn rol, omdat ze het totaal niet kennen echt was van gaat dat goed, gaat dat goed, gaat dat goed. Daar ben ik vooral mee bezig geweest. Maar ik vond het ook erg interessant en erg leuk en de kinderen waren zeker betrokken.

I: ja, ja na zo'n eerste keer is het natuurlijk een beetje kijken hoe het loopt. Uhm nou ik wil met jou gewoon even die verschillende punten waar ik op heb gelet doorlopen en kijken van hè heb je zelf het idee van ja daar heb ik wel aan gewerkt of misschien van nee dat vind ik nog wel moeilijk.

R: oke.

I: het eerste punt dat belangrijk is bij spelend leren is om open vragen te stellen om het spel een beetje op gang te houden en om kinderen na te laten denken over bepaalde dingen. Denk je die vragen hebt gesteld?

R: ik denk bij het restaurantje wel. Bij het lezen bijvoorbeeld helemaal niet, maar dat liep in het begin ook niet lekker, omdat we daar niet mochten lezen. Nee, ik denk alleen bij het restaurantje. Bij de rest heb ik vooral gekeken gaat het goed, uhm wel bij de zinnen heb ik volgens mij op een gegeven moment wel gevraagd welke zin heb je al, dat is natuurlijk een open vraag. Hier bij het, ja bij het schrijven heb ik misschien ooit is een keer gezegd welke woorden heb je al? Dat is ook een open vraag, maar daar ben ik vooral ook bezig geweest met een opdracht geven, want zonder opdracht kwamen ze tot niks. En hier heb ik de opdracht inderdaad wat veranderd, omdat ik zag dat ze ook met zijn tweetjes niet echt tot iets kwamen en door de opdracht iets te veranderen... maar dat zijn geen open vragen geweest.

I: nee ik heb er wel een paar opgeschreven, maar dat zijn inderdaad echt vragen gericht op het proces van je hebt een keer gevraagd van: nou wat staat daar op? Met zo'n wisbordje, of bij die muur hè, van wat staat daar nou? En wat moet er dan bij de stoelen staan? In het restaurantje inderdaad, dat je ging vragen van nou er moet dus bij elke stoel dus een bordje komen dat soort vragen inderdaad. Dus die heb je wel een paar, hoe zou je hem dan schrijven?

R: daar zijn sommige opdrachten misschien ook toegankelijker voor om open vragen te stellen waarschijnlijk dan de andere.

I: ja dat zou kunnen, maar in principe kun je bij elk spel wel open vragen stellen, maar misschien is het inderdaad bij het ene spel wel wat gemakkelijker om deze te stellen of doe je dit eerder uit jezelf.

R: ja daar heb je gelijk in denk ik.

I: een tweede puntje is betrokkenheid tonen. Dit kan natuurlijk op verschillende manieren, die ga ik niet noemen. Kun jij zelf iets noemen van hoe jij betrokkenheid hebt getoond?

R: ik heb daar heel eventjes meegespeeld met het restaurantje. Dat zijn wel dingen om veel leuker en veel verder op in te kunnen gaan, maar dat is tijd gebonden, want dan heb ik zoiets van ooh maar die hebben echt wel meer tijd nodig, dus daar dan niet, dus die betrokkenheid daarbij niet. Uhm wel door enthousiast te reageren op wat de kinderen gedaan hebben, op die wisbordjes waren ze op een gegeven moment heel veel woorden. Enthousiast op gereageerd. Uhm vooral die denk ik van wat ik me zo kan herinneren.

I: ja, ik heb inderdaad onder betrokkenheid, kun je natuurlijk best wel wat dingen plaatsen hè. Ook weer vragen stellen, aanschuiven, dat je erbij gaat zitten, nou dat heb je eigenlijk allebei laten zien, uhm maar ook dat je luistert naar het kind en dat je op het kind reageert, nou dat gaat volgens mij bijna vanzelf, tenminste van wat ik heb gezien en inderdaad ook meespelen en uhm dat je benoemt

wat je voelt en wat je ziet. Dat heb je een paar keer gedaan, maar dat is wel een, iets dat je vaak vergeet.

R: wat je voelt en wat je ziet?

I: ja, bijvoorbeeld dat je zei van nou ik weet niet of het verstandig is dat jullie nou zo dicht bij elkaar gaan zitten.

R: oohja, ja, ja, ja, ja, ja.

I: nou dan benoem je eigenlijk wat jij voelt en wat je ziet en wat daar uit voorkomt.

R: grappig.

I: ja en uhm, je zegt al meespelen, denk je dat je dat hebt gedaan?

R: ik ben heel eventjes erbij gaan zitten en heb heel eventjes, op een gegeven moment, de derde keer dat is misschien wel leuk inderdaad, hebben we, de bakken zitten nu veel voller. We hebben bordjes erbij gepakt, we hebben bestek erbij gepakt, we hebben bakjes erbij gepakt, zodat de restaurantkinderen ook aan de slag konden, want anders is het, de kok die staat daar maar een beetje en nu kunnen ze echt in overleg als ze met zijn tweetjes zijn.

I: ja

R: uhm of ik meegespeeld heb, nee maar heel eventjes, ik heb heel eventjes wat gedaan, de eerste keer volgens mij, de tweede keer ik vraag me af, ik weet het al niet eens meer, volgens mij niet.

I: nee ik had inderdaad, toen had ik het niet gezien, maar daar komen we dadelijk nog even op terug, want je hebt ook nog een puntje dat je kinderen helpt om hun rol te verwoorden, dus daar komen we dadelijk nog even op terug. Maar verder kwa betrokkenheid denk je wel van uhh.

R: ik denk wel dat ik betrokken ben ja.

I: ja dat heb ik ook gezien inderdaad tijdens mijn observatie.

I: dan wil ik doorgaan op het volgende puntje: het geven van suggesties en daar valt onder dat je als leerkracht ideeën geeft, dat je dingen voor doet, uhm dat je nieuwe regels bedenkt. Denk je dat je daar uhm, dat je ideeën hebt gegeven aan de kinderen, als ze bijvoorbeeld vastliepen.

R: ik denkt het wel, ja. Bijvoorbeeld hier bij het schrijven in het schuim heb ik opdrachten gegeven, omdat zij anders meer gewoon met hun handen aan het klieren waren, dus daar moest je wel iets mee. Uhm bij de kinderen die de bril op hadden gaf ik een letter of een letterdeel waar ze mee aan de slag konden gaan, waar ze inderdaad rond konden lopen.

Bij het meppen vond ik het niet goed werken en heb ik op een gegeven moment inderdaad bedacht dat ze aan deze kant de woorden om moesten draaien en aan de andere kant zoeken en meppen, want dan waren ze echt meer betrokken vond ik. Tweede ronde waren daar niemand hè of was dat de tweede ronde nog wel, derde ronde was dat denk ik.

I: derde ronde dan, de tweede ronde.

R: de tweede ronde nog wel.

I: toen heb je inderdaad aan de andere kant laten meppen.

R: ja dat was hier bij het meppen. Maar ik zit te denken aan de zinnen die ze daar gevormd hebben, daar heb ik het minst, daar ben ik het minst bij geweest, bij beide keren en de derde keer was niemand daar. En dat vind ik juist wel heel leuk.

I: ja dat is ook een hele leuke, ja dat klopt.

R: ja maar dat vonden de kinderen misschien minder.

I: maar dat is denk ik ook zo'n opdracht die ze echt moeten ontdekken. Maar ik heb inderdaad mijn observatie goed ingevuld, want de dingen die jij noemt heb ik inderdaad ook terug gezien en uhm, bijvoorbeeld inderdaad toen en dat is eigenlijk ook meteen een nieuw punt namelijk dat je de kinderen nieuwe uitdagingen geeft of nieuwe elementen toevoegt aan het spel en bij dat meppen heb je dat zeker wel gedaan. Want door inderdaad de kaart aan de andere kant te leggen, ze waren op het kaartje aan het kijken en meteen aan het zoeken zelf. Dat ze echt naar de andere kant moesten lopen, dan maak je het wat moeilijker, je maakt het spannender.

R: plus ze moesten het ook echt lezen, want anders weet je als je aan de andere kant bent niet meer welk woordje nou eigenlijk, het ging niet om de vorm van de letters, want daar konden ze niks mee, want er waren teveel woorden die er misschien op leken.

I: ja, dus dat was inderdaad heel goed. En uhm een puntje is ook om extra materiaal aan te bieden om het spel op een hoger plan te tillen, denk je dat je dat hebt gedaan?

R: nee, nee. Deze ronde niet. Weet je dat is wel als je op een gegeven moment het vaker gaat doen uhm dat je denkt van dat onderdeel loopt niet en dan ga je erover nadenken hoe kun je dat veranderen en dat zou ik bijvoorbeeld bij de leeshoek hebben. Ze zijn daar niet aan het lezen.

I: hoe zou je dat dan bijvoorbeeld doen? Heb je daar een idee voor?

R: ik zou het leeshoekje sowieso in de klas doen dan heb ik er meer overzicht op, maar ze vinden het natuurlijk erg leuk om daar een hoekje te bouwen, maar ze zijn veel te veel bezig met het bouwen van het hoekje en ik denk uhm dat ik niet, dat ik iets anders rondom lezen ga doen. Of meer verschillende soorten boeken, rondom thema of uh, want nu hebben ze bijvoorbeeld gelezen wat ze voor die dag moesten doen, maar er zijn maar een paar kinderen die dat gedaan hebben en de rest niet dus dat werkte niet. Maar daar moet wel iets bij betrokkenheid bij. Uhm, maar dat blijft moeilijk. Het lang lezen is gewoon voor kinderen van deze leeftijd heel erg moeilijk. Dus dat blijft wel een moeilijk onderdeel. En de kinderen die er in gaan die dachten volgens mij allemaal, want het waren echt geen lezers die daarin gingen, jippie hutje bouwen. Ik denk dat dat meer het idee was wat ze hadden. En dat gingen ze dus ook uitgebreid doen, haha.

I: maar dan is het inderdaad al leuk wat je nou zegt van, meerdere boeken aanbieden, desnoods die klikklakboekjes dat ze nog woordjes kunnen maken.

R: ja en dan met elkaar lezen, een opdracht geven aan elkaar dat als de een het niet doet dat hij de andere mee kan nemen.

I: maar dat zou je inderdaad zeker uit kunnen breiden.

R: ja de leeshoek, daar moet uitdaging in komen, ja zonder meer.

I: leuk dat je dat zelf ook hebt ervaren en hebt gezien. Dan komen we bij het laatste puntje dat is dat je kinderen helpt hun rol te verwoorden. Dat is vooral in zo'n hoek.

R: In zo'n hoek inderdaad. Ja te weinig.

I: heb je wel een idee hoe je dat zou kunnen doen?

R: ja gewoon meespelen, absoluut, dat werkt het beste. Je gaat gewoon zitten en je doet net of je dat restaurant binnenloopt. En jij bent de klant, goedemiddag, goedemiddag, kan ik mijn jas misschien ergens laten? Eigenlijk werkt dat heel erg goed, dat is gewoon tijdgebrek, omdat ik wist dat je bij die andere ook tijd nodig had. Dan werkt het zoveel beter, dat zou je haast moeten doen in de klas.

I: ja want je zou heel makkelijk inderdaad eigenlijk er al even bij kunnen gaan zitten en dat heb je één keer heel kort gedaan dat je erbij ging zitten en dat je vroeg van heb je al iets besteld? Het duurt best lang hè? En dan zou je eigenlijk inderdaad ook die ober van aah meneer kan ik misschien ook wat bestellen? Door kort die vragen te stellen kunt je het spel weer een beetje op gang brengen als je merkt van hè het loopt niet meer helemaal.

R: precies.

I: maar net zoals met dat gereserveerd bordje dan probeer je het wel op een hoger plan te tillen en dan zei je van hè

R: wat is dat.

I: wat betekent dat eigenlijk?

R: ja wat betekend dat.

I: je zou het ook nog in spelcomplex kunnen doen om kinderen te helpen hun rol te verwoorden.

R: zonder meer, zonder meer.

I: meneer is deze tafel al gereserveerd?

R: dat is zeker waar, dat zou ik ook zeker doen als je weet dat het bij de rest allemaal prima loopt, dan zou ik het zeker doen, ja.

I: en tot slot het puntje nieuwe verbanden laten zien, heb je dat gedaan?

R: pfoee nee ik denk het niet. Ik zou ook niet zo goed weten hoe ik dat kan doen.

I: dat is ook wel lastige bij spelend leren denk ik. Je hebt één keer het verband gelegd met een categorie die de kinderen geleerd hadden, als kinderen echt gaan schrijven kun je op die manier het verband leggen.

R: ja inderdaad. Bij lezen is dat denk ik lastiger.

I: dat denk ik ook inderdaad.

I: want dan is mijn vraag ook als je zo naar die punten kijkt, waarvan zeg je nou dat ging me eigenlijk goed af dat vind ik best goed te doen en van welk zeg je nou dat vind ik nog wel lastig.

R: van die punten die je net genoemd heb.

I: ja, in jouw rol als leerkracht.

R: uhm nou het motiveren van de kinderen en mijn enthousiasme ik denk dat die er zeker wel zat. Uhm ja en die laatste absoluut tijdgebrek, want bij die laatste weet ik dat ik er zoveel meer uit kan halen dan dat het er tot nu toe uit is gekomen. Maar dan moet je meer zoiets hebben gehad van nou weet ik dat dat goed loopt en dat dat goed loopt dan ga ik me heel even alleen maar bemoeien met dat restaurantje.

I: ja-

R: of in de klas. Dat we met zijn allen restaurantje gaan spelen. Dat ze weten wat een beetje de bedoeling is en wat kun je eigenlijk in een restaurantje doen.

I: ja en dat is inderdaad, net als wat je zei dat liep even niet met dat meppen, je geeft ze een nieuwe uitdaging, oh nou ze gaan aan de slag. Misschien heb je bij dat scheerschuim zoiets dat is te vrij ik ga daar inderdaad een beetje een opdracht aan koppelen.

R: ja dat tracht ik wel altijd te doen om ze inderdaad weer iets verder te krijgen.

I: ja

R: en de kinderen die al die woorden hadden opgeschreven die hebben het voorgelezen voor de klas.

I: ja dat is ook hartstikke leuk.

R: beide keren, dat vonden ze ook erg leuk.

I: ja dat is ook zeker leuk. Uhm dan ga ik nog even kijken nouja ik ben er bijna doorheen met wat ik wil weten. Uhm heb je nog dingen waarvan je zegt die zou ik de volgende keer anders aanpakken? In jouw rol als leerkracht of in de spellen?

R: nouja de punten waar we het net al over gehad hebben, dat zou ik anders aanpakken. Ik denk uh de manier van met het bord ik denk dat dat een ideale manier is. Ik denk dat dat een goede manier is voor de kinderen om snel tot een spel te komen.

I: ook het zelf laten kiezen?

R: jazeker, zeker het zelf laten kiezen, niet de kinderen tot iets, nee juist. Uhm, maar dat afstrepen heb ik niet gedaan, maar dat moet ik gewoon ophangen, want dat werkt ook heel goed, kinderen vinden het super geweldig om af te strepen als ze iets gedaan hebben dat heb ik mooi voor elkaar gekregen. En wellicht niet zo vaak doen dat ze de vrijheid hebben om dingen die ze misschien niet zo leuk vinden om die ook niet uiteindelijk te hoeven doen. Niet dat je het, stel acht onderdelen, dat je ook acht keer doet, want dan zijn ze toch verplicht om alle onderdelen te doen terwijl ze er misschien bewust voor kiezen om iets niet te doen.

I: want dat is inderdaad ook bij spelend leren belangrijk dat kinderen vanuit hun eigen motivatie iets gaan doen, als je alsnog iets gaat doen waarvan je eigenlijk denkt ja, dan is het moeilijk om op een spelende manier tot leren te komen.

R: ja, dat klopt.

I: ja dus dat is wel mooi.

R: nou en wat ik, dat heeft niet met jouw vraag direct te maken, maar wel met jouw onderzoek dat is echt wel iets waar ik mee bezig ben geweest. Op het moment dat we hiermee klaar waren pakte ik wel nog op wat we bijvoorbeeld in ons werkboek moesten doen. Ik heb het daar ook heel even kort met J. over gehad en toen zei ze soms moet je dat ook een beetje achterwege kunnen laten, dus ik zeg ja soms. Maar ik kan niet zeggen, oké ik ga deze hele kern continu met dat spelend leren aan de gang, want dan hebben de kinderen toch minder opgestoken in mijn ogen, want ze zijn minder aan het schrijven, alleen die paar kinderen die toevallig daar bij als uh ober zijn en er zitten toch echt wel zeer nuttige opdrachten in dat werkboekje. En ze komen ook niet tot het tempolezen. Dus dat komt naast dat spelend leren komt dat er toch nog wel bij.

I: dat is denk ik inderdaad een visie die je als leerkracht, die je als school moet hebben en waar je het samen over eens moet worden, van hoe wil je dat doen, durf je los te laten.

R: en nou heb jij natuurlijk heel bewust al gekeken naar woorden die bij kern 8 horen en dat zit wel in het spelen dus dat is al perfect, maar ik weet niet of ik er dan toch nog uithaal als je alleen maar met het spelend leren bezig zou zijn zoals nu, ben ik bang dat we echt op punten dingen gaan missen.

I: maar dat is inderdaad.

R: en dan ben ik wel heel benieuwd wat de theorie daar over zegt, van zou dat genoeg zijn in hun ogen of pakken zij daar ook nog iets bij. Ik vind het persoonlijk niet genoeg.

I: nee, nee maar dat is inderdaad denk ik, als je zoiets wil uitproberen dan zal je of moeten afspreken inderdaad van hē doen we een combinatie, of uhm durven we het los te laten en gaan we het gewoon eens proberen. Dat is dan inderdaad, dat moet je dan met elkaar afspreken.

R: dat is een goede van jou dat durven loslaten, want dat vind ik soms ook nog wel lastig.

I: ja dat is denk ik ook wel een stukje.

R: voor een deel wel, maar helemaal.

I: want als ik naar de theorie ga kijken dan zeggen ze in groep 3 moet eigenlijk spelend geleerd worden, maar dit gebeurt nog veel te weinig en daar is en wordt zeker onderzoek naar gedaan en er zijn hier verschillende artikelen over te vinden.

R: maar dan wel heel sturend hē. Zonder dat de kinderen het in de gaten hebben wordt er heel sturend geleerd ook in groep 1/2.

I: ja maar dat is inderdaad waar je naar toe moet.

R: jij bent de begeleider.

I: ja maar dat is inderdaad een visie en daar moet je als leerkracht achter staan en het aandurven om los te durven laten.

R: ja wat ik nu nog meer doe, en dat is een heel belangrijk punt van spelend leren is inderdaad het zelf kiezen en wat ik nu doe is, zijn circuits waardoor ze absoluut aan bepaalde onderdelen toekomen en je zou dingen die jij daar hebt ook makkelijk in het circuit kunnen doen, maar dan hebben ze het niet zelf gekozen, want dan vind ik dat ze de onderdelen uiteindelijk allemaal gehad moeten hebben, dat vind ik het voordeel van circuit. Dat ik wel het gevoel heb, dan hou ik een beetje vastigheid dat ze bepaalde onderdelen wel beleefd hebben.

I: maar dat is bij kleuters natuurlijk ook. De ene keer mogen ze kiezen, maar er wordt ook geobserveerd en dan zegt de leerkracht jij gaat nu dit werkje doen. Dus dat is ook helemaal niet erg. Als je het spelend leren een groot onderdeel van je onderwijs wil laten zijn, betekent het niet dat je de rest compleet los moet laten.

R: nee en nog een ander dingetje jij hebt natuurlijk ontegenwoordig hard gewerkt om die spullen allemaal bij elkaar te zoeken, kwa kosten het was een kostenplaatje als jij elk thema of elke kern rond dit bedrag kwijt bent dan tel maar eens op, want we hebben nog steeds die methode hoe dan ook. En de tijd vind ik ook absoluut een ding, want het is echt wel voorbereiding. En als spelend leren zo belangrijk is dan moet er toch ergens een boek zijn waar allerlei thema's in zitten waar je dingen uit kunt halen, want jij hebt het allemaal zelf bij elkaar gezocht. En dan ben je stiekem toch nog wel een hele tijd bezig.

I: ja dat is ook zeker waar en het is ook echt nog heel erg in ontwikkeling.

R: dat vind ik wel echt een punt hoor. Ik kan wel heel enthousiast zijn en ik ben ook heel enthousiast, want het is heel erg interessant en leuk en het heeft een meerwaarde, maar het komt er wel bij en dat wil ik toch even genoemd hebben.

I: ja dat mag, dat mag zeker, dat is ook belangrijk om te noemen. Nou ik denk dat ik door mijn vragen heen ben, ik denk dat ik wil weten wat ik wil weten, dus laten we het hier afronden.

Interview leerkracht 2

I: nou die pilot die heeft dus pas plaats gevonden en daarbij heb jij een begeleidende rol gehad als leerkracht en met spelend leren zijn er een aantal rollen die belangrijk zijn. Niet alleen bij spelend leren, ook bij andere momenten kunnen die rollen belangrijk zijn, maar er zijn een aantal rollen die zeker extra belangrijk zijn bij spelend leren, gebaseerd op theorie. Daar wil ik het over gaan hebben. Maar mijn eerste vraag is eigenlijk hoe je het hebt ervaren.

R: ja gewoon wel leuk en de kinderen waren ook enthousiast.

I: wat vond je leuk dan? Of waarom vond je het leuk?

R: nou ja kinderen vinden het altijd wel leuk om toch op een andere manier bezig te zijn met iets.

I: en hoe was dat voor jou als leerkracht om ineens zo, op een andere manier aan de slag te gaan?

R: ja ik ben het wel gewend van vier keer wijzer natuurlijk en we doen wel vaker een circuitje, maar voor deze groep werkt het niet altijd.

I: en merkte je nou wel verschil met dat ze zelf mochten kiezen?

R: ja ik vond ze wel enthousiast bezig ook en met elkaar ook goed, ja de opdrachten doen. Ook degene die alleen zat, kijk die kun je dan toch wel weer stimuleren. Wel, ik weet niet of memory überhaupt nog een keer gekozen is, maar die vonden ze, maar die is nog niet gekozen.

I: nee die is geen favoriet.

R: nee nee, maar ja dan zou je natuurlijk als je toch wilt dat ze alles een keer doen, zou je kunnen sturen met een aantal kinderen dat ze toch een keer alles gedaan moeten hebben.

I: en dat is natuurlijk de vraag of je dat wil.

R: of je dat wil, ja daarom.

I: ja. Nou dan wil ik eigenlijk gewoon even naar die verschillende punten gaan kijken en het eerste dat belangrijk is bij spelend leren is dat je als leerkracht open vragen stelt. Vragen die beginnen met wie of wat of waar. Dat soort vragen. Denk je dat je die hebt gesteld, open vragen?

R: ja ik denk het wel.

I: zou je

R: moet ik even flink terug denken.

I: ja ik wou zeggen dan moet je even terug denken, zou je een voorbeeld kunnen geven van wat je gevraagd zou kunnen hebben?

R: ja ik denk bij dat restaurantje van wie doet wat in dit restaurant en door te vragen welke rolverdeling ze hebben en weet iemand wat dit woord betekent of waar dat voor gebruikt wordt.

I: ja, ik heb hier ook een paar voorbeelden opgeschreven, je doet het eigenlijk al heel snel door simpele vragen te stellen als wat staat daar, waar staat dat woordje, wat draagt een ridder in zijn hand om zichzelf te beschermen, wat krijg je dan voor grappige zin, dat soort vragen die heb je zeker wel een paar keer gesteld. En daar ben je je ook wel bewust van?

R: jawel, jawel, ik denk het wel. Ja je kunt ook alles helemaal letterlijk, maar ze moeten zelf ook gaan nadenken of in overleg gaan met elkaar om te komen tot iets.

I: ja dat is zeker waar. Nou dan gaan we door met het tweede puntje en dat is niet alleen bij spelend leren belangrijk zoals ik al zei maar dat is dat je als leerkracht betrokkenheid toont en dat kan natuurlijk op verschillende manieren. Ik heb ook wat punten opgeschreven waar ik op heb gelet, zou je iets kunnen noemen van hoe jij hebt laten zien van ik ben betrokken bij het spel?

R: ik denk bij dat meisje die alleen met die zinnen bezig was, samen met haar even te gaan zitten om ook te laten zien, wat ook, ja wat eigenlijk de bedoeling was, want ze maakte het zichzelf misschien wel veel moeilijker.

I: ja.

R: en daarna ging ze in sneltreinvaart ja leuke zinnen maken in plaats van echt zelf kijken welke zin kan ik maken en ja ik denk bij dat voorlezen ook even luisteren, zo van uhh, ja wat zijn jullie hier aan het doen, ja.

I: ja, heel goed, ik had inderdaad als puntjes bij betrokkenheid tonen dat je inderdaad aanschuift, erbij gaat zitten, nou dat benoem je al, dat heb je inderdaad zeker een paar keer gedaan. Ook weer het stellen van vragen en dan niet perse open vragen, dat heb je ook zeker gedaan, bijvoorbeeld door te vragen: heb jij ook al gemept? Lukt het hier met de -ch? Waarom hadden mensen vroeger een kroonluchter in hun kasteel hangen? Dus wat wilden ze met die kroonluchter? Nou dat zijn maar een paar voorbeelden.

R: ja, ja dat gaat denk ik vrijwel vanzelf.

I: ja dat denk ik ook. Een volgend puntje van betrokkenheid tonen is dat je luistert naar het kind en op het kind reageert, dat doe je denk ik ook vrijwel automatisch.

R: ja, ja.

I: en dat je benoemt wat je voelt en wat je ziet.

R: wat ik voel misschien niet, maar wel, ja en of ik het echt benoem van ik zie dit of ik zie dat, dat weet ik niet, of ik dat uhh.

I: nee vaak denk je het wel hè, maar.

R: maar misschien niet dat ik echt zeg van ik zie dat je.

I: je hebt een keer, wat ik heel mooi vond eigenlijk inderdaad bij H. Dat je zei van: ik zie dat je nu gaat lachen en dat het een leuk zinnetje is en dan benoem je eigenlijk wat je ziet en daardoor gaat ze nadenken van.

R: ooh ik hoef niet persé serieuze zinnen te maken, ja, ja.

I: ja en door dat te benoemen dat is eigenlijk wel heel mooi. Dus dat heb je een keer gedaan.

R: ja, daar ben ik me niet bewust van.

I: Het laatste puntje bij betrokkenheid tonen is dat je ook meespeelt als leerkracht en dan gaat het vooral ook om die hoeken, denk je dat je dat hebt gedaan?

R: ja, meespelen weet ik niet, ja wel dan bij dat boekje erbij gaan zitten als luisteraar, ja bij het restaurant weet ik niet of ik echt gespeeld heb, maar dat was dan ook omdat hier met die scheerschuim, dat zijn ze hier dus echt niet gewend, dat merkte ik echt meteen.

I: ja, ja.

R: dat het daar even mis ging.

I: ja. Nou je hebt op een gegeven moment, je bent eigenlijk de enige die dat wel heeft gedaan.

R: wat.

I: meespelen.

R: oké, bij het restaurant.

I: ja, maar daar komen we dadelijk nog even op terug.

R: oke, is goed.

I: het volgende puntje waar ik het over wil hebben is dat je als leerkracht suggesties geeft, dus dat je ideeën geeft, dat je dingen voordoet, nieuwe regels bedenkt.

R: ja ik denk als het nodig is, kijk als ze zelf eruit komen.

I: ja dan is het natuurlijk niet nodig nee.

R: bij H. was het natuurlijk inderdaad even van eh, ja kijk je kunt ook gewoon, zoals het eigenlijk bedoeld was denk ik. Het spelletje van gewoon drie kaartjes pakken en kijken wat er voor grappige zin eruit komt, ja dat is wel een suggestie geven. Kijk als zij dacht van ik vind het op mijn manier leuker dan had ik het net zo goed gevonden, want het ging er natuurlijk om dat ze de zinnen maakte en ja bij het restaurant misschien van, nou dat vond ik wel mooi, ze waren wel alles aan het opschrijven, maar op een gegeven moment ook dan merkte je dat sommige dan dachten van die blijft de hele tijd dit doen, terwijl ze ook wilde, sommige ook wel eventjes wilde, ja de ober wilde zijn of de kok. Ja dat is dan misschien wel een suggestie van goh probeer het eens zo. En met die bril ook, op een gegeven moment kwamen ze niet meer uit de woorden, dat je zegt van we gaan nu andere woorden zoeken.

I: ja, heel goed, inderdaad. Een paar dingetjes inderdaad ook die ik heb gezien en bij het scheerschuim zei je van, ze waren woordjes aan het maken en toen zei je van misschien kan je ook wel eens een zin maken.

R: ja dat heb ik inderdaad ook gezegd, ja.

I: en dan probeer je het op een hoger plan te tillen, door een nieuwe suggestie te geven.

R: en wie dat wil die doet dat en wie dat niet wil die houdt het bij de woorden.

I: ja en heb je ook nog extra materiaal aangeboden om ze tot een nieuw spelimpuls te laten komen?

R: nee maar het was toen de eerste keer hè, nee, toen heb ik er volgens mij niks nieuws erbij gepakt nee.

I: nee, en heb je een idee hoe je dat zou kunnen doen? Bij een bepaald spel: een nieuwe regel bedenken of extra materiaal aanbieden om ze extra uit te dagen?

R: nou ik zit wel te denken bij die woordjes zoeken, want daar kun je natuurlijk zeggen een bepaalde letter ofzo, of ga woorden zoeken, maar je zou het ook kunnen uitbreiden. Bijvoorbeeld als je een woord hebt gevonden, maak er een zin mee.

I: ja.

R: ja en misschien hoe ver mag ik gaan. Tot waar mag je lopen om te zoeken. Het is natuurlijk heel leuk om te gaan lopen, maar je moet dan denk ik wel een gerichte opdracht geven, want anders gaan ze natuurlijk maar lekker een beetje door de school wandelen, dus.

I: ja en je zou bijvoorbeeld bij het mep je rot spel zou je bijvoorbeeld een, op een gegeven moment een zandloperje kunnen doen, dat je zegt van nou ga maar eens kijken hoeveel woorden kun je nou binnen de tijd meppen. Dan bied je ook weer een nieuwe regel eigenlijk, maar ook nieuw materiaal aan.

R: ja en misschien een wedstrijdje tegen elkaar.

I: ja, ja.

R: ja, nee dat is waar. Ja want die vonden ze ook wel leuk.

I: Ja en op een gegeven moment is het natuurlijk een beetje klaar en dan is het aan jou als leerkracht om te denken van kan ik het nog op zo'n manier aanbieden dat het was spannender wordt en dat ze er toch nog even mee door kunnen gaan, in plaats van meteen te zeggen het is nu klaar en stop er maar mee.

R: ja, nee dat is waar. Tijd er aan verbinden, ja.

I: en uhm nou ja je hebt een keer dan, bij de mep je rot heb je wel gezegd nou hè, maanversie, probeer ook maar eens de zonversie, dus dan ben je natuurlijk ook wel materiaal aan het aanbieden om ze nog op een hoger niveau.

R: een beetje te stimuleren, uit te dagen.

I: ja en dan komen we even terug eigenlijk een beetje dat meespelen ook en dat is dat je als leerkracht kinderen helpt hun rol te verwoorden. En dat kun je doen door eerst goed te kijken en dan ook door vragen te stellen aan de kinderen en jij hebt wel vragen gesteld waardoor je eigenlijk mee aan het spelen was.

R: ja volgens mij heb ik op een gegeven moment gevraagd van wat heb je besteld ofzo toen iemand aan tafel zat en wat ben je aan het eten.

I: ja leerkrachten zijn heel snel geneigd, en dat snap ik als je dit niet gewend bent, om te zeggen van, maar jij bent de ober dus jij gaat nu even het eten opnemen. Maar dan ben jij eigenlijk voor het kind aan het verwoorden wat hij moet gaan doen en door mee te spelen, jij hebt bijvoorbeeld gevraagd: mevrouw wat gaat u eten?; Wat gaat u bestellen?; Wat staat er eigenlijk op het menu?; Kan ik ook iets bestellen? Je stelt dan vragen die het spel bevorderen en dan help je kinderen ook om hun rol te verwoorden, als je bijvoorbeeld vraagt van: meneer kan ik bij u wat bestellen? Dan heeft diegene zoiets van ik ben de kok en misschien zegt diegene dan zelf wel van nee dat moet bij hem, als je dan antwoord ooh pardon is hij de ober, dan help je kinderen om hun rol te verwoorden.

R: door uit te leggen wat hun rol is.

I: je precies, maar ook als het spel vastloopt, dit soort vragen kunnen ook juist het spel weer opgang brengen. Dat deed je eigenlijk wel heel goed, je hebt heel veel van die vragen gesteld.

R: zonder dat ik er misschien helemaal bewust van was.

I: ja, ja. Dus dat is eigenlijk wel heel grappig.

R: wat je ook zou kunnen doen is van, ober er zit een vlieg in mijn soep.

I: ja, nou, dat soort dingen.

R: dat soort dingen, ja.

I: want dan gaan ze inderdaad van, wat moet zo'n ober dan gaan doen?

R: ja.

I: dus dat is hartstikke leuk, en dan breng je het ook weer op een hoger plan. En natuurlijk ging het hierbij dan ook om het lezen en het schrijven, maar doordat je inderdaad vraagt van uhh kan ik misschien ook iets bestellen, of wat heb je eigenlijk besteld, nou dan pakken ze dat erbij. Dat is heel leuk.

R: ja ze schreven het ook echt precies op, precies over.

I: ze schreven het ook echt precies, ja. Of als je vraagt, je vroeg inderdaad ook van nou wat staat er eigenlijk op het menu. Het kan zijn dat zo'n kind het menu dan aan jou geeft en dat je dan zegt van ooh lekker vis, ooh lekker. Het kan ook nog dat zo'n kind zelf gaat zeggen nou vis en, dan zijn ze ook aan het lezen of aan het meelezen.

R: ja.

I: nou dus dat deed je eigenlijk heel goed. En uhm het laatste puntje is dat je als leerkracht nieuwe verbanden laat zien tussen dingen.

R: ik zit echt even te bedenken.

I: ja dat is sowieso een lastige hoor.

R: ja ik vind dat in zo'n circuit vind ik dat dan denk ik nog moeilijker te bedenken dan als je gewoon misschien gewoon in een les bezig bent.

I: ja, ja dat kan ik me heel goed voorstellen.

R: want, ja. Ja en net zoals met die zinnen dat vond ik wel leuk, want we hadden het ook pas over zinnen maken gehad dat daar een persoon in zit en wat hij doet en dan nog een stukje eraan en eventueel nog langer maken en dat zat natuurlijk in die zinnen wel heel erg. Of ik dat echt heel bewust, zo uh, nee. Misschien wel bij de uitleg, zo van goh we gaan zinnen maken, weet je wel. Dat je de opdracht even uitlegt, maar niet van, ja, ik weet eigenlijk niet meer of ik dat het gezegd.

I: je zei wel toen bij het scheerschuim van als je een zin kan maken weet je nog dat krijg je wie — doet — wat. Dus dan help je een kind wel al een beetje, laat je wel dat verband zien.

R: ja, ja, toch het verband van weet je nog wat we in de les hebben gedaan.

I: maar verder heb ik dat inderdaad niet echt terug gezien, maar dat is ook een lastige, hoe ga je dat in het spelende leren inderdaad.

R: inbrengen.

I: ja. Dan als je zo op die punten terug gaat kijken die we net hebben besproken, zit er dan een punt bij waarvan je zegt van, nou dat gaat me eigenlijk heel goed af dat loopt eigenlijk vanzelf.

R: nou ja ik denk dat inderdaad gewoon zo met kinderen in contact gaan, kijken waar ze mee bezig zijn en-uhh.

I: een beetje die betrokkenheid.

R: ja, ja.

I: en een punt waarvan je zegt, nou dat vind ik nog wel wat lastiger.

R: nou ja die verbanden leggen dat is inderdaad iets waar je misschien helemaal ook niet eens echt heel bewust bij na, bij stilstaat. Als je daar wat meer over na zou kunnen denken.

I: en wat je zegt met dat meespelen, dat je je daar eigenlijk helemaal niet bewust van bent dat je dat doet. En als je je daar bewust van bent dan kun je nog diepere vragen stellen natuurlijk. Wel goed dat je van jezelf ook weet nou daar.

R: ja, nou ja, weet je het is natuurlijk wel, ja, daar wil je kinderen mee helpen hè als ze ergens mee bezig zijn om ze toch verder te helpen, dus dat ze misschien toch wel, en ze zelf proberen te laten nadenken.

I: ja, ja, zijn er ook nog dingen waarvan je zegt, dat vond ik echt wel lastig, of dat zou ik de volgende keer anders aanpakken?

R: nou het lastige vind ik vaak in dit soort circuitjes, want het is dan natuurlijk in plaats van iets anders, om het altijd aan te passen op waar je mee bezig bent. Want dan denk ik wel van natuurlijk vinden ze dit allemaal hartstikke leuk, maar ja ik denk dan van het is het moet niet zijn omdat het leuk is.

I: nee.

R: je moet dan wel denk ik ook kijken van wat doe je in zo'n circuit. Is het in plaats van iets dat we anders met lezen zouden doen of komt het er als extraatje bij. Dat vind ik soms wel eens lastig, ook met die circuitjes gewoon. Ja onze groep die, die werkt gewoon best traag en dan is het leuk om alles in circuitvorm te doen, maar dan krijgen ze dus hun dingen die, hè, want dan stoppen we wel, want nu hebben we allemaal andere dingen gedaan wij stoppen in een circuit dan wel vaak de dingen die je toch moet doen laat ik het zo maar zeggen en dan vind ik het soms een circuit kost dan meer tijd en als ze dan ook nog daarna een halfuur nodig hebben om dingen af te maken, ja dan heb je dubbele tijd bij wijze van en dat is soms een dat vind ik een lastige afweging van, ja het moet wel voor de groep ook uh, dit vinden ze wel heel leuk om te doen, maar op een gegeven moment als je dan misschien iets van de stof er in doet dan denken ze hmm. En nu hadden ze natuurlijk vrije keus dat scheelt ook, wij doen natuurlijk wel vaak een circuitje waarbij ze doordraaien en dan moeten ze alles doen wat er

I: ja want hierin zaten dan eigenlijk heel veel woorden die met kern 8 aan bod komen, denk je dat je naast het spelende leren ook nog uit zo'n werkboekje moet werken dan?

R: ik denk voor sommige zeker, jawel, om het echt in te oefenen met het lezen, maar vooral ook met het schrijven, want daar vergeten ze vaak de dubbele medeklinkers, ja ik denk wel dat dat naast elkaar moet.

I: dat je nog, dus zou je het zien zitten om een combinatie te doen. Dat je spelend gaat leren met de kinderen en dat je daarnaast ook nog opdrachten uit een.

R: ja of dat je in je circuit één opdracht uit het werkboek bijvoorbeeld, of ja een onderdeel is dan een bepaalde bladzijde uit het werkboekje ofzo, of een oefening met, ja. Dat zou ik wel doen ja.

I: en dingen in jouw rol als leerkracht waarvan je zegt dat zou ik de volgende keer nog anders doen, of dat vond ik lastig.

R: nou dat scheerschuur, haha. Maar ook het opruimen, maar dat zijn dingen dan, ja dan denk je ja, ze waren netjes aan het opruimen alleen het hele wastafeltje en de vloer, alles was drijfnat, omdat die bladen er gewoon niet in paste, ze waren wel lief aan het opruimen, maar uh. En inderdaad niet erbij zetten, als het nodig is dan krijg je meer scheerschuur. Maarja dan zijn ze zo snel en dan hebben ze het al gepakt voor ze het, ja. Dat is dan ook kind eigen, van ik weet wel wat ik moet doen.

I: en uhm dat is eigenlijk mijn laatste vragen denk ik, want dan ben ik er een heel eind doorheen en dan weet ik wat ik wil weten uhm dingen waarvan je zegt die heb ik echt als positief ervaren.

R: nou ik vind het enthousiasme van de kinderen, hè net zoals ze dan lekker zo, ja een hutje bouwen, ze waren allemaal ook echt wel bezig, ja dat vond ik wel er was eigenlijk niemand die, ja na vijf minuten ofzo kwam van hmm mag ik iets anders doen, nee ik denk dat dat wel gewoon leuk is.

I: dus jij zou daar wel vaker mee aan de slag willen gaan, zo op deze manier.

R: ja maar dan wel een combinatie, ik zou wel een combinatie maken, want als ik het er steeds bij, naast moet doen, ja ik vind sowieso al dat we erg weinig tijd hebben voor lezen, schrijven, rekenen. Aangezien er voor andere vakken gewoon veel meer tijd bij is gekomen, ja dat is allemaal van het lezen, rekenen, schrijven in groep 3 afgegaan.

I: ja.

R: ja en dat merk ik wel, dat is gewoon, ja ze hebben de tijd toch gewoon hard nodig.

I: ja zeker.

R: en dan denk ik als je het altijd in plaats van doet dan denk ik dat ze echt wel een stukje ergens gaan missen van de kilometers maken laat ik het zo maar zeggen.

I: duidelijk.

R: ja.

I: ja.

R: mooi.

I: dan wil ik het hier afronden, bedankt.

Interview leerkracht 3

I: we hebben pas die pilot gedaan en waar ik vooral naar heb gekeken is jouw rol als leerkracht, want bij spelend leren heb je bepaalde dingen in jouw rol die je kan doen. En uhhh... ik begin met de vraag hoe je het vond om op deze manier te werken.

R: ik vond de opdrachten heel leuk. Uhhh. Ik merk zelf dat ik het wat lastig vind met die wat vrijere opdrachten, zeg maar zo'n restaurant dat ik dan denk van ja hoe krijg ik ze dan wel tot lezen en schrijven, wat dan ook. Uhhh ja en hoeveel kan ik daar, wil ik daar, mag ik daar in sturen, dat is voor mij echt totaal onbekend zeg maar.

I: daar zijn ook een paar dingen voor en die gaan we zo even bespreken. En uhhh jij geeft al aan in je begeleiding dat je dat was lastiger vind die vrije opdrachten.

R: ja, ja

I: oke, dan gaan we eerst die verschillende rollen maar eens nalopen en dan ben ik benieuwd bij welke punten jij zegt ooh ja ik denk dat ik daar wel aan heb gewerkt, dat vind ik goed te doen en bij welke punten jij zegt van uhh die zijn wel wat lastiger.

R: oke ik ben benieuwd.

I: het eerste punt is dat je uhhh bij spelend leren is het belangrijk om open vragen te stellen, dus vragen die beginnen met wie, wat, waar, denk je dat je daar uhh?

R: ik denk niet dat ik die heel veel gebruikt heb, nee.

I: ik heb hier een paar voorbeeldjes staan. Je hebt bijvoorbeeld een keer gevraagd uhm hoe is het hier? Nou dat is al een open vraag.

R: ja wel heel open.

I: inderdaad. Maar ook: wat ben jij allemaal aan het opschrijven? Uhhh: nou wat zou je daar nou aan kunnen doen? Dus je bent je daar misschien niet van bewust, maar je hebt wel een aantal van die vragen gesteld, dus het stellen van die vragen daar ben je je misschien niet zo bewust van, maar dat zit er toch wel een beetje in.

R: ja schijnbaar dan toch wel, oke.

I: het tweede puntje is dat je betrokkenheid toont dat kan natuurlijk op veel verschillende manieren, denk je dat jij betrokken was bij het spel van de kinderen, bij de verschillende opdrachten?

R: uhhhhh, ik heb mijn betrokkenheid denk ik wel laten zien ja, ik ben wel veel langs gelopen, ik heb ook wel eens heel even bewust, maar dat vind ik nog steeds heel lastig, een stapje achteruit gedaan, omdat ik dacht nou ja het is ook jullie ding hè, dus je moet ook heel even de kans krijgen om je eigen dingen te doen, niet dat ik daar constant boven op sta en ja ik heb ook even mee gelezen, ik heb mee gekeken naar die leuke zinnen, dat vond ik wel, ik heb nog even meegespeeld met dat meppen, dus in die zin denk ik, heb ik wel uhh mijn betrokkenheid laten zien.

I: ik wilde vragen of je wat voorbeelden kon noemen, maar

R: dat heb ik al gedaan.

I: ja die heb je nu benoemd.

I: er zijn ook dingen die ik terug heb gezien, ik had zelf een paar punten bij betrokkenheid geschreven, bijvoorbeeld erbij gaan zitten, nou dat heb je laten zien, vragen stellen, nou ik heb hier een hele rits opgeschreven, dat gaat denk ik ook vooral onbewust en automatisch.

R: ja, ja.

I: eentje het meespelen dat is volgens mij wel wat lastiger, daar komen we dadelijk nog op terug. Het luisteren naar het kind, reageren op wat het kind zegt, nou dat gaat volgens mij vrijwel vanzelf. Dat is natuurlijk niet alleen bij spelend leren belangrijk.

R: nee, nee, nee, **daar denk ik ook niet zo heel erg over na denk ik inderdaad.**

I: ik denk dat we wel kunnen zeggen dat die betrokkenheid tonen dat dat wel goed zit.

R: wel goed zit toch.

I: Ja

R: Ja, ja, gelukkig.

I: het volgende puntje is suggesties geven, nou dat is best wel een breed begrip. Daar had ik bij opgeschreven dat je ideeën geeft, dat je dingen voordoet, dat je een nieuwe regel bedenkt, eventueel extra materiaal aanbiedt. Denk je dat je daarin uh?

R: hmm pfoee, nou uhhh **dat denk ik niet zo. Nee. Ik heb zeker geen extra materiaal gegeven,** uhm.

I: zou je nou als je terug kijkt op het uhh, zou je iets kunnen bedenken hoe je dat zou kunnen doen, extra materiaal aanbieden, ideeën geven.

R: ja extra materialen geven, nou, ik zat bij uhhh sommige, ja nou uh ja, ik vond bijvoorbeeld bij dat scheerschuur en bij die kinderen met die brilletjes dat daar ja dat scheerschuur en dat snap ik ook wel want dit is de eerste keer en dat is dan wel, ik denk dat naarmate ze dat vaker doen je daar ook meer eisen aan kan stellen en nu was het ook vooral nog van wat doe ik nu met dat scheerschuur, maar daarin was ik wel, **ik merkte dat die kinderen met die detectives bijvoorbeeld niet zo goed aan woorden kwamen en daar zou je misschien dan ja of kunnen zeggen ze hebben zo'n klikklak boekje ook anders pak die is, kijk is of je een woord kan maken en kijk is of je dat dan gewoon kan vinden.** Dat dat kan ik me dan wel voorstellen

I: en heb je bij dat scheerschuur nog een idee hoe je dat meer zou kunnen...

R: ja dat vind ik een lastige, want daar kan je natuurlijk minder materiaal bij pakken, weet je dan ga je wel meer sturen, dat vind ik wel een lastige. Maar dan moet je echt gaan zeggen van nou ik wil echt woordjes hebben met twee medeklinkers, een klinker en weer twee medeklinkers. Dan moet je er meer eisen aan gaan stellen. Maar om daar nou echt materialen, ja, nee ik zie dan alleen maar een grote rommel ontstaan.

I: ja, ja, of een nieuwe regel misschien?

R: Ja, dat is misschien wel, **dat je zegt oke je mag vijf minuten uhhh even freubelen en de namen schrijven van iedereen, want dat vonden ze heel erg grappig, maar na vijf minuten of na tien minuten dat je een timer zet, nou wil ik echt dat je woordjes gaat maken met wat ik net zo.**

I: ja, oke, duidelijk. Ik had wel een paar dingen opgeschreven, want je had wel een paar ideeën gegeven, bijvoorbeeld bij het wisbordje op een gegeven moment zei je van, nou dat was inderdaad lastig met de woordjes, op een gegeven moment zei jij: ik denk dat jij wel een zin kan maken en wat

heb je aan? Nou en toen gingen ze dat opschrijven en dan ben je eigenlijk al, dan help je ze al om het op een hoger plan te brengen doordat jij zegt probeer maar eens een zinnetje op te schrijven. En dan niet perse met de categorie waar je mee bezig bent, maar toch zijn ze dan wel echt bezig.

R: ja ik dacht ze komen nou niet helemaal tot wat je zou willen, ja ik dacht dan moet ik het maar een beetje aanpassen, dat ze in ieder geval.

I: en dat is heel belangrijk hè.

R: het was namelijk een hele goede lezer met een hele zwakke lezer, dus het was ook een uhh...

I: ja, ja maar dat heb je eigenlijk heel goed gedaan, want het liep inderdaad een beetje vast, nouja he, hoe ga je dat dan oplossen, nou dan ben jij als leerkracht degene die daar inderdaad in moet gaan sturen en dat deed je wel heel goed, want daarna was hij wel een zinnetje aan het bedenken.

R: ja toen werd met name M. ook wel enthousiaster ja.

I: ja dus dat was wel heel goed en bij het scheerschuim zei je nog wel van uhh, nee dat was bij de zinnen van je kunt ook aan elkaar vertellen wat je hebt, welke zin je hebt gemaakt.

R: met die rare zinnen maken?

I: ja, in plaats van dat je ze alleen zelf toen zei je oh je kan ja.

R: weet ik helemaal niet, haha, maar.

I: nee snap ik dat je je daar niet altijd bewust van bent.

R: ja laat ze maar eens, lees ze maar eens voor, en we hebben ze ook nog, ze hebben allemaal, maar toen was jij al weg, ik zei laat maar één zin liggen die je het allerleukste vond en die mag je nog even vertellen aan de klas.

I: dat is wel heel leuk en dan laat je ook meteen zien van hee dat is een leuk spelletje hè.

R: ja, ja ze waren heel enthousiast, ik vond die ook het leukste van allemaal.

I: ja dat was leuk he, dan zijn ze echt ook wel bezig met.

R: ja die gewaarwording en ook echt wel pittige woordjes die er tussen zaten.

I: zeker, ja

R: waarvan je dan zegt van nou probeer het maar gewoon is en dan merken ze ook dat ze in de context van de zin dat woordje in een keer toch kunnen lezen, dat ze zoiets hebben van oja maar het eerste stukje kan ik wel ontcijferen dus dan kan ik daar mee verder, ja dat vond ik wel een leuke gewaarwording.

I: uhhh en dan hadden we er nog een en dan komen we op dat je nieuwe elementen of uitdagingen aan het spel toevoegt, uhh hoort ook nog wel een beetje bij die ideeën geven, dat je nieuwe regels bedenkt, extra materiaal aanbiedt. Bijvoorbeeld dat gereserveerd bordje, stond daar maar te staan. Op een gegeven moment ben je dat er wel bij gaan pakken om het een beetje, dus dat is goed.

I: en dan leerkracht helpt kinderen hun rol te verwoorden.

R: nou nee dat heb ik niet gedaan.

I: nee dat heb ik inderdaad niet gezien, maar uhhh.

R: volgens mij heb ik dat restaurant wel een keer gevraagd van wat ben je dan, maar ik vond bijvoorbeeld ook, dat was ook een combinatie met die drie mannen, dat ik dacht ja dit gaat hem niet worden, nee, dan moet je toch een kartrekker hebben die dat echt wil gaan spelen en zij waren vooral bezig met keten. En ze zijn zeker wel lezend en schrijvend bezig geweest.

I: zeker wel. Heb je, heb je een idee hoe je dat zou kunnen doen? Kinderen helpen hun rol te verwoorden.

R: nou ja door gewoon heel veel open vragen te stellen van wat speel je, maar wat heeft hij dan ook voor rol in dat spel, dus als je ober bent, wat doe je dan eigenlijk als ober zijnde, wat was jouw taak als en dat wil ik dan dat moet je dan ook in het spel terug zien.

I: ja en dat kun je vooral doen door, en dan kom je op dat stukje meespelen, dat je in plaats van zegt: ben jij een ober of wat doet een ober.

R: ja, hoi meneer, ik kom naar het restaurant, ik kom wat eten.

I: ja, kan ik misschien wat drinken bestellen bij u, u bent de ober toch?

R: ja

I: en dan, dat is eigenlijk dat meespelen en dat is denk ik inderdaad best lastig.

R: ja dat meespelen is wel een uitdaging voor mij.

I: ja het is belangrijk om eerst goed te kijken naar waar zijn ze mee bezig, loopt het spel? En als je dan ziet bij drie van die mannen nou dit gaat eigenlijk nergens heen dan door goed te gaan kijken wat ze doen, inderdaad die vragen te stellen, maar vooral ook meespelen, ga er maar eens bij zitten van: nou heb jij al iets besteld? Ik wil eigenlijk ook wel wat bestellen.

R: ja je hebt gelijk, leuk.

I: op deze manier kun je ook in zo'n hoek het spel van de kinderen bevorderen en uiteindelijk op een hoger plan brengen.

R: ja zeker, ik snap het helemaal.

I: en tot slot het puntje nieuwe verbanden laten zien, heb je dat gedaan?

R: uhm. Nee dat heb ik denk ik niet echt gedaan.

I: klopt, heb je wel een idee hoe je dat zou kunnen doen?

R: nou sowieso het verband tussen lezen en schrijven, maar verder kan ik dat zo snel niet bedenken, daar moet je denk ik van tevoren over nadenken, van welke verbanden zouden er gemaakt kunnen worden.

I: ja inderdaad.

R: dus daar zou ik dan een volgende keer beter over na kunnen denken.

I: mooi.

I: als we nu terug gaan kijken naar die punten, ben ik benieuwd van welk punt zeg je dan dit gaat me wel goed af, ik denk dat dat wel lukt en van welk punt zeg je nou dat vind ik lastiger.

R: nou ja dat meespelen dat zit er dus niet in dus dat is een leerpunt wat dat betreft, en verbanden leggen, in ieder geval bij het lezen ja en die andere dingen ja inderdaad hè het is wel grappig dat ik dit dan van jou terug hoor, want heel veel dingen doe ik eigenlijk gewoon onbewust, maar toch schijnbaar die open vragen stellen dat doe ik wel of even een suggestie geven van uhh en mijn betrokkenheid is denk ik prima. Dus met name het meespelen heeft denk ik de meeste aandacht nodig en verbanden leggen dan, hoe doe ik dat bij lezen.

I: ja dat is denk ik ook wel het lastige, zeker bij spelend leren in groep 3, dat ben je natuurlijk niet gewend.

R: nee, nee.

I: dan ga ik nog even op mijn lijstje kijken. Uhm zijn er verder nog dingen, je hebt een paar dingen al genoemd, maar waar je nog tegen aanliep. Dat je zegt van, dat vond ik lastig, in jouw rol of kwa materiaal.

R: nee niet zozeer, ja, dat zei ik aan het begin al hè, in hoeverre ga je af en toe een stapje terug en denk je van nou, nou laat ik het even aan jullie over, want ik denk juist dat kinderen heel veel van elkaar kunnen leren.

I: ja, zeker.

R: en dat je er dan dus als leerkracht ook niet de hele tijd boven op moet staan, zeg maar. Ja dus dat, dat vind ik een lastige, zo van ja wat is dan in evenwicht zeg maar.

R: ik weet je vraag niet meer precies nou.

I: wat je lastig vond, waar je tegen aan liep.

R: oja, ja dus die bewuste keuze van wanneer zet ik een stapje terug en wanneer ben ik wel heel betrokken, uhh dat vond ik een lastige. En ik vond inderdaad bij een paar opdrachten, maar ik denk wel dat naarmate je dat wat vaker doet, van, ja nu is het echt nog spelen en hoe krijg ik ze dan ook echt nog aan het leren, bijvoorbeeld met dat scheerschuim ik denk ja ik snap dat dit heel leuk is, maar daar hebben we het net al over gehad, maar misschien moet je dan inderdaad zeggen ik wil daar iets meer eisen aan gaan stellen en ik ga iets meer van jullie verwachten.

I: en zijn er ook nog dingen waarvan je zegt die heb ik echt als positief ervaren?

R: ja ik geniet heel erg van uhh dat kinderen eigenlijk nauwelijks soms in de gaten hebben, ik bedoel wij zijn best nog wel vrij klassikaal en dan pakt iedereen zijn leesboekje en maakt die opdrachten, ik ben daar sowieso al niet heel gelukkig mee, dan vind ik ook kinderen zijn bezig met schrijven, met lezen, zonder dat ze het in de gaten hebben, dus dat vind ik wel heel mooi en wat ik zelf ook heel fijn vind is dat die kinderen communiceren met elkaar en dat is dat vind ik ook echt heel belangrijk in hun groei, in hun taalontwikkeling en in hun woordenschat en doordat je klassikaal lesgeeft mis ik dat soms wel eens en dan ook nog ja je moet natuurlijk in je duobaan een beetje, ja nou is er soms de eis van je mag dat werkboekje wel maken, maar dan moet je stil zijn, ja dat gaat eigenlijk heel erg tegen mijn gevoel in, want ik vind het veel belangrijker dat je daar met elkaar over praat en dat bereik je natuurlijk wel en dat kinderen ook van elkaar kunnen leren, misschien nog wel meer dan van ons. Als je de goede input geeft denk ik dat de kinderen elkaar meenemen in hun groei.

I: dus jij zou het wel zien zitten om dit vaker te doen?

R: ja, ja, ja.

I: nou dat is hartstikke mooi. Dan heb ik eigenlijk nog een vraag, in ieder geval hoe je het vond dat de kinderen zelf mochten kiezen een beetje net als bij de kleuters dan ze zelf

R: het zelf kiezen dat lijkt me prima, ik vraag me soms wel eens af hè, want nou hadden we gezegd van je kiest een nieuwe opdracht, ik kan me ook wel eens voorstellen dat het voor kinderen heel fijn is om nog een keer dezelfde opdracht te doen. Ik denk wel dat je daar oog voor moet hebben. Maar daar moet je het dan ook met de leerlingen over hebben, zo van wat zou je dan kunnen doen, maar ik denk dat dat ook zinvol is, dat zelf kiezen dat is ook een beetje kiezen wat bij jou past.

I: Inderdaad, mooi gezegd. Verder nog andere dingen waarvan je zegt die zou ik de volgende keer anders aanpakken, dat zou ik op een andere manier hebben gedaan. Als je zo weet van dit is mijn rol als leerkracht.

R: nou ik dacht, ik merkte aan mezelf dat ik, ik vond dat ik die kinderen met dat meppen eventjes misschien iets te lang heb gelaten, waardoor je, hè, en dan ga ik daar meespelen en dan hebben kinderen je toch veel nodig en dat vond ik ook een lastige, want ik was eigenlijk met twee of drie dingen tegelijk bezig en dan kun je ook weer zo'n systeemje inschalen van nou staat mijn stoplicht op rood ik ben nu echt even bezig met deze twee kinderen, jullie moeten het zelf oplossen. Dat zijn dan dingen die we daar ook aan toe zouden kunnen voegen.

I: en als je dan denkt aan bijvoorbeeld materialen toevoegen, misschien kun je daar wel een zandloperje neerzetten.

R: ja, oja precies

I: en kijk maar eens hoeveel kaartjes jij binnen die tijd kunt meppen of leg de kaart aan die kant van de tafel, draai je kaartje om, ren er naar toe, maar dat zijn natuurlijk dingen waar je in moet groeien.

R: ja dat klopt.

I: en dan zou je op die manier ook het spel weer een nieuwe impuls kunnen geven.

R: ja en zoiets valt of staat ook wel eens met de input van de kinderen dan. Dit was ook zo'n koppeltje die denken ja ik ram wel een keer op zo'n kaartje en dan ben ik klaar. Terwijl ja.

I: nou volgens mij weet ik wat ik wil weten.

R: nou, ik vond het leuk.

I: fijn, bedankt, dan ga ik hem even stopzetten.

Bijlage 7 – Tabel belangrijkste uitspraken interviews

Open vragen stellen	Betrokkenheid tonen	Suggesties geven
Ik denk bij het restaurantje wel. Ik denk alleen bij het restaurantje. Bij de rest heb ik vooral gekeken gaat het goed. Bij de zinnen heb ik volgens mij op een gegeven moment gevraagd welke zin heb je al. Bij het schrijven heb ik een keer gezegd welke woorden heb je al. Ja ik denk het wel. Ik denk bij dat restaurantje van wie doet wat in dit restaurant en door te vragen welke rolverdeling ze hebben en weet iemand wat dit woord betekent of waar dat voor gebruikt wordt. Ze moeten zelf ook gaan nadenken of in overleg gaan met elkaar om te komen tot iets. Wat zijn jullie hier aan het doen. Ik denk dat ik die niet heel veel gebruikt heb nee. Ja schijnbaar dan toch wel, oké. Die open vragen stellen dat doe ik wel.	Ik heb daar heel eventjes meegespeeld met het restaurantje. <u>Door enthousiast te reageren</u> op wat de kinderen gedaan hebben. Ik ben heel eventjes erbij gaan zitten Of ik meegespeeld heb. Nee maar heel eventjes, ik heb heel eventjes wat gedaan, de eerste keer volgens mij, de tweede keer volgens mij niet <u>Ik denk wel dat ik betrokken ben ja.</u> Het motiveren van de kinderen en <u>mijn enthousiasme</u> ik denk dat die er zeker wel zat. Ik denk bij dat meisje die alleen met die zinnen bezig was, samen met haar even te gaan zitten. Ik denk bij dat voorlezen ook even luisteren. Ja <u>dat gaat denk ik vrijwel vanzelf</u>. Wat ik voel misschien niet en of ik het echt benoem van ik zie dit of ik zie dat, dat weet ik niet. Ja, meespelen weet ik niet, bij het restaurant weet ik niet of ik echt gespeeld heb. <u>Ik heb mijn betrokkenheid denk ik wel laten zien ja.</u> Ik ben wel veel langs gelopen. Ik heb ook wel eens heel even bewust een stapje achteruit gedaan, omdat ik dacht nou ja het is ook jullie ding, dus je moet ook heel even de kans krijgen om je eigen dingen te doen, niet dat ik daar constant boven op sta.	Maar daar ben ik vooral ook bezig geweest met een opdracht geven, want zonder opdracht kwamen ze tot niks. En hier heb ik de opdracht inderdaad wat veranderd, omdat ik zag dat ze ook met zijn tweetjes niet echt tot iets kwamen. De bakken zitten nu veel voller. We hebben bordjes erbij gepakt, we hebben bestek erbij gepakt, we hebben bakjes erbij gepakt, zodat de restaurantkinderen ook aan de slag konden. Bij het schrijven in het schuim heb ik opdrachten gegeven, omdat zij anders meer gewoon met hun handen aan het klieren waren. Bij de kinderen die de bril op hadden gaf ik een letter of een letterdeel waar ze mee aan de slag konden gaan. Bij het meppen vond ik het niet goed werken en heb ik op een gegeven moment bedacht dat ze aan deze kant de woorden om moesten draaien en aan de andere kant zoeken en meppen. Ja ik denk als het nodig is. Bij H. was het natuurlijk inderdaad even van, ja kijk je kunt ook zoals het eigenlijk bedoeld was gewoon drie kaartjes pakken en kijken wat er voor grappige zin eruit komt. Dat is dan misschien wel een suggestie van goh probeer het eens zo. En met die bril ook, dat je zegt van we gaan nu andere woorden zoeken. Misschien kan je ook wel eens een zin maken.

	Ik heb ook even mee gelezen. Ik heb mee gekeken naar die leuke zinnen. Ik heb nog even meegespeeld met dat meppen. <u>Dus in die zin heb ik wel mijn betrokkenheid laten zien.</u> <u>Daar denk ik ook niet zo heel erg over na</u> denk ik inderdaad. Ja dat meespelen is wel een uitdaging voor mij. <u>En mijn betrokkenheid is denk ik prima.</u>	En wie dat wil die doet dat en wie dat niet wil die houdt het bij de woorden. <u>Nee, toen heb ik er volgens mij niks nieuws bij gepakt.</u> Als je een woord hebt gevonden, maak er een zin mee. Dat denk ik niet zo. <u>Nee. Ik heb zeker geen extra materiaal gegeven.</u> Ja ik dacht ze komen nou niet helemaal tot wat je zou willen, ja ik dacht dan moet ik het maar een beetje aanpassen. Anders pak die is, kijk is of je een woord kan maken en kijk is of je dat dan kan vinden. Ik zei laat maar één zin liggen die je het allerleukste vond en die mag je nog even vertellen aan de klas. Of even een suggestie geven, dat doe ik ook wel.
Nieuwe elementen en uitdagingen toevoegen en regels complexer maken	Kinderen helpen hun rol te verwoorden	Nieuwe verbanden laten zien
Maanversie, probeer ook maar eens de zonversie. Bijvoorbeeld dat gereserveerd bordje, stond daar maar te staan. Op een gegeven moment ben je dat er wel bij gaan pakken.	In zo'n hoek inderdaad, ja te weinig. Ja gewoon meespelen, absoluut, dat werkt het beste. Je gaat gewoon zitten en je doet net of je dat restaurant binnenloopt. En jij bent de klant, goedemiddag, goedemiddag, kan ik mijn jas misschien ergens laten? Eigenlijk werkt dat heel erg goed. Ja volgens mij heb ik op een gegeven moment gevraagd van wat heb je besteld toen iemand aan tafel zat en wat ben je aan het eten. Door uit te leggen wat hun rol is.	<u>Nee ik denk het niet.</u> Ik zou ook niet zo goed weten hoe ik dat kan doen. Bij lezen is dat denk ik lastiger. Met die zinnen dat vond ik wel leuk, want we hadden het ook pas over zinnen maken gehad dat daar een persoon in zit en wat hij doet en dan nog een stukje eraan en eventueel nog langer maken en dat zat natuurlijk in die zinnen wel heel erg. Het verband van weet je nog wat we in de les hebben gedaan.

	Wat je ook zou kunnen doen is: 'ober er zit een vlieg in mijn soep.' Nou nee dat heb ik niet gedaan. Volgens mij heb ik dat restaurant wel een keer gevraagd van wat ben je dan. Door heel veel open vragen te stellen: wat speel je, wat heeft hij voor rol in dat spel, dus als je ober bent, wat doe je dan eigenlijk als ober zijnde, wat was jouw taak.	Ja ik vind dat in zo'n circuit denk ik nog moeilijker te bedenken dan als je gewoon in een les bezig bent. <u>Nee dat heb ik denk ik niet echt gedaan.</u> Nou sowieso het verband tussen lezen en schrijven, maar verder kan ik dat zo snel niet bedenken, daar moet je denk ik van tevoren over nadenken, van welke verbanden zouden er gemaakt kunnen worden.
Successen	knelpunten	Verbetermogelijkheden
De <u>betrokkenheid</u> van de meeste kinderen was best groot. Maar ik vond het ook erg interessant en erg leuk en de kinderen waren zeker <u>betrokken</u>. Plus ze moesten het ook echt lezen. De kinderen die al die woorden hadden opgeschreven die hebben het voorgelezen voor de klas. De manier van met het bord ik denk dat dat een ideale manier is. Ik denk dat dat een goede manier is voor de kinderen om snel tot een spel te komen. Jazeker, zeker het zelf laten kiezen Kinderen vinden het super geweldig om af te strepen als ze iets gedaan hebben. Het motiveren van de kinderen en mijn enthousiasme ik denk dat die er zeker wel zat. Ik ben ook heel enthousiast, want het is heel erg interessant en leuk en het heeft een meerwaarde. De kinderen waren ook <u>enthousiast</u>. Kinderen vinden het altijd wel leuk om toch op een andere manier bezig te zijn met iets.	De eerste keer vond ik dat ik vooral bezig was met kijken of alles wel goed gaat. Ik voelde dat mijn rol echt was van gaat dat goed, gaat dat goed, gaat dat goed. Daar ben ik vooral mee bezig geweest. Daar zijn sommige opdrachten misschien ook toegankelijker voor om open vragen te stellen waarschijnlijk dan de andere. Maar dat is <u>tijdgebonden</u>. Het lang lezen is gewoon voor kinderen van deze leeftijd heel erg moeilijk. Dus dat blijft wel een moeilijk onderdeel. <u>Dat is gewoon tijdgebrek, omdat ik wist dat je bij die andere ook tijd nodig had.</u> <u>Tijdgebrek.</u> Dat is een goede van jou, durven loslaten, want dat vind ik soms ook nog wel lastig. Op het moment dat we hiermee klaar waren pakte ik wel nog op wat we in ons werkboek moesten doen.	Dat zijn wel dingen om veel leuker en veel verder op in te kunnen gaan. Maar ik zit te denken aan de zinnen die ze daar gevormd hebben, daar ben ik het minst bij geweest. Dat onderdeel loopt niet en dan ga je erover nadenken hoe kun je dat veranderen en dat zou ik bij de leeshoek hebben. Ze zijn daar niet aan het lezen. Ik zou het leeshoekje sowieso in de klas doen dan heb ik er meer overzicht op. Ik denk dat ik iets anders rondom lezen ga doen. Of meer verschillende soorten boeken, rondom thema. Ja en dan met elkaar lezen, een opdracht geven aan elkaar dat als de een het niet doet dat hij de andere mee kan nemen. Ja de leeshoek, daar moet uitdaging in komen. Dan werkt het zoveel beter, dat zou je haast moeten doen in de klas. (Meespelen) dat zou ik ook zeker doen als je weet dat het bij de rest allemaal prima loopt. Want bij die laatste weet ik dat ik er zoveel meer uit kan halen dan dat het er tot nu toe uit is gekomen.

Ik ben het wel gewend van vier keer wijzer. Ik vond ze wel <u>enthousiast bezig en met elkaar</u> ook goed de opdrachten doen. En daarna ging ze in sneltreinvaart ja leuke zinnen maken in plaats van echt zelf kijken welke zin kan ik maken. Ja ze schreven het ook echt precies op, precies over. Ik denk dat inderdaad gewoon zo met kinderen in contact gaan, kijken waar ze mee bezig zijn. Het <u>enthousiasme van de kinderen</u>. Ze waren allemaal ook echt bezig. Er was eigenlijk niemand die na vijf minuten kwam van mag ik iets anders doen. Ik denk dat dat wel gewoon leuk is. Ik vond de opdrachten heel leuk. Ja, toen werd met name M. ook wel <u>enthousiaster ja</u>. <u>De kinderen waren heel enthousiast</u>. En dan merken ze ook dat ze in de context van de zin dat woordje in een keer toch kunnen lezen, het eerste stukje kan ik wel ontcijferen dus dan kan ik daar mee verder, dat vond ik wel een leuke gewaarwording. En ze zijn zeker wel lezend en schrijvend bezig geweest. <u>Ik denk juist dat kinderen heel veel van elkaar kunnen leren</u>. Kinderen zijn bezig met schrijven, met lezen, zonder dat ze het in de gaten hebben, dus dat vind ik wel heel mooi. <u>Kinderen communiceren met elkaar en dat is dat vind ik ook echt heel belangrijk</u>	Ik kan niet zeggen ik ga deze hele kern continu met dat spelend leren aan de gang, want dan hebben de kinderen toch minder opgestoken in mijn ogen, want ze zijn minder aan het schrijven en er zitten toch echt wel zeer nuttige opdrachten in dat werkboekje. En ze komen ook niet tot het tempolezen. Dus dat komt naast dat spelend leren komt dat er toch nog wel bij. Ik weet niet of ik er dan toch nog uithaal als je alleen maar met het spelend leren bezig zou zijn zoals nu, ben ik bang dat we echt op punten dingen gaan missen Want het is echt wel voorbereiding. Het komt er wel bij. Ja ik vind dat in zo'n circuit denk ik nog moeilijker te bedenken dan als je gewoon in een les bezig bent. Nou het lastige vind ik om het altijd aan te passen op waar je mee bezig bent. Het moet niet zijn omdat het leuk is. Is het in plaats van iets dat we anders met lezen zouden doen of komt het er als extraatje bij. Dat vind ik soms wel eens lastig <u>Het kost dan meer tijd.</u> Om het echt in te oefenen met het lezen, maar vooral ook met het schrijven, want daar vergeten ze vaak de dubbelde medeklinkers, ja ik denk wel dat dat naast elkaar moet. Want als ik het er steeds bij, naast moet doen.	Of in de klas. Dat we met zijn allen restaurantje gaan spelen. Dat ze weten wat een beetje de bedoeling is en wat kun je eigenlijk in een restaurantje doen. Dat afstrepen heb ik niet gedaan, maar dat moet ik gewoon ophangen, want dat werkt ook heel goed. En wellicht niet zo vaak doen dat ze de vrijheid hebben om dingen die ze misschien niet zo leuk vinden ook niet te hoeven doen. Dat is een goede van jou, durven loslaten, want dat vind ik soms ook nog wel lastig. <u>Daar ben ik me niet bewust van.</u> Ja en misschien hoe ver mag ik gaan. Tot waar mag je lopen om te zoeken. Een gerichte opdracht geven. En misschien een wedstrijdje tegen elkaar. Tijd er aan verbinden. <u>Zonder dat ik er misschien helemaal bewust van was.</u> <u>Die verbanden leggen dat is inderdaad iets waar je misschien helemaal ook niet eens echt heel bewust bij na, bij stilstaat. Als je daar wat meer over na zou kunnen denken.</u> Dat je in je circuit één opdracht uit het werkboek, ofja een onderdeel is dan een bepaalde bladzijde uit het werkboekje. Nou dat scheerschuim (niet bij de opdracht zetten). Het opruimen. Ja maar dan wel een combinatie, ik zou wel een combinatie maken. Ik merkte dat die kinderen met die detectives bijvoorbeeld niet zo goed aan woorden kwamen en daar zou je
--	--	--

in hun groei, in hun taalontwikkeling en in hun woordenschat. <u>Ik vind het veel belangrijker dat je daar met elkaar over praat</u> en dat bereik je natuurlijk wel en dat kinderen ook van elkaar kunnen leren, misschien nog wel meer dan van ons. Als je de goede input geeft denk ik dat de kinderen elkaar meenemen in hun groei. Het zelf kiezen dat lijkt me prima. Maar ik denk dat dat ook zinvol is, dat zelf kiezen dat is ook een beetje kiezen wat bij jou past.	<u>Ik vind sowieso al dat we erg weinig tijd hebben voor lezen, schrijven, rekenen.</u> En dat merk ik wel, dat is gewoon, ja ze hebben de tijd toch gewoon hard nodig. En dan denk ik als je het altijd in plaats van doet dan denk ik dat ze echt wel een stukje ergens gaan missen van de kilometers maken. Ik merk zelf dat ik het wat lastig vind met die wat vrijere opdrachten. Ik dan denk van ja hoe krijg ik ze dan wel tot lezen en schrijven. En hoeveel kan ik daar, wil ik daar, mag ik daar in sturen, dat is voor mij echt totaal onbekend. Het was namelijk een hele goede lezer met een hele zwakke lezer. Dat was ook een combinatie met die drie mannen, dat ik dacht ja dit gaat hem niet worden, dan moet je toch een kartrekker hebben die dat echt wil gaan spelen en zij waren vooral bezig met keten. Nou hadden we gezegd van je kiest een nieuwe opdracht, ik kan me ook wel eens voorstellen dat het voor kinderen heel fijn is om nog een keer dezelfde opdracht te doen. Dan ga ik daar meespelen en dan hebben kinderen je toch veel nodig en dat vond ik ook een lastige, want ik was eigenlijk met twee of drie dingen tegelijk bezig. Dit was ook zo'n koppeltje die denken ja ik ram wel een keer op zo'n kaartje en dan ben ik klaar. In hoeverre ga je af en toe een stapje terug.	misschien kunnen zeggen ze hebben zo'n klikklak boekje. Dat je zegt je mag vijf minuten even freubelen en de namen schrijven van iedereen, want dat vonden ze heel erg grappig, maar na vijf minuten of na tien minuten dat je een timer zet, nou wil ik echt dat je woordjes gaat maken. Hoi meneer, ik kom naar het restaurant, ik kom wat eten. Nouja meespelen dat zit er dus niet in dus dat is een leerpunt wat dat betreft, en verbanden leggen, in ieder geval bij het lezen. <u>Heel veel dingen doe ik eigenlijk gewoon onbewust.</u> Dus daar zou ik dan de volgende keer beter over na kunnen denken. (over hoe ze verbanden kan leggen.) Dus met name het meespelen heeft denk ik de meeste aandacht nodig en verbanden leggen dan, hoe doe ik dat bij lezen. Maar misschien moet je dan inderdaad zeggen ik wil daar iets meer eisen aan gaan stellen en ik ga iets meer van jullie verwachten. Ik denk wel dat je daar oog voor moet hebben. Maar daar moet je het dan ook met de leerlingen over hebben. Dan kun je ook weer zo'n systeempje inschalen van nou staat mijn stoplicht op rood ik ben nu echt even bezig met deze twee kinderen, jullie moeten het zelf oplossen. Ja dat meespelen is wel een uitdaging voor mij.
---	---	--

	En dat je er als leerkracht ook niet de hele tijd boven op moet staan, wat is dan in evenwicht. Die bewuste keuze van wanneer zet ik een stapje terug en wanneer ben ik wel heel betrokken. Nu is het echt nog spelen en hoe krijg ik ze dan ook echt nog aan het leren, bijvoorbeeld met dat scheerschuur.	
--	--	--

Tabel 2. Overzicht uitspraken per leerkracht tijdens de individuele interviews (N=3)

Uitspraken groen = uitspraken leerkracht 1

Uitspraken rood = uitspraken leerkracht 2

Uitspraken blauw = uitspraken leerkracht 3

Bijlage 8 – Padlet groepsinterview

Ingevulde Padlet voorafgaand aan het groepsinterview (N=3)

Welke verbetermogelijkheden zien leerkrachten van het cluster 3-4 voor het inzetten van spelend leren bij aanvankelijk lezen?

Welke knelpunten ervaren de leerkracht

* Rol: kijken wat gaat goed, gaat dat goed, gaat dat goed

* Tijdgebrek, geen 'tijd' om mee te spelen, omdat de andere opdrachten ook aandacht nodig hebben.
- hoe zorg ik er voor dat ik toch mee kan spelen en kinderen kan helpen om hun rol te verwoorden?

* Hoe kun je verbanden laten zien tijdens het spelend leren bij aanvankelijk lezen?

* Het bedenken van nieuwe regels en het aanbieden van extra materiaal om het spel op een hoger plan te brengen.

* Het kost veel voorbereiding, ook op deze manier 'tijdgebrek'.
- Hoe pas ik steeds alle opdrachten aan op waar ik mee bezig ben?

* Kostenplaatje

* Kan ik er met spelend leren uithalen wat de kinderen moeten kennen? De leerkrachten geven allemaal aan toch ook nog het werk uit het werkboek te maken, bang dat ze anders op bepaalde punten dingen gaan missen.

T.

* Rol van de leerkracht erg belangrijk. Als je de activiteit zo inricht dat kinderen zelfstandig aan de slag kunnen moet/kan je het ook loslaten. Oftewel de oefening stuurt de leerling dat het goed gaat.

* Hetzelfde als bij vierkeervijzer. Meer een begeleidende rol als leerkracht, waardoor je overal even bent geweest en mee hebt gespeeld.

* Bij de instructie benoem je de verbanden naar kinderen. Geef ze een doel mee waardoor ze verbanden kunnen herkennen.

* Zorg dat je als leerkracht makkelijk kunt differentiëren. Zorg dat de activiteit op meerdere niveaus aangeboden kan worden. Zo makkelijk nieuwe regels van een niveau hoger of lager toepassen wanneer je ziet dat de kinderen het te makkelijk of te moeilijk vinden.

* Om de beurt een periode voorbereiden. Elk leerkracht komt zo maar een a twee keer aan bod en zorgt voor minder werkdruk.

* Budget vrijmaken in de begroting.

* Ik zou een mix van spelend leren en in het werkboek gebruiken. Bijvoorbeeld maandag uitleg en verwerking in werkboek, dinsdag spelend leren verwerken van het geleerde van maandag.

M.

Tijdgebrek.

Het is handig om in de kring de kring nieuwe spelletjes uit te leggen zodat de kinderen daar vlot mee kunnen werken. Het is handig om steeds een nieuw spel toe te voegen aan welke ze al kennen.

Verbanden laten zien.
Je kunt de categoriekaarten gebruiken bij spelletjes door bij woordkwartel deze ook te benoemen. Bijvoorbeeld. Spel kan op een hoger plan getrokken worden door goed te kijken wat de kinderen al kunnen. Bijvoorbeeld engels memoriespel invoeren.

Extra budget uittrekken om spelmateriaal te kopen zodat je voldoende keus hebt. Inzetten van digibord. in circuitvorm werken.

Het kost inderdaad tijd om steeds goed aan te sluiten waar je bent in de leerstof. Minder nakijkwerk zorgt voor meer voorbereidingstijd na school of voor schooltijd.

Goed om boven de methode te staan en te kijken wat de doelen zijn en hoe je die op verschillende manieren kunt oefenen. Maar zelf steeds opnieuw materiaal/ oefeningen/spel zoeken kost tijd. Een handleiding is handig als leidraad. Misschien niet alles maken uit werkboeken en schriften. Keuzes durven maken. Oefenen van schrijven is in groep 3 wel belangrijk en niet los te koppelen voor het aanvankelijk lezen. De verwerking kan ook in spelvorm.

A.

* De rol van de leerkracht moet vooral een coachende zijn. Alles valt of staat met een goede voorbereiding.

* Goed organiseren. De kinderen weten wat er van ze verwacht wordt, de regels zijn duidelijk, de spullen liggen klaar, de leerkracht heeft het overzicht van de activiteiten. Op deze manier kan er tijd zijn om te observeren en aan te sluiten bij het spel. Ook van tevoren bedenken, wat de kinderen echt zelfstandig kunnen en waar je een coachende rol hebt, zodat het goed te behappen is als leerkracht en de kinderen zinvol bezig zijn.

* Goed om ook dit van tevoren te bedenken: Waar kan ik een uitdagende omgeving creëren, dat ik de kinderen iets nieuws kan leren, kan uitdagen vanuit hun leerlijnen. Steeds als leerkracht de verbinding zoeken met het thema en inbrengen/ aandrigen.

* Als er geld voor gereserveerd wordt, lijkt me dat geen probleem.

* Ik vind het ook wel belangrijk dat er naast spelend leren ook nog in het schrift gewerkt wordt. De kinderen kunnen op deze manier het een en ander wat ze geleerd hebben verwerken. Dit blijft naar mijn idee ook belangrijk. De methodes kunnen dienen als bronnenboek.

* belangrijk dat leerkrachten vooraf een doel helder hebben: wat wil ik met dat kind of deze kinderen bereiken, wat wil ik ze leren en daar dan de (spel)situatie op aansluiten.

Bijlage 9 – Groepsinterview uitgewerkt

I = interviewer

R1 = respondent 1

R2 = respondent 2

Labels

Nieuwe elementen en uitdagingen toevoegen en regels complexer maken

Kinderen helpen hun rol te verwoorden

Nieuwe verbanden laten zien

Overige verbetermogelijkheden

Uitwerking groepsinterview

I: Jullie hebben zojuist de Padlet ingevuld. Ik zou jullie willen vragen om te benoemen en te onderbouwen wat je op de Padlet hebt gezet.

R1: nou ik zie dat A. en ik allebei hebben opgeschreven dat we de rol van de leerkracht heel belangrijk vinden, want als je de activiteit zo inricht dat de kinderen zelfstandig aan de slag kunnen gaan dan kun je het ook beter loslaten. En ook net zoals M. net zei, als je gewoon uh nieuwe dingen, allemaal nieuwe dingen gaat introduceren bij de kinderen, dan is het voor hun natuurlijk ontzettend lastig en dan moet je inderdaad in de gaten houden: hoe gaat het daar, gaat het daar wel goed, gaat het daar wel goed. Als je gewoon allemaal van die standaard dingen er inzet die de kinderen al kennen en dan een nieuw iets toevoegt.

R2: ja taal-leespetletjes die bestaan bij mij eigenlijk altijd uit een aantal spelletjes die ze al kennen en iets wat ik nieuw toevoeg.

I: ja.

R2: en daar wat ik nieuw toevoeg daar ben ik dan ook bij om te kijken hoe dat het gaat. En de rest laat ik los.

R1: ja, want dat kennen ze.

R2: dat kun je toch niet allemaal over, nee...

R1: en, ja dan moet je gewoon zorgen dat het oefening zijn die uh, ja waar ze...

R2: of spelletjes die ze kennen.

R1: ja.

I: ja inderdaad, slim.

R2: ja en bij dat tweede punt hè, over die verbanden laten zien aan de kinderen, ik denk dat je gewoon goed moet kijken waar je in de klas mee bezig bent en daar op inspelen. Nou begint dat Engels allemaal wat te worden, nou ik heb nog in de kast Engelstalig memory, dan vis ik daar wat kaarten uit, dat ik denk, ja daar kunnen ze iets mee, niet alles. En dat zet ik dan ook in met taal, je mag hem ook breder trekken soms ook, net als categoriekaarten kun je ook met kwartet in zetten, dus als ze al een kwartet hebben gedaan dat je dan is zegt jongens kijk nou is ook met de categoriekaart, weet je nou eigenlijk wat daarbij hoort, nou dat is knap als je dat ook kan benoemen.

R1: ja en daarbij moet je ze een doel geven uhh waar ze aan moeten werken, dat ze ook die verbanden makkelijk kunnen leggen.

I: precies.

R2: dus dat is gewoon hoe stel je je opdracht, maar ik vind ook dat je gewoon goed moet kijken van waar zit het nu en hoe til je dat dan hoger.

I: ja eigenlijk ben je dan ook meteen weer een nieuwe regel, een nieuwe uitdaging voeg je dan aan het spel toe en daarmee breng je het ook weer op een hoger plan.

R2: ja.

R1: ja ik had dan met die regels, ik zou gewoon ook, kijk als jij op meerdere niveaus dingen aanbiedt, dus in het begin met memory dat is heel makkelijk, maar dan het steeds moeilijker maakt, dan kun je ook makkelijk je regels aanpassen. Dan kun je het ook vereenvoudigen als kinderen het moeilijk vinden, maar je kunt het ook wat lastiger maken, omdat je dan gewoon op verschillende niveaus voor kinderen het aan kan bieden.

R2: ja en ik vind dat ze wel een punt hebben, want dat kunnen wij niet oplossen, je moet er budget voor uit trekken. Je kunt niet van leerkrachten verwachten dat ze ook nog na school alles gaan verzinnen.

R1: nee dat moet gewoon uhh.

I: nee dat is niet mogelijk.

R2: dat kan echt niet.

R1: dat moet gewoon in de begroting.

R2: dus dat betekent dat je gewoon daar echt gewoon een bepaald budget per jaar voor uittrekt, dat je ook heel goed met elkaar gaat kijken wanneer je wat inzet, want je kunt bij elkaar lenen. Wij vallen stil, want het scherm valt uit, haha.

R1: ja.

R2: dat je bij elkaar gaat kijken in de keuken, want ik heb gezegd bijvoorbeeld Veilig Leren Lezen van de Kim versie, ik heb die nieuwste bakken allemaal staan met spelmaterial, nou die kunnen andere ook lenen, letterkwartet, woordkwartet, kun je allemaal bij elkaar komen halen, ik haal ook dingen bij M. M. komt ook dingen bij mij halen, maar dan moet je gewoon echt uit gaan wisselen, want het is gewoon zonde om dat allemaal per klas te hebben.

R1: ja dat is echt zonde.

R2: maar er is te weinig hoor, ik stond er echt van te kijken dat er echt zo weinig stond bij M. en A. Dan hebben wij wat dat betreft nogal wat meegenomen van materiaal.

I: ja ik heb alles dus zelf gemaakt.

R1: sjonge daar ben je heel lang mee bezig.

I: daar ben je heel lang mee bezig en als je dat voor elke kern zou moeten doen, dat is onmogelijk.

R1: ja maar ik had, daar zou je wel hetzelfde bij kunnen doen als je, dat je gewoon per kern iemand het voorbereidt, dan heb je wel minder voorbereiding.

R2: ja dat klinkt leuk maar dan heb je ook nog vier keer wijzer.

R1: ja maar.

R2: en, en en.

R1: ja maar je hebt overal.

R2: en dan krijg je ook nog rekenen. En, en, en.

R1: ja maar het is ook en, en, en.

R2: ~~dus ik heb gezegd het is heel mooi dat we zo staan in het nakijken, nakijkwerk minderen, want dan heb je wat meer tijd over als je dat nakijken op een andere manier doet, om daar weer iets meer weg te halen. Maar ik vraag me af of dat genoeg is als ik zie wat we allemaal op ons bordje ligt. Als ik heel eerlijk ben.~~

R1: ~~tja. Ja dat vind ik ook. Ja, en er moet inderdaad gewoon budget komen, het moet gewoon in de begroting.~~

I: ~~ja als je hiermee aan de slag wil gaan sowieso. Dat denk ik ook.~~

R1: ~~ja, ja, ja, ja, ja. Ik had ook nog, want welke was dat ook alweer, je had ook nog een knelpunt dat leerkrachten werkboek, wat was die ook alweer.~~

R2: ~~ja.~~

R1: ~~uhm.~~

I: ~~ja die laatste.~~

R2: ~~de laatste.~~

R1: ~~ja ik vind uhm, waarom zou je niet een mix kunnen doen?~~

I: ~~nou dat was inderdaad, dat komt er ook uit dat ze dat het liefst allemaal willen. Een combinatie.~~

R2: ~~ja dat heb ik eigenlijk met veel woorden ook neergezet.~~

R1: ~~ik heb: ik zou een mix van spelend leren en het werkboek gebruiken, bijvoorbeeld maandag uitleg en verwerken in het werkboek, dinsdag spelend leren, weet je wel, zo.~~

I: ~~een beetje net als met vier keer wijzer krijg je dan het idee.~~

R1: ~~ja, ja.~~

R2: ~~ik doe het vast al op woensdag sowieso, bij mij mogen de kinderen dan ook die spelletjes pakken als ze op een gegeven moment klaar zijn. Maar dan zie je vaak dat je in tijdnood zit, want dan uh, heb je te weinig tijd vaak weer voor het volgende.~~

R1: ~~je moet gewoon een circuit vormen.~~

R2: ~~ik heb een vast rekencircuit en taalcircuit.~~

I: ~~maar dit was nu juist geen circuit, want bij spelend leren is het heel belangrijk ook dat ze vanuit intrinsieke motivatie gaan werken, anders sluit je niet helemaal aan bij het principe van spelend leren als ze niet zelf mogen kiezen, dus. Dan heb je dus geen circuit, want ze kiezen allemaal zelf en willen ze iets niet doen, dan doen ze dat ook niet.~~

R1: ~~en als ze nou allemaal hetzelfde kiezen?~~

R2: ~~ja als ze nou allemaal hetzelfde kiezen.~~

I: ~~ja maar dat gebeurt niet.~~

R1: ~~ja maar dat is makkelijk.~~

I: ~~nee maar er is een schema vandaag mag dit groepje als eerste kiezen en volgende week een ander groepje en zit iets vol, zorg dat je drie keuzes hebt, van wat wil je graag doen.~~

R1: ~~maar dan is het geen intrinsieke motivatie meer.~~

R2: ~~dan mogen ze dus niet zelf kiezen.~~

R1: ~~want dan heb jij uiteindelijk nog gekozen, want als er een vol zit en die willen ze heel graag doen dan moeten ze iets anders kiezen.~~

I: ~~maar het is niet zo dat ze alles moeten doen wat er is dat hoeft dus niet, want er is zoveel keus dat nooit alles vol zit. Het is niet dat er op een gegeven moment dat er één ding over blijft, dus er zijn altijd meer dingen waar ze uit kunnen kiezen. Dus het is niet helemaal dat ze gedwongen worden om iets te gaan doen.~~

R2: ~~ja ik zou ook echt zijn voor doe-materiaal, en niet voor het maken weer, want dat doen ze al genoeg, gewoon echt spe, echt spelen.~~

I: ~~ja.~~

R2: ~~en dat doe je met materialen en dat kost geld. Wil je leuk materiaal hebben, wat je goed inzet, dat kost geld. En dat is niet allemaal wat wij zelf plastificeren en zelf in elkaar zetten.~~

I: ~~nee, duidelijk.~~

R2: ~~en dat kan er wel bij zitten hoor en het digibord kan erbij zitten in oefening met lopen en doen dat vinden ze kei leuk.~~

I: ~~ja.~~

R1: ~~ja **bewegend leren kun je goed koppelen** ook **aan spelend leren.**~~

I: ~~ja, zeker.~~

R2: ~~ja ik vind het wel leuk hoor, zo lekker na hun werk en is het niet klaar dan is dat niet erg, want je hebt geoefend. Dat is kei leuk.~~

R1: ~~ja je hebt geoefend inderdaad.~~

I: ~~nou volgens mij hebben we wel de meeste punten besproken, dank jullie wel voor jullie tijd.~~

R1: ~~ja, geen dank.~~

R2: ~~geen probleem, hopelijk kun je er wat mee.~~

I: ~~ja vast wel, dankjewel.~~

Bijlage 10 – Tabel belangrijkste zaken groepsinterview

Nieuwe elementen en uitdagingen toevoegen en regels complexer maken	Kinderen helpen hun rol te verwoorden
Ik had dan met die regels, als jij op meerdere niveaus dingen aanbiedt. Omdat je dan gewoon op verschillende niveaus voor kinderen het aan kan bieden. Je moet er <u>budget</u> voor uit trekken. Je kunt niet van leerkrachten verwachten dat ze ook nog na school alles gaan verzinnen. Dat moet gewoon <u>in de begroting</u>. Dus dat betekent dat je gewoon daar echt gewoon <u>een bepaald budget per jaar voor uittrekt</u>, dat je ook heel goed met elkaar gaat kijken wanneer je wat inzet, want je kunt bij elkaar lenen. Maar dan moet je gewoon echt uit gaan wisselen, want het is gewoon zonde om dat allemaal per klas te hebben. En dat doe je met materialen en <u>dat kost geld</u>. Wil je leuk materiaal hebben, wat je goed inzet, dat kost geld.	Ik zie dat A. en ik allebei hebben opgeschreven dat we de rol van de leerkracht heel belangrijk vinden, want als je de activiteit zo inricht dat de kinderen zelfstandig aan de slag kunnen gaan dan kun je het ook beter loslaten. <u>Als je allemaal van die standaard dingen er inzet die de kinderen al kennen en dan een nieuw iets toevoegt.</u> <u>Taal-leespelletjes die bestaan bij mij eigenlijk altijd uit een aantal spelletjes die ze al kennen en iets wat ik nieuw toevoeg.</u> Wat ik nieuw toevoeg daar ben ik dan ook bij om te kijken hoe dat het gaat. En de rest laat ik los.
Nieuwe verbanden laten zien	Overige verbetermogelijkheden
Die verbanden laten zien aan de kinderen, <u>ik denk dat je goed moet kijken waar je in de klas mee bezig bent en daar op inspelen</u>. Nou begint dat Engels allemaal wat te worden, nou ik heb nog in de kast Engelstalig memory, dan vis ik daar wat kaarten uit. En dat zet ik dan ook in met taal, je mag hem ook breder, net als categoriekaarten kun je ook met kwartet in zetten, dus als ze al een kwartet hebben gedaan dat je dan is zegt jongens kijk nou is ook met de categoriekaart. Ja en daarbij moet je ze een doel geven waar ze aan moeten werken, dat ze ook die verbanden makkelijk kunnen leggen.	Dat per kern iemand het voorbereidt, dan heb je wel minder voorbereiding. Nakijkwerk minderen, want dan heb je wat meer tijd over als je dat nakijken op een andere manier doet. <u>Waarom zou je niet een mix kunnen doen?</u> <u>Ja dat heb ik eigenlijk met veel woorden ook neergezet.</u> <u>Ik zou een mix van spelend leren en het werkboek gebruiken, bijvoorbeeld maandag uitleg en verwerken in het werkboek, dinsdag spelend leren.</u>

Dus dat is gewoon hoe stel je je opdracht, maar <u>ik vind ook dat je gewoon goed moet kijken van waar zit het nu en hoe til je dat dan hoger.</u>	Bij mij mogen de kinderen dan ook die spelletjes pakken als ze op een gegeven moment klaar zijn. Bewegend leren kun je goed koppelen aan spelend leren.
--	---

Tabel 3. Overzicht uitspraken per leerkracht tijdens het groepsinterview (N=2)

Groen = uitspraken respondent 1

Rood = uitspraken respondent 2

feest	Klok	geld
tien	huis	bank
ring	kijkdoos	nacht
draak	pink	spook

Memory maanversie

dolfijn	bomen	pleister
verdriet	neushoorn	beschuit
leesbril	konijn	kaars
koning	trommel	negen

klimt

poes

klein

werk

krant

lang

wolk

sterk

hang

snoes

vaas

kaas

vonk

klas

duif

vecht

drink

zocht

licht

zucht

schaap

vacht

vlag

nicht

keuken

nieuws

koning

zwaaien

matroos

kaartjes

verlaat

verhaal

schreeuw

trommelt

leeuw

meeuw

appels

wegen

blokfluit

spoken

regen

koken

tuinstoel

klappen

planten

spelen

vrolijk

neushoorn

voorgerecht

soep

brood

kaas

hoofdgerecht

kip met saus

vis met saus

pasta

friet met appelmoes

knakworst

sla

pannenkoek

brood met ei en spek

nagerecht

ijs met koek en saus

vers fruit met koek en saus

vla

taart

De pauw	leest in	de tuin
De brandweerman	eet van	mijn hoofd
De heks	roept naar	
Sinterklaas	trekt aan	de stoomboot
De piraat	poept op	de kleuter
De hond	plast in	de tafel
De geit	ruikt aan	
De vis	ligt in	de oven
De reus	loopt door	de boef
.....	spuugt op	de zee
Papa	vaart in	
Mama	klimt door	mijn bed
Onze juf		een vulpen
Onze meester	sluipt door	het bad
De haai	kauwt op	het dak
De boef	blaft tegen	het bos
De voetballer	snurkt in	de roos
De ijsman	zwemt door	de maan
Mijn beste vriend	duwt tegen	de zaag
Mijn beste vriendin	slaapt in	mijn maag
De uil	huppelt door	mijn buik
De muis	bijt in	het hout
De directeur	vliegt over	de saus
Mijn opa	wordt boos op	de kapper
Het schaap		de schaar
Het schip	schopt tegen	de schoen
De slak	schiet op	mijn ring
De zalm	zingt over	de hoed
De worm	zwemt naar	het frietje
De kok	speelt met	de sloot
De piet	poetst	het glas
De vrouw	zeurt over	de vork
Het dier	kust	mijn neus
De mier	kijkt naar	mijn boek
De beer	kookt met	het vuur
Mijn kip	niest tegen	de kaas
.....	bouwt	de wei

						
4	6	2	4	4	4	3

Screenshot Prowise keuzemenu voor de kinderen

** de kinderen kunnen in dit programma zelf hun naam slepen naar het desbetreffende spel. Onder elk spel staat hoeveel kinderen kunnen deelnemen aan het spel. In verband met privacy zijn de namen weg gelaten.*

Korte toelichting spellen

De uitleg aan de leerkrachten is mondeling gedaan. Hieronder staat kort wat ieder spel inhoudt.

Memory maanversie en zonversie: memory spel → zoek het woord en het plaatje bij elkaar

Hilarische zinnen spel: grabbel uit ieder bakje een rood, groen en een blauw kaartje. Welke grappige zin heb je gemaakt?

Het detective spel: zet de detectivebril op en zoek zoveel mogelijk woorden met de (-ng, -nk -cht etc.) afhankelijk waar de klas op dat moment mee bezig is.

Mep je rot maanversie en zonversie: draai het kaartje om, zoek zo snel mogelijk het woord op de mep je rot kaart, wie vindt het woord het snelst?

Restauranthoek: restaurantje spelen. Lezen en schrijven uitlokken en spel bevorderen.

Scheerschuim: woorden en zinnen maken in scheerschuim. Desnoods gekoppeld aan een categorie.

Leeshoek: lekker een knus plekje maken en verschillende boekjes lezen. Alleen, aan elkaar voorlezen, met elkaar lezen, voorlezen aan de voorleesbeer etc.

Bijlage 4 Toestemmingsformulier HBO-kennisbank

Fontys Hogescholen stelt de student in de gelegenheid om zijn/haar afstudeerscriptie in een databank op te laten nemen en publiekelijk toegankelijk te maken. Voor de bepalingen inzake het auteursrecht wordt verwezen naar het Studentenstatuut artikel 39, lid 4 t/m 7. De scriptie wordt uitsluitend in de database opgenomen wanneer deze beoordeeld wordt met de kwalificatie 7 of hoger. De scriptie zal in het algemeen gedurende 7 jaren in de scriptiedatabank zijn opgenomen en voor het publiek beschikbaar zijn conform de hieronder verleende toestemming.

Naam student	Eefke van de Ven
Studentnummer	2776316
Instituut/Hogeschool	Fontys
Opleiding	Fontys Hogeschool Kind & Educatie
Afstudeerrichting	Pabo

Toestemming

☒ Hierbij verleen ik een niet-exclusieve licentie tot opname van de hierna te noemen scriptie in de databank "Fontyscripties" en deze geheel of gedeeltelijk te (doen) verveelvoudigen en openbaar te (doen) maken in druk en/of in digitale vorm, al dan niet in combinatie met werken van derden, bijvoorbeeld online beschikbaarstelling via internet of enig ander netwerk, als onderdeel van een databank, on-line of off-line, voor gebruik door derden uitsluitend voor onderwijs- en onderzoeksdoeleinden.

☒ Stagebiedende organisatie c.q. opdrachtgever gaat akkoord met plaatsing zoals hiervoor aangegeven.

Handtekening (invullen naam functie stagebiedende organisatie c.q. opdrachtgever)

 J. Bastmeijer KC De Terp
directeur.

Geen toestemming

☐ Hierbij verleen ik geen licentie tot opname van de hierna te noemen scriptie in de databank

"Fontyscripties". Tevens verleen ik geen toestemming tot het geheel of gedeeltelijk (doen) verveelvoudigen en openbaar (doen) maken in druk en/of in digitale vorm, al dan niet in combinatie met werken van derden, bijvoorbeeld online beschikbaarstelling via internet of enig ander netwerk, als onderdeel van een databank, on-line of off-line, van bedoelde scriptie voor welk gebruik dan ook.

☐ Mijn stagebiedende organisatie c.q. opdrachtgever gaat hiermee NIET

Datum: 18-4-2019

Handtekening:

